3 14 ДЕК 1984

ОЛТИН ТЎЙИНГ МУБОРАК, ЖОНАЖОН РЕСПУБЛИКАМ!

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

1984 йил 7 ДЕКАБРЬ № 49 (2789) ЖУМА

БИЗ БУГУН УЛУҒ ОКТЯБРЬ ТУФАЙЛИ ДУНЁГА КЕЛГАН СОВЕТ АДАБИЁТИ БОСИБ ЎТГАН ЙЎЛГА ФАХР БИЛАН НАЗАР ТАШЛАЙМИЗ. XX АСРНИНГ РЕВОЛЮЦИОН ЎЗГАРИШЛАРИ БУ АДАБИЁТДА ЎЗИНИНГ ЯҚҚОЛ ИФОДАСИНИ ТОПГАН.

К. У. ЧЕРНЕНКО

НУРАФШОН ЙЎЛДАН

ЎЛКАМИЗДА КАТТА тўй, шодиёна. Жонажон республикамизнинг шонли 60 йиллик юбилейини нишонламоқдамиз. Барча область ва районларда, шаҳар ва қишлоқларда ана шу тантана, шоду хуррамлик садолари янграмоқда. Зотан, бу юбилей, бу шодиёна тантана қилса, байрам қилса қилгудек шонли санадир. Республикамизнинг олтмиш йил давомида босиб ўтган йўли ғоят салмоқли, самарали. Бу давр ҳар бир йилининг мазмуни асрларга татигуликдир. Бундан олтмиш йил аввал омоч билан ер ҳайдалган ўлкамизда эндиликда турли қишлоқ хўжалик машиналари ишлаб чиқарилмоқда. Бугун урчуқлар ўрнида қудратли тўқимачилик машиналари ишлаб турибди. Демократ шоирларимиздан бири аробадан безор бўлиб шеър ёзган эди. Энди ана шу ўлкада товушдан тез учар самолётлар ишлаб чиқарилмоқда. Болохонали уйга ҳавас қилган юртда бугун осмонўпар бинолар қад ростлаган. Қиш кунлари сандал атрофига ўтириб кўсак чувиган халқимиз энди машиналар ёрдамида ҳар йили беш миллион тоннадан ошириб пахта териб олмоқда...

Саноат, қишлоқ хўжалигининг бошқа тармоқлари бўйича эришган ютуқларимиз олам кўз ўнгида! Улар доҳий В. И. Ленин асос солган социалистик жамият афзалликларини, социализм шарофатини ёрқин кўрсатувчи кўзгудир. Совет Ўзбекистонининг олтмиш йиллик тарихи бутун Шарқ учун ибрат, намуна. Зотан, республикамиз тарихан қисқа даврда Шарқда фан ва маданият тараққий қилган машъал ўлкага айланди. Республикамиздаги юзлаб олий ва ўрта махсус ўқув юртларида меҳнаткашларнинг минглаб фарзандлари таҳсил олмоқдалар. Республикамиз Фанлар академиясининг ўнлаб илмий тадқиқот институтларида академиклар, фан докторлари ва кандидатлари фан сирларини кашф этмоқдалар. Олимларимизнинг кашфиётлари мамлакатимиз, жаҳон илмий жамоатчилиги томонидан тан олиниб, юксак баҳоланмоқда. Яқиндагина физик олим Темурбек Усмоновга СССР Давлат мукофоти берилиши ҳам бу фикрни тасдиқлайди.

Республикамиз адабиёти ва санъати олтмиш йил давомида катта ютуқларни қўлга киритди. Социализм учун курашда адабиёт ва санъат вакиллари халқ оммаси билан елкама-елка, ёнма-ён туриб хизмат қилди, бу курашнинг олдинги сафларида бўлди. Улуғ инқилобнинг биринчи кунлариданоқ Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий «Яша, Шўро!» деб чиқди, «Ишчилар уйғон!», деб жар солди, Садриддин Айний байналминални улуғлади. Ойбек, Ҳамид Олимжон, Ғафур Ғулом, Абдулла Қодирий, Ғайратий, Абдулла Қаҳҳор, Мақсуд Шайхзода, Собир Абдулла, Миртемир социалистик тузум афзалликларини баралла куйладилар, инқилоб ва янги жамият душманларини фош этдилар. Улар анъаналарини кейинги бир неча авлод санъаткорлари изчил давом эттирмоқдалар. Ер ислоҳоти, хотин-қизлар озодлиги, биринчи беш йилликлар, коллективлаштириш даврида адабиёт жанговар сафда турди. Улуғ Ватан уруши йилларида эса халқ қалбида ғалабага ишонч руҳини мустаҳкамлади, матонатга, турли миллат фарзандларини жипслашишга чорлади. Урушдан кейинги тинч қурилиш йилларида адабиёт яна кўтаринки руҳ касб этди. Уруш вайроналарини тиклашда халқ билан ҳамқадам бўлди.

Олтмиш йиллик тараққиёт ҳақида гапирганда санъатимиз ривожини эсламай бўлмайди. Халқимизнинг бой мусиқий мероси бор. Коммунистик партия ва Совет давлатининг раҳнамолигида бошқа халқлар қатори бизнинг ҳам бой моддий ва маънавий меросимиз тикланди, келгуси авлодларга етказиш тадбирлари кўрилди. Халқимизнинг қадимда ўтган олим ва шоирларининг асарлари тўплаб, тартибга келтирилиб қайта нашр этилди. Шунингдек, мусиқа меросимиз ҳам тўпланди, граммпластинкаларга кўчирилди, ноталарга туширилди. Шу билан бирга, санъатнинг, жумладан музика маданиятининг янги-янги жанрлари кириб келди. Бугун ўзбек композиторлари яратган опера, балет, симфоник, хор асарлари кўпмиллатли совет музика маданияти хазинасидан фахрли жой олган. Ўзбек композиторларининг асарлари фақат республикамизда эмас, қардошлар диёрида, қатор чет эл мамлакатларида ижро этилмоқда. Театр, рақс, тасвир, ашула санъатимиз хусусида ҳам ифтихор билан сўзлаш мумкин. Инқилоб меваси бўлмиш ўзбек киноси шонли йўлни босиб ўтди. Кино санъатимиз оқсоқолларидан бири Комил Ёрматов Социалистик Меҳнат Қаҳрамони деган юксак унвонга сазовор бўлган эди. Улуғ Октябрнинг 67 йиллиги арафасида «Даҳонинг ёшлиги» бадиий фильмининг бир гуруҳ ижодкорлари эса СССР Давлат мукофоти билан тақдирландилар. Бундай юксак мукофот билан истеъдодли рассом Баҳодир Жалолов ҳам тақдирланганлиги ўзбек тасвирий санъатининг камолотидан далолатдир.

Республикамиз юбилейи арафасида яна бир хушхабарнинг гувоҳи бўлдик. Бир гуруҳ совет ёзувчилари қатори атоқли шоиримиз Зулфияга Социалистик Меҳнат Қаҳрамони деган олий унвон берилди. Бу билан адибларимиздан икки киши «Ўроқ ва Болға» олтин медалига сазовор бўлди. Бир қатор ёзувчи ва шоирларимиз эса Ватаннинг орден ҳамда медаллари билан тақдирланди.

Буларнинг ҳаммаси Коммунистик партия ва Совет ҳукуматининг раҳнамолигида қардош халқлар оиласида республикамиз маданияти тараққий этиб бораётганини кўрсатади. Адабиёт ва санъатга партия ва ҳукуматимиз доимо катта эътибор бераётганини, санъаткорлар меҳнати муносиб баҳоланаётганини намойиш қилади. Бундай ғамхўрликка жавобан адибларимиз, санъаткорларимиз янада ғайрат билан ишлашлари лозим. КПСС XXVI съезди, партия Марказий Комитетининг кейинги Пленумлари, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI ва XVII пленумларининг қарорлари республикамиз ижодкорлари учун ҳам дастуриламал бўлиб хизмат қилади. Зотан, ўртоқ К. У. Черненко таъкидлаганидек, «Санъаткорнинг ижодий изланишлари, таъбир жоиз бўлса, ягона бошланиш нуқтасига эга бўлиши — ҳаёт ҳақиқатига, социалистик идеалларга содиқ бўлиши муҳимдир. Бу—санъат партиявийлиги, халқчиллигининг зарур шартидир». Бу вазифаларни бажариш барча совет ижодкорлари қатори республикамиз ижод аҳлининг ҳам муҳим вазифасидир.

Бугун ўлкамизда катта тўй бошланди. Бу шодиёнани биз билан бирга қардошларимиз ҳам байрам қиладилар. Зеро, қардошлар оиласида камол топаётган ўзбек халқининг байрами —бутун совет халқининг ҳам байрамидир.

ҲАМЗА ҲАКИМЗОДА НИЁЗИЙ

ЯША ШЎРО!

Бузма кўнглинг боқ бу
Шўро,
Берди мангу интибоҳ.
Томчи ҳар қонингга олдинг
Илму урфон, эрку жоҳ.

Яша Шўро, Яша Шўро!
Сен яшайдиган замон.
Ишчи ўғли, шуҳратингдан
Балқисин рўйи жаҳон!

Чор ҳукумат вақтидаги
Қуллигингни ўйласанг,
Шодлиғинг мангу туганмас
Қанча ўйнаб куйласанг.

Яша Шўро, Яша Шўро!
Сен яшайдиган замон,
Ишчи ўғли, шуҳратингдан
Балқисин рўйи жаҳон!

Ишла, ишлов вақти келди,
Ётма, ғофил бандалар!
Битсин энди эски турмуш,
Ул кулоҳу жандалар!

Яша Шўро, Яша Шўро!
Сен яшайдиган замон.
Ишчи ўғли, шуҳратингдан
Балқисин рўйи жаҳон!

Эски турмуш боғларин қўй,
Қарға, зоғлар қишласин!
Янги турмуш боғларинда
Ёш кўнгиллар яшнасин!

Яша Шўро, яша Шўро!
Сен яшайдиган замон,
Ишчи ўғли, шуҳратингдан
Балқисин рўйи жаҳон!

Сен бу кўргу орқасинда,
Келди, ол кутганларинг.
Борса борсин, қабр тошин
Тангри, деб
тутганларинг!

Яша Шўро, яша Шўро!
Сен яшайдиган замон.
Ишчи ўғли, шуҳратингдан
Балқисин рўйи жаҳон!

1918 йил

ПАРТИЯМИЗ БАДИИЙ ИЖОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ҲАҚИДА ҲАМИША ОТАЛАРЧА ҒАМХЎРЛИК ҚИЛИБ КЕЛАЁТГАНЛИГИ ЯХШИ МАЪЛУМ ВА УЗ НАВБАТИДА ИЖОДКОР ЗИЁЛИЛАР ҲАМ ЮКСАК КОММУНИСТИК ИДЕАЛЛАРГА САДОҚАТ БИЛАН ЖАВОБ БЕРМОҚДАЛАР.

И. Б. УСМОНХЎЖАЕВ

ЁРҚИН КУНЛАР, УЛКАН РЕЖАЛАР

Республикамиз ўз шонли байрамига ғоятда қизғин тайёргарлик кўраётган, халқимиз шу байрамнинг қутлуғ нафаси билан яшаб, зарбдор меҳнат қилаётган ушбу дамларда Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг навбатдаги секретариати бўлиб ўтди. Йиғилишда ўз ижодий меҳнати билан халқ ва партия этиборини қозонган атоқли адиблар — халқ ёзувчилари қатнашдилар.

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари Сарвар Азимов мажлисни очиб, юбилей йилида халқимиз эришган улкан ютуқлар, совет адибининг коммунизм қуришдаги юксак ўрни, партиямиз томонидан санъаткорлар олдига қўйилган буюк вазифалар хусусида сўзлади. Партиямизнинг совет адибларига кўрсатаётган тинимсиз ғамхўрликларини биз ҳаммамиз юрак-юракдан ҳис қилиб турибмиз. Хассос санъаткор Зулфияни, таниқли адибларимизни — партия ва ҳукуматимизнинг юксак мукофотлари билан қутлаймиз. — деди у. — Биз гувоҳ бўлиб турган воқеалар давримиз саҳифаларига олтин сўзлар билан битилажакдир! Зотан, уларда халқимизнинг улуғ йўли, курашлар ва зафарлар билан тўлиқ улуғ тарихи акс этади.

Шундан сўнг секретариат юбилей йили якунлари ҳамда кириб келаётган янги йилда амалга ошириладиган иш режаларини муҳокама қилди.

СССР Ёзувчилар союзининг юбилей пленумида ўртоқ К. У. Черненко совет адабиётининг ёш вакиллари ижодига катта ишонч билдириб, шундай деган эди: «Партиямиз билан давлатимиз шундай шароитларни яратишмоқдаки, бундай шароитлар истеъдоднинг тўла даражада намоён бўлишига, халқ манфаатлари йўлида ижод қилишига ёрдам беради». Бу мазмундор сўзлар тўла маънода ёшлар ижодига ҳам тегишлидир.

Ана шу муҳим масалани назарда тутиб секретариатда «СССР Ёзувчилар союзи ва Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи юбилей пленумларининг натижалари ҳамда республика ёш ёзувчиларининг келгусидаги вазифалари» деган мавзуда пленум ўтказиш ва унга тайёргарлик ишлари муҳокама қилинди. Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениеси секретари Ўктам Усмонов секретариат аъзоларини пленум кун тартиби лойиҳаси билан таништирди. Мажлисда фашизм устидан қозонилган буюк Ғалабанинг 40 йиллигини муносиб кутиб олиш учун қилинаётган ва амалга оширилиши кўзда тутилган тадбирлар алоҳида кўриб чиқилди. Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг секретари Саъдулла Кароматов ҳозирги куннинг актуал вазифаси — атеистик пропагандани адабий воситалар орқали янада кучайтириш масалаларига тўхталди. Мажлисда ёзувчилар союзининг келгуси йил фаолияти плани муҳокама қилинди. Комил Яшин, Асқад Мухтор, Иброҳим Раҳим, Ҳамид Ғулом, Ойдин Ҳожиева Ўзбекистон ССР халқ шоири, СССР Давлат мукофоти лауреати Зулфияни Ватанимиз олий мукофоти — Социалистик Меҳнат Қаҳрамони унвонига сазовор бўлганлиги билан барча адиблар номидан қизғин қутладилар.

Секретариат мажлиси кўрилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилди.

ТЎЁНА АСАР

Ҳамза номидаги ўзбек Давлат академик драма театрида Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига бағишлаб саҳналаштирилган Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, драматург Комил Яшиннинг «Йўлчи юлдуз» асари премьераси бўлиб ўтди. Тарихий-инқилобий мавзудаги мазкур асар театрда қайта саҳнага олиб чиқилди.

Режиссёр Рустам Ҳамидов талқинидаги бу спектаклда СССР халқ артистлари Зикир Муҳаммаджонов В. И. Ленин ролини, Наби Раҳимов эса Ф. Э. Дзержинский ролини ижро этмоқдалар. Тўёна спектаклга қарийб театрнинг барча ижодкорлари жалб этилди.

Саҳна безакларини рассом Убайдулла Сайдалиев ишлади.

Суратда: шу спектаклдан бир кўриниш.

Ўзбекистон ССРнинг эълон қилиниши.

Зуҳра РАҲИМБОБОЕВА,
Ўзбекистон ССР Маданият министри

МАДАНИЯТИМИЗ РАВНАҚИ

Советлар ўлкасининг Шарқда машъал республикаларидан бири — Ўзбекистон ўзининг шонли 60 йиллик тўйини нишонлаяпти. Бундай улуғ айём кунлари босиб ўтилган йўлга, амалга оширилган улкан ишларга яна бир бор назар солгиси келади киши.

Олтмиш йил — тарихан қисқа давр ичида ўзбек маданияти мисли кўрилмаган даражада катта тараққиёт йўлини босиб ўтди. Қолоқ бир ўлканинг йирик маданият марказига айланишининг ўзи оламшумул воқеадир. Улуғ Октябрь инқилобининг биринчи кунлариданоқ театр труппалари тузилди. Бундай труппалардан биринчисини ўзбек совет адабиёти ва санъатининг асосчиси Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ташкил қилди. Ўзи труппа учун асар ёзди, ўзи саҳналаштирди, ўзи роллар ижро этди. Ўзбек театрининг бу илк қалдирғочлари ҳақиқий фидойилар, инқилобнинг оташин тарғиботчилари эдилар. Бугунги кунда саҳна санъатимизнинг дастлабки кашшофлари — М. Уйғур, Е. Бобожонов, А. Ҳидоятов, С. Олимов, Ҳ. Носирова, М. Мироқилов, Н. Алиева, С. Эшонтўраева, Тамарахоним, М. Кузнецова, Л. Саримсоқова, Ш. Бурҳонов, Н. Раҳимов, З. Муҳаммаджонов, М. Мансуров, Г. Загурская ва бошқа ўнлаб санъаткорларнинг номларини фахр билан тилга оламиз. Улар ўзбек совет театрининг пойдеворига биринчи ғишт қўйганлардан. Шу ўринда айтиб ўтиш керакки, республикамизда илк театрларни ташкил этиш, ансамблларни тузиш ишлари осонликча бўлган эмас. Ҳатто, бу йўлда қурбонлар беришга тўғри келди. Айниқса, хотин-қизларимизнинг саҳнага томон йўллари жуда катта қийинчиликлар эвазига бунёд бўлди. Ўн гулидан бир гули очилмай ҳалок бўлган Нурхон, Турсуной ва бошқа актрисаларимиз жасорати, матонати авлодлар учун қаҳрамонлик мактаби вазифасини ўтади.

Давоми иккинчи бетда

КОНКУРС ҒОЛИБЛАРИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ВА ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ ТАШКИЛ ЭТИЛГАНЛИГИНИНГ 60 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН АДАБИЁТ ВА САНЪАТ СОҲАСИДАГИ ЭНГ ЯХШИ АСАРЛАР УЧУН ЎТКАЗИЛГАН РЕСПУБЛИКА КОНКУРСИНИНГ ЯКУНЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети билан Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартияси ташкил этилганлигининг 60 йиллигига бағишланган адабиёт ва санъат соҳасидаги энг яхши асарлар учун ўтказилган республика конкурси якунларини кўриб чиқдилар.

Мукофотлар қуйидагиларга берилди:

КАТТА ЖАНРДАГИ БАДИИЙ АДАБИЁТ БЎЙИЧА

Биринчи мукофот

К. Яшинга, ёзувчи — «Ҳамза» романи учун.

Иккинчи мукофот

М. И. Шевердинга (марҳум), ёзувчи — «Қизилқумда қуюн» романи учун.

Учинчи мукофот (иккита).

В. А. Александровга, ёзувчи — «Момақалдироқ» романи учун.

Ф. Мусажоновга, ёзувчи— «Турди, велосипед ва мен» ҳикоялар ва повестлар китоби учун.

КИЧИК ЖАНРДАГИ БАДИИЙ АДАБИЁТ БЎЙИЧА

Биринчи мукофот

Ш. Алядин, Черкез-Али, Р. Мурод, Ж. Аметов, З. Қуртнезиров, Ф. Кямилев, Э. Орипов, А. Осмонов, С. Нагаев, М. Маҳмудов, А. Қосимовга — «Дўстлик машъали» очерклари тўплами учун.

Иккинчи мукофот

Г. Жўраевага, шоира — «Бахт» шеърлар тўплами учун.

Учинчи мукофот

М. Қорабоевга, шоир — «Қалбдаги акс садо» шеърлар тўплами учун.

КАТТА ШАКЛДАГИ МУЗИКА САНЪАТИ БЎЙИЧА

Биринчи мукофот

У. Мусаевга, композитор —«Жонажон партияга раҳмат» одаси учун ва «Тўмарис» балетига ёзган музикаси учун.

Иккинчи мукофот

С. Юдаковга, композитор — Эркин Воҳидовнинг шеърлари (янги таҳрирда, 1984 йил)га ёзилган «Пахта» кантатаси учун.

Учинчи мукофот (иккита)

Т. Қурбоновга, композитор — Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартияси ташкил этилганлигининг 60 йиллигига бағишланган ўзбек халқ асбоблари оркестрига ёзилган поэма учун.

Ф. Янов-Яновскийга, композитор — Абдулла Орипов шеърларига ёзилган «Шеърий сатрлар» кантатаси учун.

КИЧИК ШАКЛЛАРДАГИ МУЗИКАЛИ АСАРЛАР БЎЙИЧА

Биринчи мукофот

К. Кенжаевга. композитор — қўғирчоқ театрига аталган «Пахта юлдузчалари» спектаклига ёзилган музика учун.

Иккинчи мукофот

Д. Саидаминовага, композитор — Ватанга, партия ва меҳнатга бағишланган қўшиқлари учун.

Учинчи мукофот (иккита)

Е. Ширяевга, композитор — 1983 — 1984 йилларда яратилган ватанпарварлик қўшиқлари учун.

Э. Налбантовга, композитор — байрам рақс сюитаси учун.

ТАСВИРИЙ САНЪАТ БЎЙИЧА

Биринчи мукофот

А. Бухорбоевга, рассом — В. И. Ленин номли Тошкент метрополитенининг «Ҳамза» станцияси ва Тошкент радиотелевизион эшиттириш маркази монументал-бадиий безаклари учун.

Иккинчи мукофот

И. Ю. Липенега, рассом— В. И. Ленин номли Тошкент метрополитени ва Тошкент радиотелевизион эшиттириш маркази монументаль-бадиий безаклари учун.

Учинчи мукофот (иккита)

А. Балкановга, рассом — «Ер тўғрисидаги декрет», «Ильичга Меҳнат ордени» плакатлари учун.

А. Т. Мирзаевга, рассом — «Тошкент — тинчлик, дўстлик ва қардошлик шаҳри» манзарали триптихи учун.

СПЕКТАКЛЛАР, КОНЦЕРТ — ИЖРОЧИЛИК ФАОЛИЯТИ БЎЙИЧА

Биринчи мукофот

Д. Абдураҳмоновага, дирижер, Ф. Сафаровга, режиссёр — 1983 — 1984 йиллардаги концерт программалари учун.

Иккинчи мукофот

Хизмат кўрсатган «Ялла» вокал-чолғу ансамблига, — 1983 — 1984 йиллардаги концерт программалари учун

Учинчи мукофот (иккита)

О. Отажоновга, М. Қориёқубов номли Ўзбекистон Давлат филармониясининг «Лазги» вокал-хореографик ансамблининг солисти, К. Раҳимовга, А. Навоий номли Наманган область ўзбек драма ва комедия театрининг солисти — юксак ижрочилик маҳорати, халқ қўшиғи ва замонавий қўшиқ санъатини пропаганда қилганлиги учун.

И. Жалиловга, Қ. Муҳитдиновга — А. Навоий номли Ўзбекистон ССР Давлат Академик Катта театрининг солистлари — юксак ижрочилик маҳорати, жаҳон, рус классик ва замонавий совет музика санъати вокал асарларини пропаганда қилганлиги учун.

КИНО САНЪАТИ АСАРЛАРИ БЎЙИЧА

Биринчи мукофот.

А. Қобуловга, постановкачи режиссёр, Р. Тюринга, сценарий автори, Д. Абдуллаевга, оператор, К. Мирҳодиевга, Ш. Ҳошимовга, актёрлар — «Жонтойнинг қасами» бадиий фильми учун. К. Ёрматов номли «Ўзбекфильм» студияси.

Иккинчи мукофот

М. Қаюмовга, режиссёр, В. Снегиревга, сценарий автори, Т. Нодировга, Д. Салимовга, операторлар — «Республикани ким нишонга олмоқда» ҳужжатли фильми учун.

Ўзбекистон илмий-оммабоп ва ҳужжатли фильмлар студияси.

Учинчи мукофот

Н. Тўлахўжаевга, сценарий режиссёри ва автори «Ёмғир томчилаб ёғади» мультипликацион фильми учун. К. Ёрматов номли «Ўзбекфильм» студияси.

АРХИТЕКТУРА ВА ШАҲАРСОЗЛИК БЎЙИЧА

Биринчи мукофот

В. Н. Бреусенко, Р. А. Хайрутдиновга, архитекторлар, Б. И. Одилхўжаев, А. Л. Агасафянга, Т. В. Шахсуварян, Г. Т. Костинага, инженерлар — Тошкент шаҳридаги кино уйи лойиҳаси учун.

Иккинчи мукофот

Н. П. Зинкина, Т. К. Матёқубовага, архитекторлар, М. Е. Горбатскийга, инженер — Тошкент шаҳрининг Фрунзе районидаги мактаб биноси лойиҳаси учун.

Учинчи мукофот

М. А. Ойнабеков, Н. В. Иванов, Ф. И. Левинштейн, А. В. Лошкарев, С. А. Роземблюмга, архитекторлар, Ю. Г. Иванников, Е. Н. Чичевага, инженер — «Меҳнат резервлари» кўнгилли спорт жамиятининг ўқув-машқ базаси лойиҳаси учун.

БАДИИЙ ҲАВАСКОРЛИК КОЛЛЕКТИВЛАРИ БЎЙИЧА

Биринчи мукофот

«Андижон полькаси» ашула ва рақс халқ ансамблига — 1983 — 1984 йиллардаги концерт программаси учун. Бадиий раҳбар Абдуғаффор Қодиров.

Иккинчи мукофот

Фарғона областининг Марғилон шаҳридаги «Нурхон» халқ театрига Ўзбекистон драматургларининг замонавий мавзудаги асарларини саҳнага қўйганлиги учун. Режиссёр ва бадиий раҳбар Ҳотам Тешабоев.

Учинчи мукофот (иккита)

Ўзбекистон ССР Автомобиль йўллари қуриш ва фойдаланиш министрлиги ҳаваскорлик студиясининг ижодий коллективига — «Сибирь диёрида уч йил» ҳужжатли фильми учун.

Тошкент шаҳридаги Октябрь район Маданият уйининг «Баёт» халқ ансамблига — Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига бағишланган концерт программаси учун. Бадиий раҳбар Азим Азизов.

1939 ЙИЛ

Аксилинқилобий миллатчи унсурлар Ўзбекистон Совет Иттифоқининг «пахтачиликдаги мустамлакасига» айланган деган иғвогарона шиорни олға сурадилар. Ҳозирги пайтда Ўзбекистон айнан пахтачиликдаги жадал тараққиёти билан боғлиқ ҳолда ўз саноатининг юксалишини ҳам сезиларли даражада таъминлади, эндиликда Ўзбекистоннинг ҳар бир меҳнаткаши советлар шароитида Ўзбекистонда пахтачиликни тараққий эттиришнинг ленинча миллий сиёсатини амалга ошириш, бир пайтлар чоризм зулми остида эзилган миллатларнинг иқтисодий ва маданий тенгсизлигини тугатиш воситаси эканлигини кўриб турибди... Биз пахтачиликни ривожлантириш ва СССР пахта мустақиллигини тобора мустаҳкамлаш орқали Совет Иттифоқининг ажралмас қисми Ўзбекистоннинг СССР социалистик саноати билан алоқасини янада мустаҳкамлашга эришиб бораверамиз.

Акмал ИКРОМОВ

СССР граждани деган ном фахрли ном бўлиб эшитилади ва биз ҳақиқатан бутун дунё олдида бу баланд ном билан фахрланамиз. Биз шу ном берган ҳуқуқлар ва юклаган вазифалар билан фахрланамиз. Ўзбекистон ССР халқлари Совет Социалистик Республикалар Иттифоқининг барча халқлари билан бирликда бир оила бўлиб СССР граждани деган номни баланд тутадилар ва Ватанимиз халқ хўжалигини янада юксалтириш ва мудофаа салоҳиятини янада маҳкамлаш соҳасида Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг гражданига юклатилган барча вазифаларни шараф билан бажарадилар.

Йўлдош ОХУНБОБОЕВ

Л. Абдуллаев. «В. И. Ленин ва Шарқ хотин-қизлари».

Миллий чегараланиш тарих хатоларини тузатди. Биз Ўрта Осиё халқларининг кенг эркин бунёдкорлик билан шуғулланишларига янги йўл очиб бермоқдамиз. Миллий чегараланишдан сўнг вужудга келадиган республикалар бир-бирлари билан тинч ҳамкорлик қилиб, бир-бирларига ёрдамлашадилар. Бу республикалар Коммунистик партия миллий масалани тўғри ҳал қилганлигини кўрсатувчи яна бир яққол, ишончли далил бўлади. Бу республикалар қул қилинган Шарқнинг нигоҳини ўзига абадий тортиб турадиган магнит бўлиб қолади.

Файзулла ХЎЖАЕВ

МАДАНИЯТИМИЗ РАВНАҚИ

Боши биринчи бетда

Ўттизинчи йиллар маданий ҳаётимизда зўр суръат билан куч тўплаш ва келажакка пойдевор яратиш даври бўлди. Бу эса Улуғ Ватан уруши даври ва урушдан кейинги йилларда ҳам катта муваффақиятларни қўлга киритишда муҳим роль ўйнади. Айниқса, ўзбек опера театрининг ташкил этилиши, унинг саҳнасида миллий операларнинг ўйналиши маданиятимиз тараққиётини яна бир поғона юқори босқичга кўтарди. 1939 йили театр саҳнасида биринчи ўзбек операси — С. Василенко ва М. Ашрафийнинг «Бўрон» асари ўйналган бўлса, эндиликда театр репертуаридан ўнлаб асарлар ўрин олди. «Майсаранинг иши», «Ҳамза», «Семурғ», «Улуғбек», «Тоҳир ва Зуҳра», «Афсоналар водийсида», «Тўмарис», «Шоир қалби», «Зулматдан зиё» каби опера ва балет асарлари ўзбек совет саҳна санъати тарихига сезиларли ҳисса бўлиб қўшилди.

Бу соҳада СССР халқ артистлари Мухтор Ашрафий, Ҳалима Носирова, Галя Измайлова, Саодат Қобулова, Бернора Қориева, Дилбар Абдураҳмонова, Вячеслав Гринченко сингари катта бир авлод етишиб чиқди. Кекса авлод бошлаб берган анъаналарни ёшлар шараф билан давом эттирмоқдалар.

Олтмиш йил мобайнида республикамизнинг барча маданий муассасалари ва санъат даргоҳлари ўзларининг мустаҳкам кадрлар базасига эга бўлди. А. Островский номидаги Театр ва рассомлик санъати институтини ҳар йили юзлаб ёшлар тугатмоқдалар. Улар республикамизда санъатнинг барча турларини ривожлантиришга муносиб ҳисса қўшмоқдалар. Тошкент Давлат маданият институтининг ташкил этилиши республика маданий ҳаётида улкан воқеа бўлди. Маданият бугунги кунда турмушнинг ҳамма соҳаларини яққол белгиловчи мезонга айланди. Замонавий қишлоқ ва шаҳарларимизда юксак маданият барқ уриб ривожланмоқда. Бу ишда юқорида тилга олинган олий ўқув юртлари билан бир қаторда Мухтор Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваторияси, Тошкент маданий-оқартув техникуми, Беньков номидаги республика бадиий билим юрти, Тошкент Хореография билим юрти ва областларимиздаги қатор маданият ва санъат билим даргоҳлари ўзларининг муносиб ҳиссаларини қўшмоқдалар. Албатта, буларнинг барчаси партия ва ҳукуматимизнинг бевосита оталарча ғамхўрлиги, санъат ва маданият равнақига юксак эътиборидан далолатдир. Бу ҳақда КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Константин Устинович Черненко СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг юбилей пленумида сўзлаган нутқида шундай деган эди: **«Умуман, ўртоқлар, партия, давлат, хўжалик ишининг қайси бир соҳасини олиб кўрманг, биз чуқур билимларга, барча меҳнаткашларнинг юксак онглилиги ва маданиятига, совет кишиларининг авлодлари тўплаган ғоят катта маънавий, ижодий потенциалга таянмай туриб, бирон соҳада ҳам олға томон муваффақиятли ҳаракат қила олмаймиз».**

Ҳа, биргина республикамизнинг маданият соҳасида олтмиш йил ичида қўлга киритган ютуқларини тилга оладиган бўлсак, уларнинг ҳар бири катта бир китоб бўлади. Лекин олдимизда бажарилиши лозим бўлган улуғвор вазифалар турибди. Бу ҳақда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг шу йил бўлиб ўтган пленумларида ҳам таъкидлаб ўтилди. Республикамиз маданият ходимлари партиямиз йўл-йўриқлари ва кўрсатмаларини изчил амалга ошириш учун бутун куч-ғайратини сарфлайдилар. Бу эзгу ишда уларга босиб ўтилган шонли олтмиш йил тажриба ва тараққиёт йўли бўлиб қолади.

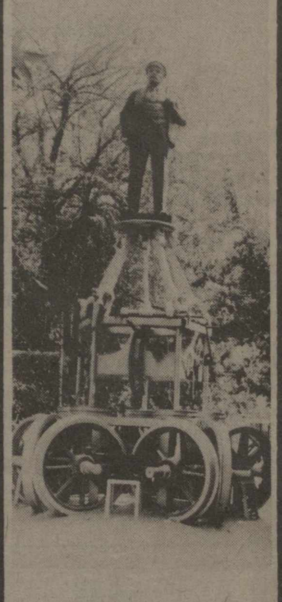

Меҳнат Қизил Байроқ орденли Октябрь революцияси номидаги Тошкент тепловоз ремонти заводи. Бу ерда улуғ доҳий В. И. Ленинга бағишланган ёдгорлик Октябрь революциясининг 7 йиллиги байрами куни очилган.

С. МАҲКАМОВ фотоси

БАХТИМ — ЙЎЛДОШИМ

Ҳамид ҒУЛОМ,
СССР Давлат мукофоти лауреати

— Жонажон республикамиз ва Ўзбекистон Компартияси ташкил этилган йилни қандай хотирлайсиз!

— 1924 йил ҳаётимда ўчмас из қолдирган. Ўша йили мен ўз тенгқурларим қатори совет мактабининг муборак остонасига қадам қўйдим. Тошкентнинг 1-Арпапоя маҳалласидаги Форобий номидаги мактабда таҳсил кўрган йилларим ниҳоятда сермазмун, инқилобий воқеаларга бой бўлди. Ўша йили кузда Тошкент шаҳар Шўроси Эски Жўва майдонида митинг ташкил қилди. Мен бу митингда мактабдошларим билан қатнашдим.

1925 йил кўкламида Баланд масжид маҳалласидаги «Роҳат» боғчасида хотин-қизлар озодлигининг гувоҳи бўлдим: қора ўтмишнинг паранжию чачвонлари гулханда ёқилди — ўзбек хотин-қизлари зулмат пардаларидан халос бўлдилар.

Шундан кейинги йилларда Тошкент атрофидаги Хўжакент, Хондайлиқ, Хумсон, Қумовул каби қишлоқларга бориб, партия ва халқ иродаси, деҳқонлар хоҳиши билан ўтказилган ер-сув ислоҳотини, дастлабки шўро мактабларида илк дарсларни ўз кўзим билан кўрдим. Ўн уч ёшимдан бошлаб эса юқори синфларда ўқиш билан бирга саводсизликни тугатиш курсларида муаллимлик қилдим.

У йиллар — синфий душманларга, босмачилар ва муштумзўрларга, заҳарли бидъат-хурофотга қарши ҳаёт-мамот кураши олиб борилган йиллар эди. Ўзбек халқи ичидан Акмал Икромов, Йўлдош Охунбобоев, Файзулла Хўжаев, Низомиддин Хўжаев, Усмон Юсупов каби истеъдодли раҳбар ходимлар етишиб чиқди.

Йигирманчи йиллардаги синфий курашлар, Совет ҳокимиятини мустаҳкамлаш ва социализм қуриш учун олиб борилган фидокорона меҳнат «Машъал» ва «Мангулик» романларим учун бой материаллар берди.

Улуғ Ватан уруши барча қардош халқлар қатори ўзбек халқи иродасини ҳам синовдан ўтказди. Республикамиз ўша оғир йилларда мамлакат аслаҳахонасига айланди, ўзбек хонадонлари мамлакатимизнинг ғарбий районларидан эвакуация қилинган аҳолини қучоқ очиб кутиб олдилар. Ўзбек халқининг ўша йиллардаги бемисл матонати ва мардлиги, совет халқларининг ленинча абадий қардошлиги бир адиб сифатида менда кучли таассурот қолдирган эди. Шу асосда «Тошкентликлар» романимни яратдим.

Ўзбекистон эндиликда саноати ва қишлоқ хўжалиги юксак тараққий этган, Фанлар академияси ўнлаб илмий институтларни ва минглаб фан арбобларини бирлаштирган, олий ўқув юртларида юз минглаб ёшлар таҳсил кўраётган, санъат ва адабиёти равнақ топган совет Шарқидаги машъал республикадир.

— Республикамиз меҳнаткашлари Она диёримизнинг муборак тўйини меҳнат зафарлари, янги ижодий парвозлар, юксалишнинг буюк режаларини ғолибона амалга ошириш билан кутиб олмоқдалар, Сиз ҳам, албатта бирор янги асар устида иш олиб бораётган бўлсангиз керак.

— Тўйга тўёна билан келиш халқимизда азалий удум. Шу кунларда янги романим — «Андижон денгизи»ни ёзиб тугатдим. Партия ва ҳукуматимиз бугунги куннинг долзарб вазифаси сифатида ўртага ташлаётган — қишлоқ хўжалигини мелиорациялаштириш масаласи асарда марказий ўринни эгаллайди. Қисқа қилиб айтганда, ана шу муҳим мавзуни тадқиқ этиш орқали бугунги кун қаҳрамонларининг бадиий образларини яратишга ҳаракат қилдим. Айни пайтда публицистик очерклар, замонавий мавзуда туркум шеърлар ёзяпман.

Йўлдош Охунбобоев ва Усмон Юсупов Улуғ Ватан уруши йиллари фронтга борган Ўзбекистон делегацияси вакиллари даврасида. 1942 йил.

ЭКРАНДА РЕСПУБЛИКА ҲАЁТИ

Кеча республикамиз пойтахтидаги Санъат саройида ўзбек фильмлари кинофестивали бошланди. Мухбиримиз Ўзбекистон ССР Кинематография давлат комитетининг раиси Абдулаҳад АБДУЛЛАЕВ билан учрашиб, унга бир неча саволлар билан мурожаат қилди:

— Абдулаҳад Абдуллаевич, фестивалнинг мақсади ва унинг мазмуни ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Экраннинг энг ажойиб хусусиятларидан бири шундаки, у бизни ўтмишнинг тарихий воқеаларга, хотираларга бой йиллари билан қайта учраштиради. Кино бугунги авлодга ота-боболарнинг шонли йўлидан ҳикоя қилади. Республикамиз кино ижодкорлари жуда кўплаб тарихий фильмлар яратдилар, экранда замондошимиз образини гавдалантиришга муҳим ҳисса қўшдилар.

Томошабинлар «Осиё устида бўрон», «Инқилоб чавандозлари», «Генерал Раҳимов», «Улуғбек юлдузи», «Сен етим эмассан» каби фильмлар қаҳрамонлари билан қайтадан учрашадилар. Шунингдек, «Еттинчи ўқ», «Муҳаббат ва нафрат», «Ўтган кунлар», «107-инструкция бўйича тўнтариш», «Пароль «Регина» меҳмонхонаси», «Уйғониш», «Жаҳаннамдан репортаж» картиналари ҳам томошабинларда қизиқиш уйғотади.

— Фестиваль давомида кино санъати намояндалари ва фильмлар ижодкорлари билан учрашувлар ўтказилса керак...

— Албатта, кино санъати мухлисларини қизиқарли учрашувлар кутмоқда. Маълумки, «Ўзбекфильм» киностудиясида яратилган «Даҳонинг ёшлиги» бадиий фильми бу йил СССР Давлат мукофотига сазовор бўлди. Пойтахтимиздаги «Чайка» кинотеатрида ана шу фильм ижодкорлари билан учрашув ўтказилади. Яна Мақсуд Шайхзода номидаги, «ВЛКСМ 50 йиллиги» кинотеатрларида, Санъат саройида ҳам қизиқарли учрашувлар бўлиб ўтади.

— Намойиш қилинаётган фильмлар орасида янги картиналар ҳам борми?

— Ҳа, бор. Улардан биттаси режиссёр Анатолий Қобулов бошчилигида суратга олинган «Жонтойнинг қасами» фильмидир. Картина Гражданлар урушининг сўронли йилларидан ҳикоя қилади. Асосий ролларни Карим Мирҳодиев, Жамол Ҳошимов, Наби Раҳимов, Ҳамза Умаров ижро этганлар.

Иккинчиси Али Ҳамроевнинг «Водиллик келин» комедиясидир. Унда бугунги ҳаётимиз, замондошимиз ўй-фикрлари ўз аксини топган.

— Ҳужжатли кино республикамиз тараққиёт йўлининг ёрқин кўзгусидир. Шу маънода бизни ҳужжатли фильмлар программаси ҳам қизиқтиради.

— Дарҳақиқат, ҳужжатли фильмлар авлодлардан авлодларга мерос қолувчи тарихий солномалардир. Республикамиз кинотеатрларида «Давр — менинг тақдиримда», «Паранжи», «Буюк дарё сири», «Тарихий репортаж», «Халқ қалби», «Ўзбекистон фарзанди» ва бошқа лентаалар намойиш қилинади.

МАНГУЛИККА МУҲРЛАНГАН ЛАҲЗАЛАР

Ўзбекистон ССР Рассомлар союзининг кўргазмалар залида республика рассомларининг шонли 60 йиллик юбилейга бағишланган кўргазмаси очилди. Бу ҳақда республика Рассомлар союзи правлениесининг раиси, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби Жавлон УМАРБЕКОВ мухбиримизга қуйидагиларни гапириб берди:

— Бу кўргазмани республикамиз мўйқалам усталарининг ўзига хос ҳисоботи, дейиш мумкин. Бугун улар 60 йил мобайнида ўзбек совет тасвирий санъати босиб ўтган йўлдан, ижодий ютуқлардан ҳисобот беришмоқда. Унда республикамизнинг Буюк инқилобнинг илк йилларидан ҳозирги кунимизгача бўлган ҳаёти ўз аксини топган. Бинобарин, ҳар бир асарда Ўзбекистоннинг бирор лаҳзаси мангуга муҳрланган.

Юбилей кўргазмасининг географияси ниҳоятда бой. Унда Қорақалпоғистон АССР, Бухоро, Самарқанд, Хоразм ва республикамизнинг бошқа областларидан кўпгина ижодкорлар қатнашганлар. Тақдим этилган асарларнинг сони ҳам кўп, мавзуи ҳам ранг-баранг. Шунинг учун яна иккита филиал очишимизга тўғри келди. Улардан бири Ўзбекистон ССР Маданият министрлигининг кўргазмалар залида жойлашган. Театр ва кино рассомлари кўргазмаси эса пойтахтимиздаги Кино уйида намойиш қилинмоқда.

Муаллифлар орасида 20—30-йилларда Ўзбекистонга келиб ижодини бошлаган Беньков, Ковалевская, Карахан, Татевосян каби рассомлардан тортиб, Ўрол Тансиқбоев, Раҳим Аҳмедов, Маннон Саидов, Тачат Оганесов, Қутлуғ Башаров, Неъмат Қўзибоев, Рўзи Чориев, Владимир Бурмакин, Юрий Талдикин, Евгений Мельников ва бошқа тажрибали ижодкорлар, ўрта авлод вакиллари Баҳодир Жалолов, Алишер Мирзаев, Мақсуд Тўхтаев, шунингдек, бугун сафимизга қўшилаётган ёшларгача бор. Картиналарга асос қилиб олинган мавзулар доираси ниҳоятда кенг. Асосийси шундаки, бу асарларнинг ҳар бири тараққиёт босқичимизнинг бирор муҳим нуқтасидан ҳикоя қилади. Баъзи бир картиналарга назар ташлашнинг ўзиёқ, томошабинни ўтмишнинг жанговар кунлари сари етаклайди. Масалан, Қутлуғ Башаровнинг «Ленин ва ўзбекистонлик ленинчилар», «Ўзбекистон аёллари», Мидхат Кагаровнинг «80-йиллар ёшлари тинчлик учун курашда», Виктор Апухтиннинг «Ўзбекистон ва инқилоб» туркумлари бунга мисол бўла олади.

Улуғ Ватан уруши мавзуини ёритишга ҳам алоҳида эътибор берилган. Самиғ Абдуллаевнинг «Уруш ветеранлари учрашуви» асари диққатга сазовор. Лутфулла Абдуллаевнинг «Дўстлик», Йигитали Турсунназаровнинг «Уйғониш» асарларида ҳам муҳим мавзулар ёритилган. Умуман, кўргазмадаги ҳар бир асар ўзига хос ижро услуби, мазмуни билан ажралиб туради. Республикамизнинг асосий бойлиги пахта ва пахтакорлар мавзуи, деҳқончилик, бахтли замон тароналари ҳам мўйқалам усталари диққат марказида.

Бу кўргазманинг ўзига хос бир хусусияти бор. Гап шундаки, илгари ҳайкаллар ва халқ амалий санъати намуналари бутун зал бўйлаб, тарқоқ ҳолда қўйиларди. Ҳозир эса бу санъат турлари учун алоҳида-алоҳида иккита марказ ташкил қилдик.

Юбилей муносабати билан гилам ва сўзаналар ҳамда қадимий ноёб буюмлар сақланадиган иккита янги музей очилди. Бу партия ва ҳукуматимизнинг халқ миллий маданиятига бўлган диққат-эътиборининг ёрқин намунасидир.

Ушбу кўргазма ва музейларнинг ташкил этилиши 19 декабрда Москвада очиладиган СССР Рассомлар союзи правлениеси пленумига муносиб совға бўлади. Декабрнинг охирларида эса республикамиз рассомлари ўз пленумларига тўпланадилар. Унда асосий эътибор дастгоҳли рангтасвирнинг халқ оммасини коммунистик руҳда тарбиялашдаги ролига қаратилади.

ЗАМОН ТАРОНАЛАРИ

Собир БОБОЕВ,
Ўзбекистон ССР Композиторлар союзи правлениесининг биринчи секретари, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби

Ўтган олтмиш йил мобайнида музикачилигимиз мисли кўрилмаган ютуқларни қўлга киритди. Шуни таъкидлаб ўтиш кераккки, ўзбек халқи аслида бой музика меросига эга. Бу меросни чуқур ўрганиб, ундан ижодий фойдаланиш бугунги профессионал музикачилигимизнинг асосий вазифаси бўлиб қолмоқда.

Жаҳоннинг илғор музика маданияти анъаналари санъатимизга жадал кириб келди. Бу — аввало, монодиядан полифонияга ўтишни тақозо этди. Мазкур мураккаб жараённи амалга ошириш учун Европа илғор музика анъаналарини ҳам, миллий музикамиз қонуниятларини ҳам яхши биладиган санъаткор композиторлар керак эди. Бу ишда дастлаб Виктор Успенский, Николай Миронов, Елена Романовская, Рейнгольд Глиэр, Сергей Василенко каби санъаткорлар устозлик қилган бўлсалар, эстафетани кейинчалик бастакорлар Тўхтасин Жалилов, Юнус Ражабий, Матёқуб Харратов, Фахриддин Содиқов катта маҳорат билан давом эттирдилар. Натижада ўзбек музика ихлосмандлари опера, балет, симфония, кантата, оратория сингари музика жанрларидан ҳам завқ ола бошладилар.

Кейинги йилларда композиторларимиз сафи истеъдодли ёшлар ҳисобига кенгайиб бормоқда. Улар профессионал музиканинг мураккаб жанрларига қўл урмоқдалар. Уларнинг симфоник ва вокал-симфоник асарларини томошабинлар юқори баҳоламоқда. Қувончлиси шундаки, асарларимизнинг мавзу доираси кенгайиб, ижтимоий воқелигимизнинг барча жабҳаларини қамраб олмоқда.

Бугунги кунда ўзбек музикасининг обрў-эътибори ортганини жуда катта музика анжуманлари республикамизда ўтказилаётганидан ҳам билса бўлади. Чунончи, Самарқандда ўтказиладиган анъанавий Халқаро музика симпозиуми, Бутуниттифоқ «Тошкентнинг олтин кузи» музика фестивали шундай тадбирлар қаторига киради. Эндиликда композиторларимиз яратган асарлар Иттифоқдош республикалар ва чет элларнинг саҳналарида ҳам баралла янграмоқда.

Қуддус МУҲАММАДИЙ, Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси

МЕҲРИМ СОВҒА ЭТАМАН!

— Республикамизни «оқ олтин» ўлкаси дейиш билан бирга «болажон юрт» деб ҳам аташади. Чунки республикамиз аҳолисининг ярмидан кўпини ёшлар, болалар ташкил қилади. Демакки, улкан тўй болаларимизнинг байрами, уларнинг қувончи. Сиз ана шу тантаналарга қандай совғалар билан келдингиз?

— Қандай гўзал, қандай ёрқин бу кунги завқ, шавқли ҳаёт онларимиз. Жонажон Совет Ўзбекистонимиз ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 ёшли бахтиёр айёмини муносиб кутиб олишга ҳозирлик кўраётган азамат, меҳнаткаш, паҳлавон, қаҳрамон халқимиз зўр ғайрат-шижоат билан тўлиб-тошиб меҳнат қилаётирлар, ҳиммат кўрсатаётирлар. Шундай гўзал, кундай ўзар Совет Ўзбекистонимиз фарзанди бўлишимдан ғоятда мамнун яшаб-яшнаб, ленинчи доно Коммунистик партиямиз ва Улуғ Октябрь шарофати — шонли республикам ва Ўзбекистон Компартиямизнинг 60 йиллик тўйларига атаб болалар «Хамса»си — беш китоб — эш китоб», «Табиат алифбеси» китоб-офтобимни юрак-меҳр совғам этиб тайёрладим.

Келажакка ширин сўзим — коммунизм болаларники. Улар ҳали юртимизнинг кўп тўйларини кўрадилар, кўп тантаналарини ўтказадилар. Республикамиз, мамлакатимиз номини, донғини оламга ёядилар. Болаларим бор бўлсин, юртим омон бўлсин!

ШЕЪРИМ СОВҒА ЭТАМАН!

Ўзбекистон олтмиш ёши,
Байрамлар она боши,
Олам ою, қуёши
Улкан байрамга атаб,
Кўркам байрамга атаб,
Мен не совға қўшаман,
Завқим қайнаб жўшаман.
Шеърим сени қўшаман:
Қаҳрамон шеър ёзмоққа,
Шеър — канал қазимоққа,
Ишчидек киришаман,
Деҳқондек тиришаман,
Оқ сутим оқламоққа
Луқмамни покламоққа
Меҳнат, жоним, мадад бер,
Илҳомимга қанот бер,
Коммунизм эрларин,
Коммунизм элларин,
Рассомдек кўрсат қани?
Хирмони тоғ деҳқоним,
Миллиончи ўзбек халқин,
Дарёдек сероб оқин,
Пахтакор мард фарзандин,
Қурилиш жигар бандин,
Кўрсат адир, тоғларда,
Қир, яйлов, ўтлоқларда,
Шеърим, сен ҳам халқ ўғли,
Халқимнинг оёқ-қўли,
Курашларда солдатсан,
Комсомол сафарбарсан.
Ишинг дўстлик меҳрижон,
Меҳринг кон, меҳринг жаҳон!
Шунинг учун шеърим сени,
Онгим, шуурим, сени,
Улкан зўр қурилишга,
Кўркам нур қурилишга
Коммунизм қуришга
Бағишладим совғам деб!

КОСМОНАВТ БЮСТИ ОЧИЛДИ

Икки марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони, СССР космонавт-учувчиси Владимир Александрович Жонибековнинг бронза бюсти Тошкент шаҳри марказидаги совет космонавтлари номи билан аталувчи майдонда ўрнатилди. Ана шу тантанага бағишланган митингни Тошкент шаҳар партия комитетининг биринчи секретари У. У. Умаров очди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. Б. Усмонхўжаев митинг қатнашчиларининг гулдурос қарсаклари остида лентани қирқади.

Космонавт бюстини Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, ҳайкалтарош Я. Шапиро ишлаган. Митингда сўзга чиққанлар Бўстонлиқ районидаги Искандар посёлкасида туғилиб, Тошкентдаги 50-ўрта мактабни тамомлаган В. Жонибековнинг жасорати тўғрисида ифтихор билан гапирдилар.

Космонавтнинг бронза бюсти республикамизнинг олтмиш йиллик юбилейи арафасида очилганлиги митинг иштирокчилари томонидан алоҳида таъкидланди.

Митингда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари иштирок этдилар.

Суратда: В. Жонибеков бюсти.

С. МАҲКАМОВ фотоси

1956 ЙИЛ

Чингиз АЙТМАТОВ,
Ленин мукофоти лауреати

ДЎСТЛИК ДИЁРИ

...Ўзбек пахтасининг гули — ўлкадаги ижтимоий ва иқтисодий ўзгаришларнинг бутун бир тарихи, бу —маданият ва замонавий ирригациянинг қудрати, бу — кимё, селекция ва фан, шу билан бирга, агар истасангиз, ўзбек халқининг даҳоси, унинг истеъдоди ва меҳнатсеварлиги ҳам шундадир.

... Ўтмиш ва бугун—халқ тақдирлари ҳақида сўз кетганда беихтиёр ана шу қиёс ёдга келади. Тарихий ўтмиш борасида гапирганда, энг аввало оммaнинг тарихини кўзда тутамиз.

Қадимги ўзбек маданияти ўзининг буюк зафарлари билан машҳурдир. Ўзбеклар моҳир ирригатор, Ўрта Осиёда тенги йўқ деҳқон бўлганлар. Ўзбек меъморчилиги Самарқанд ва Бухоронинг шон-шавкатини яратди. Улар дунёга ўрта асрнинг улуғ алломаси астроном Улуғбекни ва ўлмас Алишер Навоийни бердилар. Кейинроқ демократ шоир ва ёзувчиларнинг бутун бир силсиласи, улар сафида Муқимий ва Фурқат сингари сўз санъаткорлари майдонга чиқдилар. Буларнинг барчаси ўзбек халқининг маданияти, фани, санъати сифатида унинг миллий хазинасини ташкил этади.

Дўстлар гурунги. Социалистик Меҳнат Қаҳрамонлари Мирза Иброҳимов, Комил Яшин ва адабиётшунослар Виталий Озеров, Лазиз Қаюмов.

ВАТАН МАДҲИ

Совет Иттифоқи оиласининг
Ажралмас аъзоси ҳур республикам,
Кундан-кун жамолинг тўлин ой каби
Каттакон иқболли Ватансан, кўркам.

Ғафур ҒУЛОМ

●

Ўхшаши йўқ бу гўзал бўстон,
Достонларда битган гулистон—
Ўзбекистон дея аталур,
Уни севиб эл тилга олур.
Чиройлидир гўё ёш келин,
Икки дарё ювар кокилин...

Ҳамид ОЛИМЖОН

●

Бир ўлкаки, тупроғида олтин гуллайди,
Бир ўлкаки, қишларида шивирлар баҳор.
Бир ўлкаки, сал кўрмаса қуёш соғинар...
Бир ўлкаки, ғайратидан асаби чақнар,
Бахт тошини чақиб, бунда куч гувиллайди.

ОЙБЕК

Тоғларингга боқсам бўйим юксалар,
Сувларингни кўрсам кўнглим ўсадир.
Гулларингдан олиб булбул бўсалар,
Зарафшонларингда қуёш юзадир.
Қадрдоним Ўзбекистон,
Гул майдоним Ўзбекистон.

Амин УМАРИЙ

●

Эй, қардрдон Ватан! Бугун ижоднинг
Асл дурдонасин сенга берамиз.
Агар керак бўлса милтиқ билан ҳам
Зумда алмашинар бизнинг лирамиз!

Султон ЖЎРА

●

Мен бахт борасида сўйламоқчийдим,
Қувноқ бир қасида куйламоқчийдим,
Эрта ва бугунни ўйламоқчийдим,
Эртак каби бир тўй тўйламоқчийдим.
Кўзларим ўнгида сен намоёнсан,
Сен, ахир ўшасан, асрий армонсан,
Ўзбекистонсан.

МИРТЕМИР

●

Зангори баргларнинг тўлқини ичра
Офтобга термулар напормон гуллар...
Тўймайман, о, кенглик! О, чаман диёр!

Усмон НОСИР

●

Ватан—она сўзи нақадар лазиз!
Сенсан ҳар нарсадан мўътабар, азиз,
Ҳурматингни сақлар ҳар бир ўғил, қиз,
Муқаддас, мўътабар, улуғ Ватаним,
Шарафлар, шонларга тўлуғ Ватаним,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

УЙҒУН

●

Ҳаёт неъматидан тўкисман, шодон,
Юраман!
Йўлларим ёзги қуёшдек!
Йўлим—элим йўли,
Элим—қуёш йўлин йўл деб билган халқ.

ЗУЛФИЯ

●

Жаҳоний баҳсларда ғазабим, сабрим—
Бари сенинг улуғ, иссиқ жонингда.
Ватан, муҳаббатинг менинг қонимда.
Қалбки куйлар экан, сен—илҳомчиси,
Қўшиқ бўлиб ёнсин сўнгги томчиси!

Асқад МУХТОР

●

Гуриллаб ишлайди металл заводи,
Колхоз қишлоқлари нурдан баҳраманд.
Бутун Осиёдан бир жой топмайсан
Гўзалликда ўзбек элига монанд.

ШУКРУЛЛО

●

Маҳобат бирла янграр Ўзбекистон Ўзбекистондин,
Саодат сози янграр бу гулистон Ўзбекистондин.
Етилгай ҳар нафас шодлик, ечилгай бунда ҳар орзу,
Ҳаволар бахт қуши бу кўкси осмон Ўзбекистондин.

Туроб ТЎЛА

Рамз БОБОЖОН,
СССР Давлат мукофоти лауреати

ҚУТЛОВ

Республикам тўйи муборак,
халқим!
Сенинг заҳматингдан яралган бахт, бу!
Бугунги нақдинам,
кечаги аҳдим
Асримиз қалбида жўш урган орзу...
Яна тонготарлаб ошиқлар хаёл,
Хаёл сеҳрига шак келтиролмайсан!
Ошиқлар бўстонда кўрсатар жамол,
Севгига эътироз билдиролмайсан!
Зуҳро Жонибекка бўса бергандай
Осмону фалакда қизарар юзи...
Минг йиллик гунг тарих тилга
киргандай
Космосда янграйди коммунист сўзи.
Асримиз луғати ранг-баранг ва бой:
НТР,
ЭВМ,
Луноход, КамАЗ...
Начора!
Бир БАМнинг ўзи, ҳойнаҳой,
Баднийт юракда уйғотса ғараз?!
Пахтамиз толаси қуёш нуридай,
Чаноқлари эса юлдуз қирраси...
Ҳароратда ҳадсиз, замин қўридай,
Меҳнати беминнат,
рўзғор сараси...
Республикам тўйи —
қардошлик тўйи,
Дўстликка ёзилган тўкин дастурхон,
Тинчлик рақамлари халқим обрўйи.
Жанговар қадамлар йилларга дармон.
Найлай!
Бир эҳтиёж сезгандай кўнгил
Ўзини ҳис этар улуғ айёмда...
Майли,
қадаҳ айтсам—айтай бир шингил,
Бир томчи қолдирмай лиммо-лим жомда,
Мураккаб ва масъул вақтим шаънига,
Айниқса,
балодан омон сақлаган,
Ҳамиша ёқлаган ва ардоқлаган
Ватаним шаънига,
халқим шаънига
Икки қўл кўксимда имон келтириб,
Фарзандлик бурчимни аён келтириб:
—Мен, сенга, ҳамиша содиқман,
содиқ!
Ўла-ўлгунимча юрагимдасан,
Энг олий,
энг ёрқин тилагимдасан,
Бахтимсан,
тахтимсан,
умримга ёрлиқ!

Расул ҲАМЗАТОВ,
Ленин мукофоти лауреати

ЮКСАЛИШ

Менингча, кейинги йилларда қадимий ўзбек тупроғида, табиий равишда, янги Уйғониш даври, Ренессанс даври юз бермоқда. Тамоман янгича мазмунга — социалистик мазмунга эга бўлган бу Ренессанс барча соҳада: иқтисодий ҳаётда ҳам, маънавий ҳаётда ҳам тобора аниқ кўзга ташланмоқда.

... Совет ҳокимияти йилларида ўзбек халқи ўз миллий маданиятини сақлабгина қолмай, балки уни бойитди, ривожлантирди... Бугунги кунда ҳар бир ўзбек халқ санъаткорининг юлдузи чарақлаб турибди.

ТАМАРАХОНИМ:

УМРИМ ЛАВҲАЛАРИ

Ўзбек совет санъати тамал тошини қўйганлардан бири, СССР халқ артисти Тамарахоним Улуғ Октябрь инқилобининг сурон ли йилларида санъат оламига кириб келди. Ёш республикамизнинг илк қадамларидан тортиб, бугунги беқиёс ютуқларгача — барчаси унинг кўз ўнгида амалга ошди. Бу санъаткор ҳаётининг ҳар бир босқичи республикамиз тараққиёти билан қадамба-қадам юксакликларга кўтарила борди. Унинг ҳаёт йўли қизиқарли воқеаларга ниҳоятда бой Қуйида инқилобнинг дастлабки йиллари хотираларидан баъзилари билан танишасиз:

СТАНЦИЯ ВА БИЗНИНГ уйимиз орасида яланглик бўлиб, унинг бошланишидаги анчагина катта ер тиканли симлар билан ўралган эди. Бу симлар ортида нималар борлигини ҳеч қачон кўрмагандик. Фақат баъзан у ердан яхши кийинган, бошида шляпа, қўлида қўлқоп, баланд бўйли, кекса аёл — станция бошлиғининг хотини белкурак кўтариб чиқиб қоларди. Горчаковони сувсиз қолдириб, барча сувни ўз боғи тарафга боғлаб кетса ҳам, ҳеч ким бирор сўз айтолмасди. Бироқ, шу иши учун ҳамма уни ёмон кўрарди. Бир куни шу аёл қўлида оқ байроқ билан бизникига ҳовлиқиб кириб келди ва онамни шу байроқни эшигимизга осиб қўйишга узоқ ундади. Онам эса уни ҳовлимиздан ҳайдаб чиқарди-да, эрталаб Қизил байроқ осиб қўйди. 1917 йил революцияси суронлари бизнинг қишлоғимизга ҳам етиб келди. Воқеалар яшин тезлигида ривожланиб борарди. Отам уйимизнинг бир қисмини Қизил Армия штаби учун бўшатиб берди.

Албатта, ҳаммадан ҳам биз, болалар ўзимизда йўқ хурсанд эдик. Штабдаги Қизил армиячилар орасида Плошка (Апполинарий) исмли музикачи бўлиб, у балалайка чалишнинг устаси эди. Бўш қолди дегунча, болаларни тўплаб, санъатини намойиш қиларди. Мен тез-тез унинг балалайкасини сўраб турардим, кейин бироз чалишни ўрганиб олдим. Ўша пайтларда дутор чертишни ҳам билардим...

Кейин босмачилар билан уруш бошланди. Отам бизни Фарғонага элтиб қўйди. Биз аёллар гимназияси қаршисидаги Қўқон кўчасида турардик. Ёшим ўн бирда эди. Бу ерда кам ўқиган бўлсак-да, кўп нарсалар ёдимизда сақланиб қолган. Мендан бироз каттароқ Осинцева Маруся деган мактабдош дугонам бор эди. Иккимиз кўпчиликдан, айниқса, бувимдан яширинча аёллар гимназиясидаги бал рақсларига борардик. Бора-бора у ерга боришимиз қийинлашди, чунки бувим биздан ҳамиша кўз-қулоқ бўлиб турарди. Лекин барибир, биргина рақсга бўлса ҳам, улгурардик. Рақслардан, айниқса, вальслардан қанчалик хурсанд бўлишимизни билсангиз эди. Турли-туман рақс ҳаракатлари ўйлаб топардик, ҳатто мукофот ҳам олардик...

Биз улғайдик — Улуғ Октябрь инқилоби улғайишимизни тезлатди. Ота-онамиз Скобелев ва Горчаково орасида сарсон эдилар. Отам Скобелевда боғ ва полизли ҳовлини ижарага олди. Шу уйда, ўша нотинч йилларда биз, синглим Амалия билан скрипка чалишни ўргандик. Австриялик ҳарбий асирлар — Гутерлян, кейинчалик Шуберт бизнинг ўқитувчиларимиз эди. Ҳар иккови ҳам инсон ва мураббий сифатида жуда яхши эдилар. Мен ҳар бир ўрганган нотамга рақс тушиш пайида бўлардим ва ўқитувчим бармоқларимга камонча билан енгилгина уриб, «Бу яхши эмас, мен отага айтдим», дерди. Бироқ барибир рақс тушгим келаверарди...

Тез орада яна Горчаковога кўчиб ўтдик ва темирйўл мактабига ўқишга кирдик. Яна нотинч кунлар бошланди. Биз ҳар куни маҳалламиздагилардан бирортасиникида тунардик. Кўпинча онам бизни кечқурун бувимникига, Скобелевга жўнатарди, эрталаб эса яна Горчаковога қайтардик. Елкамиздаги сафар халтага солинган онам берган нонушта доимо ейилмасдан қолиб кетарди. Амалия иккимизга бундай саёҳат жуда ёқарди. Ҳамма нарса қизиқ кўринарди. Кўпинча Скобелевдан Горчаковогача пиёда, ҳаммаёғимиз чанг-тўзон, чарчаган ҳолда қайтардик. Чарчаган, очиққан ҳолда зўрға ювиниб, стол атрофига ўтирардигу овқатланиб бўлмай, ухлаб қолардик. Мактабимиз станция семафорининг рўпарасида эди. Бир куни эрталаб мактабга кетаётиб қандайдир янги составли поездни кўриб қолдик. Булар бронепоезд экан. Бир куни кечқурун улар момақалдироқдек гулдираб, наъра тортди. Эрталаб отам подвалимиз томидан портламаган снаряд топиб олди. Бу жуда ғалати ҳол эди: агар портлаб кетганда, ҳаммамиз ҳалок бўларканмиз. Ҳарбий бронепоездларнинг келиши бизнинг чекка станциядаги ҳаётимизни ўзгартириб юборди. Қизлар яхши-яхши кийиниб, сайрга чиқа бошладилар. Ёдимда, 12 ёшимда менинг ҳам пошнали туфлим бор эди. Уни австриялик Гулей тикиб берганди. Ўша пайтларда баланд пошнали туфлида юриш кўпчилик учун ғайри-табиий эди. Атрофимизда руслар, украинлар, форслар, арманлар, грузинлар, қирғизлар, тожиклар яшарди. Мен улар билан ўз тилларида гаплашишга ўрганиб олдим. Бу эса кейинчалик кўп халқларнинг тилларини тушунишим учун асос бўлди. Асосийси, уларнинг санъатидан баҳраманд бўлдим. Ўша давр қўшиқлари қалбимга муҳрланди ва бир умр мен билан қолди...

ЎН УЧ ЁШИМДА Ҳамзага шогирд тушиб, тақдирим ҳал бўлади деб ҳеч қачон ўйламагандим. Шунгача қишлоғимиз бўйлаб болалар билан югурардим, чойхоналарда ёки тўйларда айтилган қўшиқларни куйлардим. Агар чойхонамизга Қўқон ёки Андижондан қўшиқчилар келиб қолса, катта воқеа бўлиб кетарди. Бу мен учун ўзига хос бир мактаб эди. Янги қўшиқларни тезда ўрганиб олардим, ўзбек классик рақсларидан тортиб, полякча полонезгача (тантанали бал рақси) ўйинга тушардим. Бизнинг репертуаримиз ғоят ранг-баранг эди. Барча ўрганганларимизни қўшниларга ва мактаб болаларига намойиш қилардик.

Темир йўл инқилоб ҳақида ҳар куни бир янгилик келтирарди. Авроранинг буюк овозига жўр бўлиб, бронепоезддан босмачиларга қарата биринчи ўқ узилди. Ҳаётимиз таниб бўлмас даражада ўзгариб кетди. Энди темирйўлчилар клубида рақс кечаларининг эмас, митинг ва мажлисларнинг эълонлари осиғлиқ турарди.

Ҳамзанинг ўзини ҳали билмасам-да, унинг қўшиқлари мени мафтун этганди. Ҳамза ота-онасиз, бошпанасиз болаларнинг аҳволини чуқур тушунарди. Жуда яхши ёдимда: бир кун мактабимизга келиб, шкафдан мандолинани олди ва чопонининг этаги билан чангини артиб, «Светит месяц, светит ясний»ни чалиб берди. Кейин «Ким ўзбекча қўшиқ билади?» деб сўради. Шунда болалар мени олдинга итариб, қўллари билан кўрсата бошладилар. «Қани, айтчи», деди у. Мен оғзимни қўлим билан тўсиб олиб, жим туравердим. Кейин зўрбазўр овоз чиқариб, кўзимда ёш билан етим ҳақидаги қўшиғимни айтиб бердим. Ҳамзанинг кўзларида ҳам ёш ҳалқаланди. «Жуда яхши, фақат бироз нотўғри. Майли, кейин ўргатаман. Энди эса, ҳаммангиз халқлар дўстлигига ва Петрограддан 14-бронепоезд келишига бағишланган кечада қатнашасизлар», деди. Биз жуда ҳаяжонландик, бутун мактабимиз билан кечага тайёргарлик кўрдик. Жуда ажойиб кеча бўлди...

БУЛАР БУЮК ИНҚИЛОБНИНГ дастлабки кунларидан айрим лавҳалар, холос. Ўтган йиллар бизга яна қанчадан-қанча унутилмас кунларни совға қилди. Ҳар бири бир китоб бўлади. Албатта, бу китоблар ёрқин саҳифалардан, порлоқ эртадан дарак берувчи умидбахш режалардан иборат.

Атоқли совет адиблари Николай Тихонов, Ғафур Ғулом, Садриддин Айний, Абулқосим Лоҳутий.

ЁРҚИН САҲИФАЛАР

1924 ЙИЛ
ДЕКАБРЬ
Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси барпо этилди.
Ўзбекистон ССР ҳукуматининг Декларацияси эълон қилинди.

1925 ЙИЛ
22 ЯНВАРЬ
«Қизил Ўзбекистон» саҳифасида Ойбекнинг В. И. Ленин вафотига бир йил тўлиши муносабати билан ёзган шеъри босилиб чиқди.
18 ИЮНЬ
РКП (б) Марказий Комитети «Партиянинг бадиий адабиёт соҳасидаги сиёсати ҳақида» резолюция қабул қилди.
Шу ойда Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар» романи босилиб чиқди.

1926 ЙИЛ
ФЕВРАЛЬ
Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийга халқ ёзувчиси, Сўфизодага халқ шоири фахрий унвонлари берилди.

1934 ЙИЛ
7—11 МАРТ
Ўзбекистон совет ёзувчиларининг биринчи қурултойи бўлиб ўтди.
Садриддин Айний, Ғафур Ғулом, Лоҳутий, Ғайратий, Раҳмат Мажидий, Зиё Саид ва бошқа ўртоқлар Ўзбекистон Ёзувчилар ташкилотидан Бутуниттифоқ ёзувчилари I съездига делегат қилиб сайланди.
17 АВГУСТ
Совет ёзувчиларининг I Бутуниттифоқ съезди очилди.

1937 ЙИЛ
17 МАЙ
Москвада Ўзбек санъати ва адабиётининг биринчи декадаси очилди.

1938 ЙИЛ
ИЮЛЬ
Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми «Улуғ ўзбек шоири Алишер Навоий туғилганига 500 йил тўлган кунни нишонловчи юбилей комитети тузиш ҳақида» Фармон чиқарди.
25 ДЕКАБРЬ
Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ўзбек халқининг оташин шоири Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг 50 йиллигини нишонлаш учун юбилей комиссияси ташкил қилиш ҳақида Фармон чиқарди. Ко миссия раиси қилиб Йўлдош Охунбобоев, раис ўринбосари Яшин, секретарь қилиб Юсуф Султонов тайинланди.

АРМУҒОНЛАРИМИЗ

Жуманиёз ЖАББОРОВ,
Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётининг директори

— Республикамиз 60 йиллик юксак тараққиёт босқичини босиб ўтиб, шу кунларда улкан тўй арафасида турибди. Эндиликда Ўзбекистон энг китобхон ўлкалардан бирига айланганлиги ҳам бу тараққиёт даражасини ёрқин характерлайди. Улкан тўйга қутлуғ совға билан келиш халқимизнинг азалий удуми. Бу борада нашриёт коллективи юбилейга қандай армуғонлар билан келди!

— Халқимиз азалдан китобхон. Қадим-қадимлардан келаётган бедилхонлик, навоийхонлик, гўрўғлихонлик кабилар халқимизнинг юксак маънавиятга интилиб келганидан дарак беради. Не ажабки, бугунги китобхон авлод уларнинг ҳақиқий меросхўрларидир...

Ҳар бир ижодкор учун ўз юрти, унинг яратувчи кишилари, қаҳрамонлари ҳамиша илҳом манбаи, етакчи мавзу бўлиб қолаверади. Шу жиҳатдан нашриётимизнинг юбилей йили планига адибларимизнинг, қардош ва чет эллик ижодкорларнинг Ўзбекистон ҳақидаги энг яхши асарларидан иборат бўлган 200 дан ошиқ китобни саралаб киритгандик.

Шуни алоҳида қувонч билан таъкидлаш керакки, бундан бир неча йил илгари чоп қилина бошланган «Дўстлик кутубхонаси» сериясидаги қардош халқлар адибларининг асарларини ўз ичига олган 30 шеърий, 30 прозаик тўплам, яъни 60 йилликка 60 китоб ўқувчилар қўлига бориб тегди. Уларга асосан қардош адибларимизнинг энг яхши асарлари киритилди. Бу ўзбек китобхонлари учун муносиб совға бўлди. Айни пайтда, Бутуниттифоқ китобхонларини ўзбек адабиётида пайдо бўлаётган энг яхши асарлар билан таништириб боришга ҳам алоҳида эътибор бермоқдамиз. Рус тилида чоп қилинган ва қилинаётган «Ўзбек романлари кутубхонаси», «Ўзбек шеърияти кутубхонаси» серияларидаги китобларда Н. Сафаров, А. Мухтор, Мирмуҳсин, П. Қодиров, Т. Тўла, Шукрулло, О. Ҳожиева, Ҳ. Худойбердиева сингари ёзувчи ва шоирларнинг асарлари бор.

Байрамга бағишланиб ҳар хил совғабоп альбомлар ҳам тайёрланди. «Муҳиддин Қориёқубов» рангли альбомида улкан санъаткор ҳаёти ва ижоди ҳақида ҳикоя қилинади. Яқин кунларда «Хоразм мақомлари» китоби ҳам босмадан чиқади.

Кичик ҳажмда, безакли, совғабоп қилиб чиқарилган «Интернационал», «Совет Иттифоқи гимни», «Ўзбекистон ССР гимни», Ҳ. Олимжоннинг «Россия» шеърий мажмуаси сингари нашрлар ҳам ўқувчилар учун яхши совға бўлди.

Авторлар коллективларининг «Бахтлар водийси», «Ўзбекистонга қасида» тўпламларига киритилган шеър, ҳикоя, мақола ва хотираларида республикамизнинг тараққиёт йўллари, фусункор жамоли, халқимизнинг меҳнатсеварлиги ҳамда бошқа фазилатлари мадҳ этилади. Уларда чет мамлакатлар таниқли ижодкорларининг фикрлари кенг ўрин олганлиги билан қимматлидир.

Юбилей йилида ўқувчилар қўлига бориб теккан Уйғуннинг «Зебуннисо», А. Ориповнинг «Юртим шамоли», рус тилида нашр этилган А. Қодирийнинг «Ўтган кунлар», Б. Пармузиннинг «Пахта», А. Удаловнинг «Ватан ўғлони» асарлари Ўзбекистоннинг тарихи ва бугунги кунидан ҳикоя қилади.

Нашриётимиз томонидан чоп қилинаётган китоблар шу кунларда Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари давлат комитети томонидан ташкил этилган республикамизнинг 60 йиллигига бағишланган юбилей кўргазмасида ҳам намойиш қилинмоқда.

Ижодкор учун ўз асарини ўқувчилари қўлида кўришдан, унга ҳамроҳ бўлиб яшаётганлигини эшитишдан ортиқ бахт борми? Бизнинг энг яхши китобларимиз улкан тўйларга ҳамиша армуғон бўлаверади.

ҲАЁТ ҚУЙИНИДА.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИДА

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми республикада халқ ва замонавий рақс санъатини ривожлантиришдаги хизматлари учун Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон ССР Давлат академик Катта театрининг балет солисти ўртоқ Малика Магаметовна **Аҳмедовага «Ўзбекистон ССР халқ артисти»** фахрий унвони берди.

●

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми республикада халқ ва замонавий рақс санъатини ривожлантиришдаги хизматлари учун М. Қориёқубов номидаги Ўзбек давлат филармониясининг балет солисти ўртоқ Қизлархон Камоловна **Дўстмуҳамедовага «Ўзбекистон ССР халқ артисти»** фахрий унвони берди.

●

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми республикада халқ ва замонавий рақс санъатини ривожлантиришдаги хизматлари учун М. Қориёқубов номидаги Ўзбек давлат филармонияси «Лазги» ансамблининг балет солисти ўртоқ Феруза Қўчқоровна **Солиҳовага «Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист»** фахрий унвони берди.

1972 ЙИЛ

ХАЛҚ ҲАМИША ЯРАТАДИ

1944 йилнинг қаҳратон қиши. Жанг майдонларида осойишталик. Сўнгги ҳал қилувчи жангларга тайёргарлик борарди.

Фронт газетасининг янги сонини тайёрлаётган эдик, штабга чақириб қолишди. Тезда етиб бордик. Кичкина бир оператив йиғилиш бор, дейишди. Худди шу вақтда 2-Белоруссия фронтининг қўмондони, Совет Иттифоқи Маршали К. Рокоссовский қўлида букланган телеграмма билан кириб келди.

— Усмон Юсуповдан телеграмма. Бу йил Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 20 йиллик юбилейи ўтказиляпти экан. Тўйга чақиряпти. Қандай яхши. Усмон Юсупов ажойиб дўстимиз. Фронтга жуда катта ёрдамлар қилди.

Қўмондон Сиёсий бошқарма бошлиғи генерал-лейтенант А. Окороковга қараб, менда шундай таклиф бор деди:

— Менингча, фронтимиздаги ўзбек жангчиларидан ўзбекистонликларга табрик хати йўлласак. Бу хатни фронтимиз вакиллари Тошкентга олиб боришса.

Таклиф ҳаммага маъқул тушди. Хат текстини ёзиш редакциямиз ходимлари Шариф Бўлатов, Назармат Эгамназаров, Отамурод Авазмуродов ва Ваҳобжон Ашуровга топширилди.

Табрик хати Сиёсий бошқармада кўриб чиқилгандан кейин фронт бўйлаб жангчилар ўртасида ўқилди ва имзо тўпланди. Икки кун ичида 3715 солдат ва офицер хат муҳокамасига қатнашиб, имзо чекди.

Биринчи бўлиб хатга гвардиячи генерал-майор Собир Раҳимов имзо чекди. У хатни кафтига олиб, юзига суртиб, ўпди.

—Юртимизга боради бу хат. Ёру дўстларимиз, бола-чақаларимизнинг дастурхонида ўқилади бу хат, — деди генерал. Яна хатни олиб ўпди.

Шундан сўнг Тошкентга жўнайдиган фронт делегациясининг состави ҳам аниқ бўлди. Делегация составига жангларда қаҳрамонлик кўрсатганлардан майор Ғ. Ғафуров, штурмчи учувчи А. Эшонқулов, Шуҳрат ордени кавалери Ҳ. Иброҳимов, катта сержант Б. Сапоев, разведкачи кичик сержант М. Асқаров киритилди.

Улар фронтдан Минсккача кузатиб қўйилди. Москвада Ҳабиб Абдуллаев бошлиқ республикамиз вакиллари кутиб олишди. Тошкентга махсус самолётда учдик. Тошкентга келганимизнинг иккинчи куни Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Усмон Юсупов қабулида бўлдик. Биз К. Рокоссовский ва С. Раҳимовнинг саломларини топшириб, ўзбек халқига юборилган мактубни кўрсатдик. Усмон Юсупов хатни ўқиб, ҳаяжонланиб кетди.

— Халқимиз учун катта рағбат бўлади, — деди у, — тўйга ҳам муносиб совға. Матбуотда эълон қилиш керак. Халқимиз ўқисин! Шундай қилиб, хат ўша тантана кунларида матбуотда эълон қилинди. Кейин уни юбилей йиғилишида президиумга топширдик, табрикловчининг минбардан туриб: **«Жонажон Ўзбекистон! Севикли маршалимиз К. Рокоссовский қўмондонлигидаги 2-Белоруссия фронти сафларида мардона жанг қилиб юрган нуридийда фарзандларингдан шонли 20 йиллик тўйингга оташин салом! Севикли она диёр! Ҳозирча тантаналарингга кела олмаган, тўйларингни осойишта ўтишини таъминлайман, деб қон кечиб юрган болаларингнинг дуойи салом хатларини бизнинг қўлимиздан қабул қилиб ол!»**, деган сўзлари айтилганда ҳозирги Свердлов номидаги концерт залининг гумбазлари ларзага келди. Фронт жангчилари шарафига ура садолари янгради.

Юбилей тантаналари тугагандан кейин корхоналарга, колхозларга учрашувларга бордик. Жангчи солдатларнинг саломларини қариндош-уруғларига етказдик.

Юбилей муносабати билан республикада фронтга ёрдам бериш кампанияси янада кучайиб кетди. Ўша кунлари йиғилган маблағлар ҳисобидан ўнлаб самолёт ва танклар ишлаб чиқарилиб, фронтга — халоскор совет жангчиларига совға қилинди. Йиғилишларда сўзга чиққанлар меҳнатда улкан ютуқларга эришажакликларини айтишар, шу орқали ғалабага ўз ҳиссаларини қўшишга интилишар эди. Халқимиз қалбидаги бундай кўтаринкилик бизни ҳам руҳлантириб юборди.

Фронтга жўнаш пайтимиз яқинлашиб қолди. Кетиш олдидан Усмон Юсупов билан хайрлашиш мақсадида унинг ҳузурига кирдик. Сафаримиз тугаётганлиги ҳақида энди гап бошлагандик, ота сўзимизни бўлди:

— Йўқ, пахтакорларнинг қурултойида қатнашиб кетасизлар. Қўмондонлик билан гаплашганман. Хотиржам бўлаверинглар.

Орадан кўп ўтмай пахтакорларнинг қурултойи ҳам бўлиб ўтди. Мамлакат учун оғир пайтлар бўлишига, техника етишмовчилигига қарамай, пахтакорлар ўз зиммаларига юксак мажбуриятлар олдилар.

Қурултой ўтгач, фронтга жўнадик. Делегациянинг қайтиб келганлиги ҳақида хабар қилиш учун штабга бордик. Қўмондон К. Рокоссовский билан яна учрашишга муяссар бўлдик. Маршалга совға-саломларни топширдик. Айниқса, Андижон областининг собиқ Ворошилов районидаги машҳур пичоқчи усталарнинг совғасидан қўмондон ҳайратга тушди. У садаф қадалган, амиркон қинлик пичоқни ҳаяжонланиб томоша қиларкан, «Ўзбек халқи яратувчи халқ. Санъатни севган, санъати боқий халқ ҳамиша яратади», дея уни атрофдагиларга кўз-кўз қилди.

Рокоссовский пичоқни қинидан оҳиста суғураркан унинг дамига ёзилган номларни ўқиб, ўйланиб қолди. Сўнг жиддий оҳангда: «Ҳа, бу шунчаки совға эмас, халқимизнинг ғалабага бўлган ишончи, душманларимизга бўлган нафрати рамзи», деди. Атрофдагилар қўмондоннинг фикрини тасдиқлашди. Гап орасида Собир Раҳимовга олиб келган совға-саломларимизни айтдик.

— Жуда соз. Раҳимов дивизияси ҳозир қамалда қолган Грауденс шаҳрига ҳужум қилмоқда. Сизлар етиб боргунча, қалъани ҳам фашистлардан бутунлай озод қилади. Тўғри Собир Раҳимов ҳузурига етиб боринглар, — деди қўмондон қувончини яширолмай.

Штабдан чиқиб Грауденс шаҳри томонга кетдик. Етиб борганимизда немислар таслим бўлишга розилик билдиришаётганди. Оқ байроқчани кўтариб, қалъа ичидан велосипедда чиққан поп Собир Раҳимов ҳузурига келиб, таслим шартини сўради. Генерал қурол-яроғларни қалъа ичида қолдириб, тартиб билан чиққанларнинг ҳаётини сақлаб қолишга ваъда берди. Қуршовдагилар шундай қилишди. Ўша куни 4 мингга яқин гитлерчи асир олинди. Улар орасида генерал Иоффе ҳам бор эди. Собир Раҳимов бу фашист генералини Сталинград жанглариданоқ билар экан, ҳузурига олиб келишганда унга нафратомуз тикилди.

— Хўш, яна учрашдикми? — Генералнинг товуши таҳдидли чиқди. — Ҳа, сенлар билан бундай учрашувлар тасодифий эмас. Кимки юртимизга кўз тикса, уларнинг аҳволи доимо шундай бўлаверади!

Қалъа олиниб, бу ерда жанг ҳаракатлари бутунлай тугагач, солдатларнинг «ура!» деган шодон ҳайқириқлари янгради. Генералнинг буйруғи билан катта залда ғалаба тантанаси ўтказилди. Ўзбекистондан келган ноз-неъматлар дастурхонга қўйилди. Раҳимов ўз қуролдошларини ғалаба билан табрикларкан, Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 20 йиллиги тўйи кунларида Польша тупроғидан немис-фашистларнинг қувиб чиқарилиши халқларимиз ўртасидаги абадий дўстлик муносабатларидан бир нишона эканлигини ифтихор билан сўзлаган эди.

Кечга яқин Собир Раҳимов қўмондонлик қилаётган 37-гвардиячи дивизия Польшани озод қилиш учун яна жангларни давом эттирди.

Адҳам ҲАМДАМ,
20 йиллик юбилей тантаналарига фронтдан келган делегация аъзоси

Суратда: генерал Собир Раҳимов ўзбекистонлик делегация аъзолари даврасида.

САЛОМ, ЎЗБЕКИСТОН!

НАЗАРМАТ

Салом, Ўзбекистон, севимли диёр,
Салом, нур қўйнида гуллаган баҳор,
Салом, ерларида олтин ўсган эл,
Салом, азиз она, меҳрибон кўнгил.
Йигирма баҳоринг тантанасида,
Улуғ кун, шонли тўй маъракасида,
Бахтингни намойиш қилган чоғингда,
Тўйингга, улғайган ҳур қучоғингда—
Кўз қоранг, фарзандинг салом ёзади,
Севиниб сенга у қулоч ёзади.
Яшнаган ҳуснингга гард тушмасин деб,
Октябрь берган эрк—шам ўчмасин деб,
Муқаддас онт ичиб сенга-Ватанга,
Ўпиб тупроғингни қўзғалдик жангга.

Она эл меҳрингни кўнгилга тугиб,
Жангларда душманни тутдайин тўкиб,
Сақладик эркингни, ёв бўлди яксон,
Ёвга нафратингни қилдик намоён.
Тўйингни жангларда нишонлаймиз биз,
Сени ўзгаларга ишонмаймиз биз.
Душмандан олган ўч бўлур армуғон,
Тўйингда йўл босур ўғлинг ғарб томон.
Салом, Ўзбекистон, севимли диёр,
Салом, нур қўйнида гуллаган баҳор.
Салом, кенгликлари оқ олтин диёр,
Салом, қуёш эли, йўллари баҳор!

1944 йил, декабрь
Ҳаракатдаги армия, Польша.

ОЛТИН ЙИЛ

Мирзакалон **ИСМОИЛИЙ**,
Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби

— Таржимаи ҳолингизда ёзишингизча, республикамиз ташкил этилган йилда Тошкентда студент бўлгансиз. Ўша вақтдаги хотираларингиздан сўзлаб берсангиз.

— Ҳали-ҳануз хотирамда. Олтмиш йил илгари ҳам обҳаво қарийб ҳозиргидек, қорли ва совуқ эди. Лекин ҳеч ким ҳаво чеҳрасига қараб ранжимас, қуёш чарақлаб турган иссиқ, ёқимли кунлардагидек кулишиб, чақ-чақлашиб юришар, дўстлар билан учрашса, дарҳол қўл олишиб кўришар, бир-бирларини ёниқ бир шодлик билан табриклашар эди:

—Ўзбекистон Шўролар жумҳурияти қутлуғ бўлсин!

—Ҳаммамизга қутлуғ бўлсин!

Ўша шодиёна кунлари ҳар биримизнинг оғзимиздан чиққан юрак сўзларимиз эди булар.

Буюк Октябрь инқилобидан кейин вужудга келган Совет Туркистонининг 1934 йил декабрида СССР Олий Советининг биринчи оқсоқоли Михаил Иванович Калинин иштирокида Тошкентда ўтган таъсис қурултойида Ўзбекистон Шўролар жумҳурияти ташкил топди. Янги туғилган жумҳуриятимизга Йўлдош Охунбобоев биринчи оқсоқол қилиб сайланди. Бу воқеа бутун республика меҳнаткашларини қувонтириб юборди. Ҳамма ёқда ўйин-кулги, тантана — ахир неча-неча замонлардан бери жафокаш халқ биринчи марта ўз ихтиёри ва майли билан тузаётган ўз давлатига, ўз ҳокимиятига эга бўлмоқда эди!

Шу муносабат билан эски шаҳарда митинг ўтказилди. Унда Бутуниттифоқ оқсоқоли Михаил Иванович Калинин янги республика туғилгани ва унга Йўлдош Охунбобоев раис қилиб сайлангани билан бутун республика халқини оташин муборакбод этди.

Кўрган киши бир умр фахр билан эслаб юрадиган бу оламшумул тантанага олтмиш йил тўлибди ҳамки, худди кеча бўлгандек ҳали-ҳали кўз ўнгимизда!

Ана шу тарихан қисқа муддат ичида республикамиз саноати, қишлоқ хўжалиги ва маданиятида бемисл муваффақиятлар қўлга киритилди. Адабиёт борасидаги ютуқларимиз ҳам қувонарли.

— Юбилей йилида китобхонларга қандай янги асарлар тақдим этдингиз?

— Ёшларни коммунистик ахлоқ руҳида тарбиялаш билан боғлиқ маънавий-ахлоқий масалалар ижодимда янгилик эмас. Айни пайтларда ҳам бу мавзу устида иш олиб боряпман. Чунончи, «Ўзингдан кўр» номли янги қиссам бу борадаги аввалги асарларимнинг мантиқий давомидир. У яқин вақтларда китобхонлар қўлига етиб боради. Ижодий режаларга келсак, «Фарғона тонг отгунча» романимнинг учинчи китобини ёзиш ниятим бор.

Республика экономикасига, ҳаётига, унинг одамларига бир назар ташлар экансиз, миллий сиёсатимиз амалга оширилгани йўқ, деб айта оласизми?! Республикамизда ҳозир беш юзта миллионер колхоз бор. Уларнинг баъзилари 1938 йилда саккиз миллион сўмдан ортиқ даромад олди. Уларда меҳнат кунига бериладиган ҳақ ҳам йигирма саккиз сўмга етди.

Усмон ЮСУПОВ

(ВКП(б) XVIII съездидаги нутқидан)

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзида. 1950- йиллар.

МИРМУҲСИН, **Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси**

ТЎЙГА ТЎЁНА

— Олтмиш йил! Бу тарих учун унчалик катта давр эмас, Лекин бугунги бахтли ва тезкор давримиз учун олтмиш йиллик тарихнинг салмоғи ўзгача. Сиз республикамиз ва республика Компартияси ҳаётидаги 60 йилни қандай тасаввур қиласиз? Ижодкор сифатида унга қандай армуғонлар билан келдингиз?

— Жонажон республикамиз олтмиш ёшга тўлди. Бу муборак айёмни кўриш ниятида, мен олтмиш йил йўл юриб келдим. Заҳматкаш она халқимиз эса зулм қулликлари оша туя карвони мисол минглаб йилларни босиб ўтди. Озод ва гўзал республика жамолини кўрай деб, биз доролар, румоликлар, сомонийлар, салжуқийлар, чингизийлар ва бошқа босқинчилар чангалидан омон-эсон ўтиб, бу бахтли кунга етиб келдик. Ҳа, халқ қаҳрамонлари — Темур Маликлар ҳалок бўлиши мумкин, қишлоғу шаҳарлар ёниши мумкин, аммо халқ ўлмайди! Қанча ўлимларни орқада қолдириб, қанча манзилу мароҳилни тай этиб, менинг эзгу ва жондош халқим бу бахтли кунга етиб келди.

Азиз ва социалистик республикам! Сенинг етмиш ёшингни ҳам, саксон ёшингни... ҳам кўргим келади. Юким кўп, қопу қанору кажавалар тўла китоб, туя карвонларидек биттама-битта қадам ташлаб келдим. Мен велосипедда шиғиллаб, қуруқ келганим йўқ. Етмиш ёшингга ҳам қўйни-қўнжим тўлиб бораман, албатта!

Юқорида даромад қилганимнинг боиси шуки, камина Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиямиз ташкил топган кунга 60 йил тўлиши юбилейига анча йиллардан буён ёзиб тугаллаганим «Темур Малик» тарихий романимни бағишладим ва уни нашриётга ҳамда «Шарқ юлдузи» журналига топширдим. Биз ўз тарихимизни билишимиз керак.

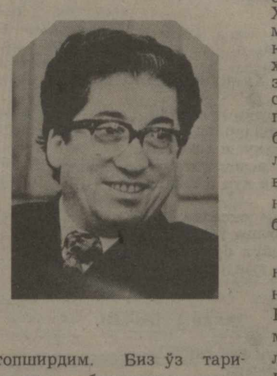

— Ижодий режаларингиз?

Яқин вақтларда «Илдизлар ва япроқлар» романимнинг иккинчи китобини ёзмоқчиман. Роман пахта усталарига бағишланғани, республикамизда ипак пахта заҳматкашлари ҳаётидан ҳикоя қилиши ва бу нав пахтанинг аҳамияти ниҳоятда катта экани ҳурматли китобхонга аён. Романнинг биринчи китобида баъзи нобоп шахсларнинг оппоқ, ҳалол пахтамизга ҳаром қўл урганликлари кўрсатилиб, улар фош этилган эди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI пленуми ва ҳаёт бу нарсани ойнадек равшан кўрсатди. Хатоликларнинг олди олинмоқда. Романнинг иккинчи китобини ёзиш ҳозир ниҳоятда зарур эканини сезиб турибман. Матбуотда босилиб чиққан «Нураган пештоқ», «Сўгал», «Тили бошқа дили бошқа»... ҳикояларим романнинг иккинчи ва балки учинчи китобларини ёзишимга даромад бўлса, ажаб эмас.

Боғ кимники — боғбонники, от кимники — минганники, дейди халқимиз. Кўламли асарлар ярата олмай, адабиёт бўстонини эгалладим деганлар янглишади! Бу бўстон барибир ўзимизга қолади.

Ёшу қари — саксонбойлар, етмишбойлар, олтмишбойлар, борингки, ўттизу қирқбойлар ва яна борингки, студентлар, ўқувчилар, азиз жужуқлар! Бугун ҳаммамизнинг тенгбаробар олтмиш ёшга кирганимиз билан астойдил табриклайман, доимо омон бўлинглар, дейман!

Хуршид ДАВРОН,
Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати

ҲАР МАЙСА—ШЕЪР, ҲАР ДАЛА—ДОСТОН

Она юртимизнинг қутлуғ айём кунлари унинг келажагига умид билан боқаман. Унинг келажаги олис мозий қудрати билан, меҳнаткаш, зукко халқимиз даҳоси билан нурафшон бўлишига аминман. Унинг келажаги — бўлғуси Навоий, Бобур, Ойбек, Ҳабиб Абдулла, Тансиқбоев, Юнус Ражабий, Зулфия, Абдулла Ориповлар авлоди бўлишига ишонгим келади. Бу келажак шаклу шамойили ва сийратини қутлуғ 60 йил ва бу сана ортидаги минг йилликларга нисбатан бизнинг муносабатимиз белгилайди. Мен шеърнинг оддий ишчиси сифатида шу йўлда оз бўлсада, ўз улушимни қўшсам, дейман.

Мен севаман ўзбек даласин,
Буғдойзорин ҳам юлғунзорин.
Дала узра она алласин,
Боболарнинг қутлуғ мозорин.

Мен севаман қўйнида учган
Чумчуқларин, ёниқ ойини.
Чўққилардан югуриб тушган
Болалардек шаддод сойини.

Тўйхоналар олдида ёнган
Гулхан узра сакраб ўйнаган
Куёвжўра йигитларни-да,
Момоларни— эртак сўйлаган.

Шоирлари оловда куйиб
бош эгмаган, чекмаган оҳлар.
Улар шеърин ёд олган суйиб,
Кейин қатл этган подшоҳлар.

Бунда ҳар тош бир девон эрур,
Ҳар майса—шеър, ҳар дала—
достон.
Улар сени куйлайди мендек,
Эй, она юрт, жон Ўзбекистон.

Очиқ кетсин, майли, кўзларим,
Токи сўнгги дамгача сенинг
Тоғларинг акс этсин уларда,
Порлаб турсин уларда ҳуснинг.

Кун келади —замин бўларман,
Ҳеч кимнингмас, сенинг
бўларман.

Майсаларинг шивирлашида
«Ҳаёт», деган сасинг бўларман.

Навоийнинг сўзига қиёс
Борми?!
Ўхшар нимага улар?
Навоийнинг сўзлари —қуёш,
кўнглимизда чарақлаб турар.

Навоийнинг ҳар сўзи ўхшар
Ладоганинг устидан —
қонга
ва ўлимга юзма-юз туриб—
қишда олиб ўтилган нонга.

Томирларга қуюлган қондай
бу ҳаётбахш даҳо сўзлари
кемалардир —
офат-тўфондан
олиб ўтган улар бизларни.

Қиёс топинг,
Токи келсин мос
халқнинг қону, нону тузига.
Оналарнинг сутидир қиёс
Навоийнинг қутлуғ сўзига.

ОНА ТИЛИ ДАРСИ

Энг аввал «Ватан» сўзини битамиз
юракка ва кейин дафтарга.
Юракка ва кейин дафтарга
энг аввал «Ватан» сўзини битамиз.
Ватаним,
Ватан, бу озодлик дегани.
Ватан, бу—она тилингда ўйламоқ.
Ватан, бу —она тилингда сўйламоқ.
Қани, болалар, биргалашиб
ҳайқиринг:
«Ўз-бе-кис-тон ме-нинг Ва-та-ним!»

ТЎРТИНЧИ МЕДАЛЬОН

Золочев шаҳрини ҳимоя ва озод қилишда ҳалок бўлган жангчилар хотирасига тикланган ҳайкал ёнида урушда қурбон бўлган тўрт жангчининг хоки ва уларнинг медальонлари топилди.

(Газетадан)

Ёз куни кечарди сўлим, шифобахш,
Қуёш порлар эди кўкда чароғон.
Ер қаъридан чиқиб келди ногаҳон
Тўрт жангчи хоки-ю, тўрт мис
медальон.
Олимлар бирма-бир ўчган ҳарфларни
Тиклашди, юракда туйиб ҳаяжон.
Фақат тўртинчи ном ўқилмай қолди,
Жангчининг исмини ўчирганди қон.

Уч йигит номини газеталарда
Эълон қилишганда, ўша кун наҳор
Гул акси товланиб деразаларда,
Кўчада бўралаб ёғар эди қор.

Ўша кун уч бева ҳалок бўлган эр—
Йигитлар руҳи шод бўлсин деб, шомда
Шам ёқиб қўйишди уйнинг тўрида,
Мангу олов акси бор эди шамда.

... Тўртинчи медальон жим эди ҳамон.
Йиллар ўчирганди ундан беомон
Ватан деб жон берган аскар номини—
Уруш бизга қайтиб бермади уни.

Балки шундай бўлиб қолгани дуруст,
Тўртинчи медальон—номаълум
жангчи.
Тўртинчи медальон—неча миллион
Оналар, бевалар қалбин таянчи.

Тўртинчи медальон —сукунат.
Майли,
Гарчи бу сукутнинг сўнгги бўлмайди.
Бироқ ўқилмаган шу ном туфайли
Неча хонадонда умид ўлмайди.

Ўлмайди оналар кўксида илинж:
«Болам—тирик, бир кун қайтар соғ-
омон».
Ўлмайди болалар кўксида соғинч,
Ўлмайди бевалар кўксида... армон.

Тўпнинг лафетига ул медальонни
Қўяйлик, элтайлик мангулик томон.
...Аммо мен биламан жангчи номини:
Билиб қўйинг, унинг исмидир—Қуёш!
Ёзинг, фамилияси —тип-тиниқ Осмон!

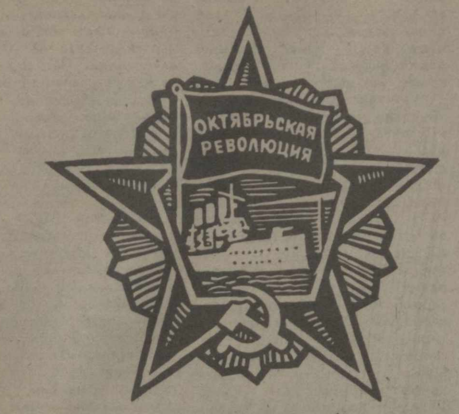

1974 ЙИЛ

ЁРҚИН САҲИФАЛАР

1944 ЙИЛ

ЯНВАРЬ

«Қизил Ўзбекистон» газетасида Абдулла Қаҳҳорнинг «Асрор бобо» ҳикояси босилиб чиқди.

НОЯБРЬ

«Советский писатель» нашриёти рус тилида «Ўзбекистон шоирлари фронтда» деган шеърлар тўпламини нашр этди.

1964 ЙИЛ

АВГУСТ

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика Министрлар Советининг қарорига мувофиқ ўзбек совет адабиёти ва санъатининг асосчиси, атоқли жамоат арбоби Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий номида Ўзбекистон ССРнинг республика мукофоти таъсис этилди.

ИККИ АЛЛОМА ВА САНЪАТКОР ДЎСТЛИГИ

Мақсуд Шайхзоданинг «Тошкентнома» поэмаси хотима қисмида шундай мисралар бор:

Яшадим ўттиз йил бунда чамаси,
Бу ерда туғилган Ғафур ва Ойбек.
Бири шеъримизнинг ўтли юраги,
Бири наср уйининг баланд тираги.

Дарҳақиқат, 1928 йили ўзбек тупроғига илк бор қадам қўйган Мақсуд Шайхзода Ғафур Ғулом ва Ойбекнинг меҳмоннавозлигидан чинакамига баҳраманд бўлди. Шоир айтмоқчи, «насримизнинг баланд тираги» Ойбек Мақсуд Шайхзодага ҳақиқий оғалик меҳри билан муносабатда бўлган. Шайхзоданинг ён дафтарида бу борада шундай қимматли фикрларни ўқиймиз: «Бугун ўзбек тилида илк бор «Трактор» шеърини битдим. Уни қисиниб-қимтиниб Ойбекка кўрсатдим. Ойбек шеърни такрор-такрор ўқиб чиққач, айрим калималар тагига чизиб, жуда камтарлик ва мулойимлик билан менга оғир ботмасин, деб ана шу сўзларни бошқачароқ иборалар билан алмаштирилса, шеърнинг маъноси яна ҳам чуқурлашган бўлурди, деган маслаҳатни берди. Бу мулоҳазалар ва кейинги ана шундай фикр олишувлар мен учун яхши мактаб бўлди».

Бошқа бир ўринда шоир ёзади: «Адабий ижоднинг машаққатли ва серташвиш интиҳосини Ойбек ҳамнафаслигида бошладим, десам муболаға бўлмас».

Йиллар ўтиши билан бу самимий дўстлик мустаҳкам ижодий ҳамкорликка айланди, бир умр давом этди. Бу икки аллома ўзбек совет насри ва шеъриятининг ривожида елкама-елка туриб қалам тебратдилар. Мақсуд Шайхзоданинг «Навоий» романининг бунёдга келиши жараёни ҳақидаги фикрлари ҳам буни тасдиқлайди:

«1943 йилнинг қиш фасли. Кунларнинг бирида Ойбек мени йўқлатибди. Кўришдик. Эртасига уйига таклиф қилди. Бордим. Саломаликдан сўнг Ойбек ўз хонасига кириб кетди. Андак фурсат ўтгач, бир папка қўлёзма кўтариб чиқди. Папкани стол устига қўйгач, менга сирли бир нигоҳ ташлади-да, папкани очди. Менга юзланиб:

— Мақсуджон, мана, ҳазрат Алишер ҳақида битилаётган роман ҳам ниҳоясига етай деб қолди. Агар рағбатингиз бўлса, романнинг бошланғич қисмини бирга мутолаа қилишсак, — деди.

Шубҳасизки, мен бажонидил розилик билдирдим. Бошланғич бобларнинг мутолаасидан сўнг қизғин баҳсимиз ярим тунга қадар давом этди. Бу орада ўнлаб чойнак чой ичилиб, бир неча қути «Казбек» «оламдан ўтди». Охири, иккимиз ҳам баҳс ва суҳбатдан рози қолдик.

Алишер Навоий шахсияти талқинига доир анчагина мулоҳазалар Ойбекка маъқул тушди. Ана шу суҳбат асносида, роман нашр этилгач, менда роман ҳақида батафсил мулоҳаза билан чиқиш нияти туғилди. Ва ниҳоят, «Тирик Алишер» мақолам «Қизил Ўзбекистон»да эълон қилинди».

Ҳар икки адиб ҳам ўзбек классик адабиёти ва маданиятимизнинг беназир билимдонлари сифатида анчагина баҳсли муаммоларни ҳал этишда ҳамиша бир-бирлари билан маслаҳатлашар, ҳамфикр бўлардилар. 60-йилларнинг аввалида, катта бир адабий доирада Ойбек ҳақида гап кетганда Шайхзода шундай деган эди:

— Шубҳасиз, Ойбек ўзбек адабиётида ижодий иш интизомини ўзига темир қоида қилиб олган ва шуниси билан ёшларга яққол ўрнак бўла оладиган адиб. Мунтазам меҳнати билан бир қаторда жуда кенг маърифат ва теран билим доирасига эга бўлиш, ҳаётни, тарихни, инсонларни чуқур ўрганиш Ойбекнинг кенг қулоч отиб ривожланган ижод унумларини яратишига имконият берди, деб ўйлайман. Ҳа, ҳақиқатан ҳам, Ойбек оламшумул адиб, насримизнинг бузрукворн, улкан мутафаккир, камтарлик ва олижанобликда мисли йўқ вали шахс десам, муболаға бўлмас.

Бундай самимий фикрлар Мақсуд Шайхзоданинг Ойбек ҳақида битилган кўплаб шеърий бағишловларида ҳам яққол ифодасини топган.

Биргина мисол. 1965 йилнинг ёз ойларида Ойбекнинг олтмиш йиллиги муносабати билан Мақсуд Шайхзода «Адиб Ойбекка» сарлавҳали шеър ёзиб, хасталиги туфайли уни менга топшириб: «Юбилей комиссиясининг котибига элтиб беринг, юбилей кечасида ўқилишини илтимос қилдилар, денг», дея тайинладилар.

Республикамизнинг қутлуғ байрами нишонланаётган ушбу қувончли кунларда мазкур бағишловни муҳтарам газетхонлар эътиборига ҳавола этаётирмиз.

Муҳсин ЗОКИРОВ,
филология фанлари кандидати

Мақсуд ШАЙХЗОДА

АДИБ ОЙБЕККА

Кечалар илҳомбахш саҳарни кутиб,
Мунаққаш бобларни қоғозга битиб,
Соатни ютқизса, йилларни ютиб,
Сеҳрли сафарлар йўлидан ўтиб,
Аср биносига бир гумбаз қўшиб,
Тиколди ложувард ранглардан адиб.
Бу китоб саҳнида юрар Алишер,
Шеърда —ардашер, ақли, дили шер.
Севади оламни, армони ҳар он
Бахтли кўрмоқ истар башарнинг юзин,
Маънидан гулдаста дўстларга тутиб,
Элга бағишлади у жўмард адиб.
Шамоллар боғларга ҳаво бағишлар,
Табиблар дардларга даво бағишлар,
Ирмоқлар тупроққа неъмат келтирар,
Муқова китобга зийнат келтирар,
Шоирлар дўстини қутласин, бахайр, деб,
Қаламинг соғ бўлсин, соғ бўл, эй адиб!
Ўлкани тутмишдир Ойбекнинг донги,
Курашда тобланмиш Йўлчининг онги,
Гулдираб чақнади инқилоб бонги,
Қутлуғ қон-ла ювилди дилларнинг занги,
Чинор умри насибанг, соғ бўл, эй дўстим,
Самимий юракдан қўлингни қисдим.
Олтмишда эр йигит келбатли адиб,
Етмишдан ошмоқлик бўлғуси насиб,
Саксонда Чимёнда ўйнаб, сакрашиб,
Элу юрт маънавий юкини ташиб,
Шу қутлуғ ёшида дўстимни қутлаб,
Дегайман: ҳормагил, эй улуғ адиб!!!
21 V—1965 йил.

Шеър Мақсуд Шайхзоданинг махсус ён дафтаридан олинди. Биринчи марта эълон қилинмоқда (М. З.)

КОМИССАР ЎРИНБОСАРИ

Боту — Маҳмуд Ҳодиев республикамиз маданий ҳаёти тарихида ёрқин из қолдирган шоир, маорифчи, ноширдир. Унинг қисқа даврда яратган бадиий асарлари мутахассислар томонидан ўрганилаётир.

Маҳмуд Ҳодиев Шайховандтаҳурдаги 1- рус-тузем ибтидоий мактабини «аъло» баҳолар билан битирган (1916 йили Тошкентда 11 рус-тузем мактаби бўлиб, шундан ўнтаси ибтидоий, Ҳадрадагиси эса VI синфли эди).

Улуғ Октябрь социалистик революцияси ғалаба қозонгач, собиқ Туркистон Ўқитувчилар семинарияси биносида уч ойлик ўқитувчилар тайёрлов курси очилади. Бу курсда Акмал Икромов, Солиҳ Муталлибов ва бошқалар қатори Маҳмуд Ҳодиев ҳам ўқийди.

Тошкентда 1921 йилнинг январь ойида ўзбек тили ва имлоси масалалари юзасидан қурултой бўлиб ўтди. Унда Маҳмуд Ҳодиев доклад қилиб, республикада биринчи бўлиб, араб алфавитидан воз кечиб, лотин графикаси асосидаги ўзбек алфавитига ўтиш масаласини ўртага қўяди ва қурултойда ўзи тузган янги алфавитни намойиш этади. Қурултой қатнашчилари ҳозирча араб алфавитини ислоҳ қилиш билан кифояланиш маъқул, деган қарорга келадилар. Ҳодиев фикрида қатъий туради ва бу ишни қурултойдан кейин ҳам давом эттиради. Ўзбекистонда 1927 йилдан лотин графикаси асосидаги янги ўзбек алфавитига ўтишга киришилади.

Лотинлаштириш — Шарқда революция (В. И. Ленин) эканлигини энг аввал тушуниб етган ўзбек зиёлиларидан бири Маҳмуд Ҳодиев эди. Боту 1928 йилнинг январида Тошкент шаҳрида ўтган янги туркий алфавит Бутуниттифоқ комитетининг иккинчи пленуми, Ўзбекистон Марказий Ижроия Комитети ҳузурида тузилган «Янги ўзбек алифбе қўмитаси»нинг (раиси—Йўлдош Охунбобоев) биринчи ва иккинчи пленумлари ишида актив қатнашади. 1928 йилнинг декабрида бўлиб ўтган Янги ўзбек алфавити комитетининг Пленумида қилган докладида тез орада тил ва имло масаласи юзасидан республика конференциясини ўтказиш зарурлигини таклиф этади. Шу асосда 1929 йилнинг 15 майида Самарқандда тил ва имло конференцияси бошланади. Бу конференцияда Боту имло масаласи юзасидан доклад қилади. Имло қоидаларини тузишда тилнинг ички ривожланиши қонуниятларидан келиб чиқиш зарурлигини, сингармонизм ўзбек тили имлосини яратишда асос бўла олмаслигини ўртага қўйиб, бу фикрни исботлайди.

Янги ўзбек алфавити комитетининг президиуми 1928 йилнинг 13 апрелида ҳафталик газета чиқариш ҳақида қарор қабул қилади. Бу ишни уюштириш Боту ва бошқаларга топширилади. Боту янги алфавитда чиқарилган «Аланга» журналига редактор этиб тайинланади.

Ўзбекистон Давлат нашриёти 1925 йилнинг 8 январида ёш шоир Ботунинг биринчи шеърлар тўплами «Умид учқунлари»нинг қўлёзмасини тақриз учун академмарказга йўллаган. Илмий марказ ходимлари тўплам билан танишиб чиқиб, академмарказ раиси А. Абдужабборов ва илмий котиб К. К. Юдахин имзоси билан рус тилида ёзилган қуйидаги тақризни юборганлар:

«Ўздавнашр. Ушбу билан бирга ёш ўзбек шоири Ботунинг «Умид учқунлари» деб номланган шеърлар тўплами қўлёзмаси қўшиб юборилмоқда.

Тўплам ғоят революционлиги, янги турмуш сари олға қадам ташлашга тўлиқ ишонч билан даъват этиши ва эротиканинг йўқлигига кўра мазмунан бошқа тўпламлардан кескин фарқ қилади.

Бу тўплам мактабларда ўқиш учун ҳам, шунингдек, катта ёшдагилар учун ҳам қимматли материал бўла олади. Бинобарин, унинг тезроқ нашр этилиши айни муддаодир».

Мазкур тақриздан кейин «Умид учқунлари» 1925 йилиёқ чоп этилган.

Ботунинг шеърлари ўша йиллари нашр қилинган мактаб дарсликлари ва хрестоматияларидан ўрин олган. Чунончи, Шокир Сулаймон томонидан тузилиб, 1929 йили Ўздавнашр (Самарқанд — Тошкент) нашр этган «Ёш куч» (1 босқич мактабларнинг сўнгги синфлари учун адабий қироат китоби) хрестоматиясида шоирнинг «Озод қизга», «Кураш» шеърлари берилган.

Боту 25 ёшида, яъни 1929 йилнинг 28 августида Ўзбекистон ССР Халқ Маорифи комиссарининг ўринбосари қилиб тайинланган. У Халқ Маорифи комиссарлигида ташаббускорлик билан катта ғайрат кўрсатиб ишлаган. Боту бошчилигида «Ўзбекистон ССР Халқ Маорифи комиссарлиги ҳақида низом» ҳамда шу низомга тушунтириш хати ишлаб чиқилган. 1929 йилнинг 1—6 ноябрь кунларида Самарқанд шаҳрида ҳунар-техника таълими юзасидан Республика I съезди бўлган. Съездда Боту доклад қилган. Коллегиянинг кенгайтирилган йиғилишида (1929 йил декабрь) Ботунинг «Ўзбекистонда саводсизликни тугатиш соҳасидаги ишлар аҳволининг ва бу юзасидан яқин келажакдаги вазифалар» мавзуида доклади тингланиб, бу масала юзасидан кенгайтирилган қарор қабул қилинган. Республикада 1930 йили саводсизликни тугатиш юзасидан ойлик ўтказилган. Турли қўлланма, методик кўрсатма, чақириқ-плакатлар чоп этилган. Чунончи, икки тилда нашр этилган плакатларда мана бундай даъваткор сўзлар бор эди: «Саводлик сўра ўзингдан: саводсизликни битириш ишида сен нима иш қилдинг?»; «Ҳаммангиз «Битсин саводсизлик» жамияти сафиға!»; «Коммунистлар фирқаси раҳбарлиги остида ҳаммангиз 8.5000 саводсиз одамни саводлиқ этиб чиқаришға!»...

Комиссар ўринбосари Боту Ўзбекистонда ўқитувчилар учун махсус газета нашр қилишнинг ташаббускори эди. 1930 йилнинг 14 майида бўлиб ўтган коллегияда (раис Боту) «Правда Востока» ва «Шарқ ҳақиқати» газеталарига илова тарзида ўқитувчилар учун варақалар чиқариш масаласи муҳокамага қўйилган ва бу тадбир маъқулланган. Шу билан бирга, махсус варақаларни «Правда Востока» ва «Шарқ ҳақиқати»га эмас, «Қизил Ўзбекистон» ва «Узбекистанская правда» газеталарига илова қилиш мақсадга мувофиқ, деб топилган.

Шундан кейин ўқитувчилар учун «Маданий инқилоб» номи билан махсус газета нашр этила бошланган. Бу газета 1932 йилнинг май ойида 10.000 нусхада чиққан.

Боту комиссар ўринбосари лавозимида ҳам партиямиз кўрсатмаларига қатъий риоя қилиб, ташаббускорлик билан ишлаган. У республикада маданий ҳаётнинг ривожланишига, мактаб ва маориф ишининг тараққиётига маълум ҳисса қўшган ишчан коммунистдир.

Йўлдош АБДУЛЛАЕВ,
педагогика фанлари кандидати

Бир гуруҳ Ўзбекистонлик ёзувчилар.

ХАЛҚ ШОИРИ

Унинг асарлари революция арафасида, 20-йилларда оғиздан-оғизга ўтиб, кенг халқ оммаси қалбидан маҳкам ўрин олган. Унинг номи билан боғлиқ ҳикоялар кекса китобхонлар, адабиёт мухлислари орасида ҳалиҳанузгача мавзу бўлиб келади. Бундай бахт камдан-кам шоиргагина муяссар бўлади.

Муҳаммадшариф Сўфизода янги — XX асрнинг шоири эди. Унинг ҳаёти ҳам замонасидек шиддатли, драматик воқеаларга ғоят бой бўлди. У адабиёт даргоҳиға 90-йилларда, Муқимий ўзининг машҳур сатиралари билан бадиий ижодда демократик тенденцияни тайин этган, Фурқат маърифатпарварлик шеърлари билан бу давр адабиётининг муҳим бир хусусиятини белгилаб берган пайтларда кириб келди. Табиийки, унинг дастлабки шеърлари мана шу икки катта санъаткор таъсирида ёзилган эди. Кўп ўтмай ,оддий пичоқчи Эгамберди сўфининг ўғли Муҳаммадшариф «Ваҳший», «Сўфизода» тахаллуслари билан бутун Фарғона водийсида шуҳрат топди. Бироқ у 1900 йилда қадрдон Чустни ташлаб кетишга мажбур бўлди: уни ҳақсўзлиги учун «кофир» деб эълон қилдилар. Дарбадарлик бошланди. Шоир бутун Ўрта Осиёни кезиб чиқди. Тифлис ва Бокуда бўлди. Туркия, Арабистон, Ҳиндистонга ўтди. Қаерда бўлмасин, Ватанига қайтишдан умид узмади. Ўз шеърлари билан Кавказ, Оренбург матбуотида, Тошкентда чиқадиган «Туркистон вилоятининг газети», «Садои Туркистон»да фаол қатнашиб турди. Ниҳоят, 1914 йилда Чустга қайтишга муваффақ бўлди. Келиши билан янги типдаги мактаб очиб, дарс бера бошлади. Бироқ, кўп ўтмай унинг мактабини ёпиб қўйдилар. Ўша йили «Туркистон вилоятининг газети»да унинг:

Муаллимни қувиб, мактабни ёпган чустилар, бизлар,
Бериб пора приставларни топган чустилар, бизлар, —

деб бошланадиган шеъри босилиб чиқди. Шоир мактабнинг ёпилишини шунчаки қайд қилиб қўя қолмади. Бунинг сабабларини кўрсатди. Ўлкадаги авж олган зулм билан жаҳолатни ошкор айтди. «Чорасиз, ҳар ерда сарсон чустилар» номидан гапирди. Табиийки, бу «казо-казолар»га ёқмади. Уни қамадилар, сазойи қилдилар. Уламолар «Ваҳший» учун баққол мол сотмасун, сартарош сочини олмасун, чойхона ва йиғинлар уни тагжойдан маҳрум қилсунлар», деб фатво бердилар. Унинг овози эса янада баландроқ жаранглади.

Сўфизодани кўпроқ бадиҳагўй шоир, дейишади. Ҳақиқатан ҳам, унинг турли муносабат билан кўча деворларига, дарвозалар тепасига, чойхоналар эшигига дафъатан ёзиб қолдирган шеърлари ҳалигача халқ ўртасида сақланиб келади. Гарчи, унинг Октябрга қадар ёзган шеърлари жуда кам сақланиб қолган бўлса-да, улардан шоирнинг етук бадиий маҳоратини илғаб олиш қийин эмас.

Туркистонда буюк Октябрь ғалаба қилган кезларда шоир чет элларда қувғинда эди. Абдулла Авлоний уни 1919 йилнинг 13 августида Афғонистоннинг Зарсанг мавзеида Тошкентга қараб йўлга чиққан генерал Мирзомуҳаммадхон бошлиқ афғон вакиллар ҳайъати орасида таржимон сифатида учратганини ўз кундаликларида қайд этади. Чиндан ҳам, афғон давлат арбоблари составида ўз Ватанига келган шоир унинг ютуқларини кўриб дилдилдан қувонади. Афғон ҳукуматининг Тошкентдаги вакили ҳузурига кириб, «Ўз юртимизда яшашга имконият бўлмаган чоғларда ва оғир кунларимизда юртингизда ишлашга имкон бердиларингиз. Бунга ташаккур изҳор этаман. Ҳозирги пайтда бу мамлакат халқи озодликка чиққан ва менинг тилагим ҳосил бўлган. Буни арз этмак бирла омонатларингизни топшираман», деб мурожаат қилади ва юртида қолади.

Шоир она диёрига келган кунданоқ бутун вужуди билан унинг ташвиш-қувончларига шўнғиб кетди. Чустда «Қўшчи» номли батраклар союзи ташкил қилди, босмачиларга қарши курашди. Унинг ташаббускорлиги билан майдонга келган Чустдаги биринчи ширкат дарвозаси пештоқига шоирнинг дастхати билан:

«Жаҳон савдогари қаллобларга бунда йўл йўқдур,
Қўл қадоқ, товон ёруғ, эски чопонлар хуш келибсизлар!», деб ёзилганини нақл қиладилар.

Унинг ўша алангали йилларда ёзган революция, Ленин, социалистик ҳаёт мавзуидаги қатор шеърлари ўзбек инқилобий шеъриятининг, 20-йиллар ўзбек поэзиясининг энг яхши намуналаридан бўлиб қолди. У Ҳамза, Айний, Авлоний билан бир сафда туриб, ўзбек совет поэзиясининг пойдеворини қўйишда ўзининг муносиб ҳиссасини қўша олди.

Шоирнинг революциядан кейинги ижоди ҳақида гап кетганда, унинг «Ҳақиқатдан кўз юмганларга» шеъри ҳақида алоҳида тўхташ керак бўлади. Шоир унда ўзининг улуғ Ленинга бўлган эътиқод ва эҳтиромини миннатдорлик оҳанги билан тўла самимий мисраларда ифода этади. Ленин вафотидан сўнг ёзилган бу шеърда шоир камбағалнинг у «чизиб берган чизиқ»дан чиқмаганлиги, йўқсиллар «роҳат кун кўриб» эркин яшаётганлиги, у тузиб кетган партия, у барпо қилган мамлакат мустаҳкам темир қўрғондек устивор турганлиги ҳақида доҳийга ҳисобот бергандек бўлади. Айни пайтда, ҳақиқатдан кўз юмиб «ишчи-деҳқон ўртасини бузмоқчи», «фирқавий бирликка қарши фирқалар тузмоқчи» бўлганларни қаттиқ қоралайди. Шеър Ленин ва партия ишига катта ишонч сатрлари билан тугайди.

Янги социалистик тузум учун синов йиллари бўлган 20-йиллардан Сўфизода ўзининг бутун куч-қувватини янги турмушнинг ҳимоясига бағишлади. Айниқса, унинг контрреволюцион миллатчиларга қарши олиб борган кураш фаолияти, уларни шафқатсиз фош этувчи шеърлари алоҳида аҳамиятга эга. Шоир миллатчи адибларни «маданий макиёнлар» деб атайди. Уларнинг баландпарвоз, дабдабали гаплари ортида қандай сиёсий мақсад турганлигини яхши англайди. Шоирнинг фикрича, улар «сармоя аҳли қўлидаги чирманда»дир. Шоирнинг уларга жавоби шу:

Торт аёғингни муфаттин инқилобий саҳнадан,
Ер шари бирликда бўлсун барча халққа бир ватан,
Мода маслак, ҳез бўлиб, миллатчилик қилмоқчисан,
Элни кўп оғуладинг диний хурофотинг билан,
Ҳеч тузалмайдур сенинг қалби хиёнат парваринг,
Бўлғонинг шулдир Чўқоев бўлса топган раҳбаринг.

Сўфизода шу йиллари социалистик ҳаётимиздаги ҳар бир янги ҳодисага ўзининг актив муносабатини билдириб борди. Сайлов, ер ислоҳоти, хотин-қизлар озодлиги ҳақида шеърлар ёзиб, ёш Совет ҳокимиятининг чинакам демократик, камбағалпарвар сиёсатини олқишлади, унинг моҳиятини кенг халққа тушунтирди. Унинг «Беш ёрлар тилидан», «Қалайсизлар!» «Сайловга» каби шеърлари Ҳамзанинг шу мавзудаги поэтик асарларига ҳам шакл. ҳам мазмун жиҳатдан жуда яқин туради.

Партия ва ҳукуматимиз шоирнинг Ватан ва халқ олдидаги, адабиётимизнинг ривожи йўлидаги улкан хизматларини муносиб тақдирлади. Ўзбекистон Шўролар Жумҳурияти Марказий Ижроия Комитети 1926 йил 27 февралда икки ўзбек адиби — Ҳамзага «Халқ ёзувчиси», Сўфизодага «Халқ шоири» фахрий унвони берди. Шу тариқа Сўфизода ўзбек совет шоирлари орасида бундай қутлуғ унвонга мушарраф бўлган биринчи ижодкор бўлди.

1935 йилнинг 29 январида кекса шоирнинг туғилган кунига 65 йил тўлиши муносабати билан юбилейи ўтказилди.

Шоирнинг номи 60-йиллардан бошлаб адабиётимиз тарихидан яна ўзининг ҳаққоний ўрнини олди. У ҳақда мақолалар эълон қилинди. Ижодий биографияси «Ўзбек совет адабиёти тарихи» очеркидан жой олди. Адабиётшунос Тўлқин Расуловнинг ташаббуси билан 1968 йилда унинг бир даста шеърлари жамланиб нашр қилинди. Йўлдош Шамшаровнинг шоир ҳақидаги романи майдонга келди. Лекин шуни қайд этиш керакки, Сўфизода асарларини тўплаш, ўрганиш, илмий-ижодий биографиясини яратиш, адабиётимиз тарихидаги ўрнини атрофлича кўрсатиб бериш ҳали ҳам дастлабки босқичда турибди. Ҳолбуки, 1905-1917-йиллар поэзиясини, 20-йиллар шеъриятимизни Сўфизода ижодисиз тўлақонли ўрганиб бўлмайди.

У катта санъаткор эди. Кулги ва фожиага, шодлик ва қайғуга тўла замона унинг шеърларида бетакрор ифодасини топган. Сўфизода кулгуни фожиа билан, фожиани кулгу билан бера олган шоирдир. Унинг поэзияси халқ ижодидаги турфа оҳангларни ажиб бир суратда жамулжам эта олган халқона шеъриятдир.

Шонли республикамизнинг қутлуғ 60 йиллик тўйида унинг истиқболини яқинлаштириш йўлида жонбозлик қилган фидойи ва истеъдодли фарзандининг номини иззат ва икром билан тилга оларканмиз, фанимизнинг шоир олдидаги масъулият ва бурчини ҳам хотирда тутамиз.

Бегали ҚОСИМОВ

Ойимхон ШОМУРОТОВА:

САНЪАТ—ҲАЁТИМ

Мухбиримиз СССР халқ артисти Ойимхон ШОМУРОТОВАга шундай савол билан мурожаат қилди:

— Ҳурматли Ойимхон опа, республикамиз босиб ўтган шонли олтмиш йил Сизнинг ҳаёт ва ижодингизга ҳамоҳанг. Юбилей нишонланаётган шу кунларда давр ва маҳорат ҳақидаги таассуротларингиз билан ўртоқлашсангиз!

— Ҳа, ўтган ҳар бир йил ҳаётимизда ҳам, ижодимизда ҳам катта юксалишлар даври бўлди. Бу ҳақда гапириш мароқли, албатта. Яқинда Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида чоп этилган «Санъат — ҳаётим» китобимда ҳам шу мавзуда батафсил ҳикоя қилганман. Ундаги баъзи ўринларни газетхонлар эътиборига ҳавола этсак....

...МЕН ТУҒИЛГАН ЙИЛИ Улуғ Октябрь социалистик революцияси ғалаба қилган, Совет ҳокимияти ҳақидаги хушхабар Қўнғирот томонларга ҳам етиб келган, бу хушхабарни отам билан акам овул одамларидан эшитишган экан. Бироқ Қўнғирот атрофларида ҳадеганда ҳеч қандай ўзгаришлар бўлмабди. Одамлар Советлар ҳақидаги хабарни эртакдай тинглаб эшитар эканлар. Шунинг учун, Советлар ҳокимияти ғалабаларини, янги ҳаёт тузумини мустаҳкамлашга киришилган дастлабки вақтларда ҳам, оталаримиз ўша эски қўшиқларини айтиб, кундалик рўзғор ташвишлари билан бўлиб юраверган эканлар...

Отам 1922 йилнинг охирларида Қўнғирот атрофида босмачилар қўлида ҳалок бўлган. Ўшанда мен беш яшар бўлсам ҳам отамнинг қўшиқ айтиб, дўмбира чалиб юрганларини элас-элас эслайман. Албатта, ҳеч бир ота-она ўз фарзандига ёмонликни раво кўрмайди, фарзандини ёмон бўлсин демайди. Отам менинг ким бўлишимни тилаб, нималарни орзу қилганлигини билмайман. Машҳур артист бўлгач, бу ҳақда онамдан сўрасам, у менга:

— Вой, қизим-ей, суриштираверіб нима қиласан? Отанг бечора тирикчилик дардида, сенларнинг қорнингни ўйлаб ўтиб кетди, — дерди.

Отам босмачилар қўлида ҳалок бўлган пайтлар ола тасир, алғов-далғовли йиллар эди. Совет ҳукумати ғалаба қилиб, қўшни овуллар бирлаша бошлади. Қўнғирот атрофида халққа енгилликлар бериш тадбирлари кўрилиб, Хева хонлиги зулми остида эзилиб келган халқнинг аҳволи яхшилана борди...

1924 йилнинг қуёшли куз кунларидан бири, мен чамаси етти ёшларда эдим. Овулда қувончли хабар тарқалди. Лекин бу гапларга бизнинг ақлимиз етармиди?! Ойим эса: «Ишқилиб эл-юрт омон бўлсин-да, тўқчилик бўлсин-да», деб акамга қараб қўйди. Унинг ҳам ҳеч нимадан хабари йўқ. Хат-саводи бўлмагандан кейин, эшитган гапларидан ҳангу манг бўлади-да. Мен ҳам ҳеч нарсани тушунмайман. Лекин негадир кўнглим қувончдан тўлиб-тошади, узоқ сафар кутаётгандек нуқул ашула айтгим келади. Ойим ҳам ҳеч нарса демайди, унинг «айтсин, айтаверсин, кўнгли ўксимаса бўлгани», деганлари эсимда. Баъзида менга қараб кулиб қўяди. Мен бўлсам завқланиб, яна ҳам ихлос билан қўшиқ айтишга уринаман.

Кейинчалик билсак, болалик кунларимизда бутун овулимиз билан хурсанд бўлганимизни боиси — Хоразм халқ Республикасида Советлар ҳокимияти ўрнатилиб, Хўжайли билан Қўнғирот Қорақалпоғистон Автоном области таркибига ўтган экан...

1930 йили овулимизда «Қўғом» номли колхоз ташкил этилди. Ойим билан акам колхозга аъзо бўлиб кирдилар. Колхоз нималигини тушунмасам ҳам кўпчиликнинг севинчига қўшилиб, қувончимдан қўшиқ айтардим. Ойимга эргашиб далага чиққанларим ёдимда. Бундай пайтларда жуда севинардим, чунки кенг далада дугоналарнинг орасида яйраб ашула айтасан, кулишиб-чақчақлашасан. Яганага келдим дегунча катта-ю кичик: «Майли, Ойимхон ягана қилмасин, бизга қўшиқ айтиб берсин, унинг учун ҳам ўзимиз ягана қиламиз», дейишарди. Мен ҳам ялинтириб ўтирмасдан, ашулани бошлаб юборардим... Одамлар кулишарди, баъзилари мақтаб кўнглимни кўтарарди, хуллас, кечгача зерикмас эдик...

1931 йилнинг баҳори эди. Ҳаво исиб, қорлар эрий бошлаган кунларнинг бирида Тўлек Сарибоев мени колхоз театрига таклиф қилиб, уйимиздагилардан рухсат сўради. Акам билан онам мени артистлик қайда, «ўқиб муаллим бўласан», дейишарди. Хуллас, ойим рухсат бермади. Тўлек ака хафа бўлиб қайтди.

Ойим рухсат бермаган бўлса ҳам, кейинчалик бу ҳақда кўп ўйладим. Овулдаги қизлар билан шаҳарга бориб, хуш овозим билан катта обрў қозониб қайтганимда ойим бениҳоя хурсанд бўлган-а! Ўшанда: «Қизгинамнинг мартабаси баланд бўлади», деб ёқасига тупуриб-тупуриб қўярди...

ОХИРИ ҲАММА нарсани унутдим-да, кўзимни юмиб Абдураҳмон оғанинг театрида ишлашга розилик бердим. Бу 1933 йил эди. Труппага «Тонг нури» номи берилиб, у Маориф халқ комиссарлиги ҳузуридаги республика театри тарзида қайта ташкил этилди. Театр мутахассисларининг озчилик эканлигидан ўша йили уч ойлик театр курси очилди. Шу курсда мен ҳам ўқидим. Тахтакўпирдан Тўрткўлга аслида тракторчилик ўқишига келган Зарипов, Жемеков, Ёрназаров ва бошқалар ҳам биз билан бирга таълим олишди. Кейинчалик билсам, йиғлаб юриб, аранг жойлашган «Совет партия мактаби»ни ташлаб кетганимдек, бошқалар ҳам ўқиймиз, деб келган мактаблари қолиб, театр ҳаётига аралашиб кетишибди.

Мен театрга қадам қўйган 1933 йили бир оз қаҳатчилик бўлди. Ишга жойлашганимдан кейин ётоқхонадан чиқиб, Қолжон исмли дугонам билан театрнинг бир хонасида яшадик. Бўш қолдик дегунча Қолжон икковимиз театр кийимларимизни кийиб олиб, бўлажак ролларимизга тайёрланар эдик.

Театрда ўша йиллари хотин-қизлар жуда кам бўлганлигидан баъзида Абдураҳмон оғанинг ўзи ҳам аёл образини ижро этарди. Бир куни у менга: «Аёл ролида чиқасан», деди. Мен ўшанда 15-16 яшар қиз бўлиб, турмуш қуриш фикру хаёлимга ҳам келмаган эди. Аёл ролини ўйнагим келмади. Айтай десам, устоз артистни ранжитиб қўяманми, деб қўрқаман. Илож қанча, мендан бошқа маъқул ҳеч ким топилмади. Шундай қилиб «Бўёқчи вакил» пьесасидаги аёл образида саҳнага чиқдим...

1934-1935 йиллари «Боғдагул», «Гулсара», «Олишув», «Шалеке бой», «Хўрликдан қутилиш» пьесаларини саҳналаштирдик....

Атоқли ўзбек драматурги К. Яшиннинг «Гулсара» музикали драмасини саҳналаштириш устида жуда кўп ишладик. Томошабин ҳар бир янги пьесамизни орзиқиб кутар, олган таассуротларини, фикр-мулоҳазаларини газетада ёзиб чиқишарди. Анчагача овул ичида гапиришиб юришарди. Илгаридан ҳунар, ўйин-кулги, томошани яхши кўрган халқимиз учун театр катта бир «тўйхонадан» маърифат маконига айланди.

Мен «Гулсара» пьесасидаги бош қаҳрамон Гулсара ролини ижро этдим. Ўзбек театр саҳнасида юксак баҳо олган бу пьесадаги Гулсаранинг муҳаббати, нозиклиги-ю, нафосати, мураккаб, чигал воқеаларининг моҳирона тасвирланиши жиҳатидан менга жуда ёққан эди. Сабаби, пьеса бош қаҳрамони Гулсаранинг паранжи ташлагани учун отаси томонидан пичоқланиб ўлдирилиши — менинг санъатга аралашувимда қариндош ва ҳамқишлоқларимнинг қаршилик кўрсатишга ҳамоҳанг эди..

Бир куни директоримиз мени ҳузурига чақириб, деди:

— Республикамизга Тошкентдан азиз меҳмонлар келишибди. Улар театримиз спектаклларини ҳам кўришмоқчи экан. Шунинг учун бугун «Гуландом» инценировкасини тайёрламоқчимиз. Сен Гуландом бўлиб чиқасан. Бутун маҳоратингни ишга сол!

Мен рози бўлдим. У меҳмонларнинг кимлигини сўраб-суриштириб ҳам ўтирмадим. Кечгача улгураманми-йўқми, буёғини ҳам ўйламабман, чунки директор, режиссёрдан оладиган бундай «шошилинч» топшириқларга ўрганиб қолган эдик. Аксинча, буни ўзимизга билдирилган ишонч, ҳурмат деб биламиз, бинобарин, қўлимдан келмайди, менга бунақа характерлар ёқмайди, деган гапларни қилмаймиз.

Кечгача тайёргарлик қилиб улгурдик. Гуландом образини илгаридан ўйнаб келаётган артистдай яхши ижро этишим керак. Директоримизнинг азиз меҳмонлар дегани Ўзбекистоннинг атоқли раҳбарлари Йўлдош Охунбобоев билан Файзулла Хўжаев экан.

Пьеса тамом бўлгандан кейин Йўлдош ота Охунбобоев артистларни табриклаб, ижодимизга муваффақиятлар тилади. Кўпчилик қатори Йўлдош ота менга ҳам «баракалла қизим, хурсандман», деди илиқ кулимсираб.

Бир томони директоримизнинг кечқурун қандай меҳмонлар бўлишини айтмагани ҳам маъқул бўлган экан. Сабаби, саҳнада ўзингни эркин тутиш учун ҳеч кимдан, ҳеч нарсадан ҳайиқмаслигинг керак. Баъзида ёш актёрлар ўз ролларини ижро этаётганларида театрда нуфузли одамлар ўтиришганини билиб қолгудай бўлсалар, «кўзига тушиб қолай», деб ҳар хил ясама ҳаракатлар қилади, «мана мени кўриб қўйинглар», дегандай ўзича ҳар хил нарсаларни «ижод» қилади. Санъатдаги образ яхлитлигини баъзида мана шундай ноўрин деталлар бузади. Директоримизнинг худди шу нарсани ўйлагандай меҳмонларни бир кун аввал таништирмаганига ҳали-ҳали қувонаман...

Ўзбекистон партия ва ҳукумати раҳбарларида коллективимиз ҳақида яхши фикр туғдирганим, дўстларимнинг юзини ерга қаратмаганим учун, кўнглим тоғдек кўтарилди. Томошабинлар сени гулдирос қарсақлар билан кутиб олса, артист учун бундан катта бахт йўқ...

БУТУН УМРИМНИ санъатга бахшида этиб, халқимга хизмат қилиб келаётганимдан жуда-жуда бахтиёрман, мен ҳаётимни, бир кунимни санъатсиз тасаввур...

СССР халқ артистлари Тамарахоним ва Ойимхон Шомуротова.

Улуғ иш қилдингиз бойликни тўплаб,
Тирилди Сиз билан ўзбек мақоми...

Собир АБДУЛЛА

Республикамизнинг шонли тўйи кунлари номини тилга олиб, хотирлайдиган улуғ сиймолардан бири Ўзбекистон ССР халқ артисти, академик Юнус Ражабий. У ўзбек совет музикаси ривожига улкан ҳисса қўшган созанда, бастакор, хонанда ва фольклоршуносдир. Унинг ўлмас ижоди Улуғ Октябрь инқилоби билан ҳамоҳанг ва эгизак эди.

Халқ ва партия учун хизмат қилган санъаткорнинг хотираси ҳамиша қалбларда сақланади.

МУСИҚА КАМАЛАГИ

1924 йил. Самарқанд. Бу ерга устози Ҳожи Абдулазизни истаб келган навқирон Юнус шаҳарнинг тарихий ёдгорликларига чексиз ҳайрат билан тикилади. Тикилади-ю хаёлини, вужудини аллақандай мусиқа банд этаверади. Гўё бу асрий обидаларнинг ҳар бир ғишти, ҳар бир нақши ўтмишнинг яхши ва ёмон, ёруғ ва қора кунларидан дам сўзлаб, дам бўзлаётганга ўхшайди... Бу осмонўпар нилий гумбазлару, нақшинкор деворларнинг ҳар бири бир мўъжиза, ҳар бири бир қўшиқ эди.

Деворларга битилган қўшиқлар. Уларда халқнинг асрий орзулари, армонлари, қувонч ва ғамлари муҳрланиб қолган. Улар ҳали баралла айтилмаган, қанчадан-қанча бўғизларда қотиб қолган саноқсиз қўшиқлар. Уларни «тил»га киритиш керак... У халқ яратган буюк санъат мўъжизаси бағрида оҳиста янграётган оҳангларни эшитгандай бўлди. Бу мўъжиза уни бир умр сеҳрлаб қўйди...

Юнус Ражабий устозидан янги куй ва қўшиқларни ўргана бошлади. Кексайиб қолган Ҳожи Абдулазизнинг овози ҳали баланд. Айниқса, классик қўшиқлар ва мақомларнинг авж пардаларини қийналмай айтади. Устоз «Шашмақом»нинг «Бузрук», «Дугоҳ», «Ироқ» ҳамда «Ушшоқ», «Насруллойи», «Мустазод» шўъбаларини жуда чуқур биларди. Булардан ташқари, Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов репертуарида икки юздан ошиқ халқ қўшиқлари, оғзаки анъанадаги профессионал музика асарлари ва мақом йўллари асосий ўрин тутарди.

Юнус Ражабий устозидан таълим олиб юрган йилларни шундай хотирлайди: «Кечалари тўйдан ёки бирор йиғилишдан қайтиб келиб ҳаммамиз (Рисқи Ражабий ва Имомжон Икромов билан — М. А.) бир меҳмонхонада ётардик. Мен Ҳожи ака айтган қўшиқлардан таъсирланиб эрталабгача ухлай олмасдим ва бирорта куйни дилимга жойлаш учун секин хиргойи қилиб такрорлардим. Бордию бирор жойини хато қилсам борми, Ҳожи ака ётган тўшагида менга қайрилиб, «Ҳой, Юнусвой ундоқ эмас, мана бундоқ бўлади», деб ўзи айтиб берарди. Мен Ҳожи аканинг ҳар қадамда бизга кўз-қулоқ бўлиб юрганини ва авайлаб тарбиялаётганлигини пайқардим, қойил қолардим ва ўзим ҳам шундай бўлишим кераклигини дилимдан ўтказардим» (М. Аҳмедовнинг «Юнус Ражабий» китобидан).

У устозидан фақат куй ва қўшиқларни ўрганибгина қолмай, балки уларни ноталарга тушириб ёзиб оларди. Айни пайтда Самарқанд музика билим юртида дарс беради.

Самарқандда яшаш ва устоздан ўрганиш даври Юнус Ражабийдек истеъдод учун мактаб вазифасини ўтади. Унинг ўта зийраклиги, билимдонлиги, қўшиқ йўлларига тез тушиб кета олиш қобилияти Ҳожи Абдулазизни ҳам ҳайратга солган эди.

Улуғ санъаткорларни ҳайрат ва ҳаяжонга солиш осон эмас. Бу тинимсиз изланиш, қунт билан ўрганиш, ёниб тинглаш ҳамда маҳорат билан ижро этишдир...

Унинг изланишлари бесамар кетмайди. Ўзи аста-секин куйлар яратиб, ўзбек театрларида саҳналаштирилаётган асарларга музикалар басталай бошлади. «Фарҳод ва Ширин», «Бой ила хизматчи», «Лайли ва Мажнун», «Муқанна», «Қасос», «Нодира» сингари саҳна асарларининг томошабинларга манзур бўлишида бастакор Юнус Ражабийнинг хизматлари беқиёсдир.

◆

«Асрлар давомида сайқал топган санъатимиз бор. Биз инсон фаолиятининг турли-туман соҳаларида ер юзи халқларидан ибрату ўрнак олишимиз мумкиндир. Аммо шеърият ва мусиқа соҳасида шундай улуғвор ҳамда нафис меросимиз борки, бу салтанат бизнинг шуҳратимизни абадул-абад таъминлайди. Мана шу соҳада Шарқнинг қиёси йўқ, мана, шу соҳада Шарқ устозлик даъво қилиши мумкин», — деб ёзади таниқли шоир Абдулла Орипов.

Ҳар гал шу сўзларни ўқиганимда, беихтиёр қулоқларим остида мақом оҳанглари янграб кетади. Кўз олдимда халқимизнинг унутилмас фарзанди, академик Юнус Ражабий сиймоси гавдаланади.

«Шашмақом!» У халқимизнинг буюк мероси. Ўлмас мусиқа тарихи. Асрлар бўйи тиллардан-тилларга, диллардан-дилларга оқиб келган ўтли оҳанглар... Лекин мусиқамизнинг бу нодир жанри фақат оғиздан-оғизга кўчиб юрарди. Уни жамлаб, аниқ бир системага солиб махсус мақом ансамбли ижросида ёзиб олиш керак эди. Бу эзгу ишга ҳам Юнус Ражабий дадил киришди. У «Шашмақом» ҳақида шундай деб ёзган эди: «Шашмақом» — «Бузрук», «Рост», «Наво», «Дугоҳ», «Сегоҳ», «Ироқ» деб номланувчи олтита монументал туркум асарлардан иборат. Уларнинг ҳар бирида саккиз-тўққизтадан чолғу қисми (машғулот) ва ўттиз беш-қирқтадан ашула қисмлари мавжуд бўлиб, икки юз элликдан ортиқ куй ва ашулалардан таркиб топган». Энди бу рақамларни кўз олдингизга келтириб кўринг. Унинг ҳар бирига сарф бўладиган нота қоғозлари, чизиқлари ва белгиларини ҳам ўйланг. Сўнг уларнинг ҳар бирини хонандаларга ўргатиб қайта-қайта ёзиб олишни тасаввур қилинг. Шундагина бу ишнинг турган-битгани азбаройи машаққат, бедор тунлар ва тинимсиз меҳнатлигига иқрор бўласиз. Иқрор бўласизу, беихтиёр радио, телевидение ва концерт залларимизда янграётган баъзи ғариб куй ва қўшиқларнинг муаллифларига ачинасиз. Енгил-елпи куйлар ёзиб эл оғзига тушмоқчи бўлган «бастакорлар» оз дейсизми? Тутуруқсиз, сийқа қўшиқлар куйлаб ном орттирмоқчи бўлган «хушовоз хонандалар»нинг аҳволига нима дейсиз? Шунда яна улуғ санъаткор Юнус Ражабий ёдга тушади. У мақолаларидан бирида шундай деб ёзган эди: «Айниқса, ҳозирги композиторларимиз яратаётган баъзи қўшиқларда, эстрада қўшиқларида халқимиз музикаси анъаналарига ёт бўлган ҳоллар мавжуддир. Куй ўлчовларига мос келмайдиган шеърлар кишининг ғашига тегади. Қўшиқнинг куйи «резинка қоп» эмаски, унга ҳар қандай ўлчовдаги шеър тиқиштирилаверса!... «Олий маълумот» эгаси бўлган композитор, агар шеърни ўзи яратган ашула ёки қўшиққа мослаб тушира олмаса, унинг асари, демак, палапартиш яратилганидан, ўзининг нўноқлигидан дарак беради».

Устознинг ўзи бу сўзларга бир умр амал қилган. Бунга у яратган ва ёзиб олган барча катта-кичик мусиқа асарлари мисол бўлади.

Гапни «Шашмақом»дан бошлаган эдик. Юнус Ражабийнинг улуғ орзуси орзулигича қолиб кетмади. У кўп марта республикамизни қайта-қайта кезиб чиқди. Бухоро, Самарқанд, Фарғона ва Хоразмда бўлиб, таниқли бастакорлар, созанда ва хонандалар билан учрашди. Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов, Шораҳим Шоумаров, Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов, Домла Ҳалим Ибодов, Леви Бобохон, Ота Жалол, Қори Камол, Содирхон Ҳофиз, Матюсуф Харратов, Иномжон Икромов сингари ўзбек халқ музикасининг ўткир билимдонлари билан ҳамиша мулоқотда бўлди. Улар ижро этган куйлар, қўшиқлар ва мақомларни ёзиб олди. Натижада, «Ўзбек халқ музикаси»нинг беш жилдлиги дунёга келди. Сўнг Бухоро «Шашмақоми»нинг олтита тўплами санъат мухлислари ҳукмига ҳавола қилинди. 1970 — 1976 йиллари «Шашмақом» иккинчи марта нашр этилди.

Ўзбекистон ССР Телевидение ва радиоэшиттириш давлат комитети қошидаги мақомчилар ансамбли бевосита унинг раҳбарлигида «Шашмақом»нинг йўлларини катта маҳорат билан ижро этиб, грампластинкаларга ёзиб олиб, мусиқа ихлосмандларига тақдим этди.

Ўзбекистон ССР халқ артисти Юнус Ражабий қолдирган улкан музика мероси унинг умрига қўйилган мангу ҳайкалдир...

У бошлаган улкан ишларни бугун унинг шогирдлари давом эттирмоқда.

— Мен Юнус акани мақомнинг отаси дегим келади, — дейди унинг шогирдларидан бири, Ўзбекистон ССР халқ артисти Берта Довудова. — У киши мақомни «томир-томирлари»гача биларди. Ҳар бир куй ва қўшиқни то қиёмига етмагунча ўргатардилар. Тажриба беқиёс эди у кишида. Ҳамиша қўшиқнинг сифати учун курашардилар. «Дугоҳ» ва «Мўғулчайи Дугоҳ»ни у кишидан ўрганганман. Юнус ака: «Мақомнинг катта авжини олаётганда оғизни катта очманглар, иложи борича димоғ ва бурун орқали олинглар, ўшанда мақомнинг ҳиди келади», дердилар. Энг муҳими, у кишида одамийлик, бағрикенглик ва меҳрибонлик зўр эди...

—У киши ўзбек классик музикасининг дарёси эди, —дейди Юнус аканинг истеъдодли шогирдларидан яна бири, Ўзбекистон ССР халқ артисти Ориф Алимахсумов. — Айниқса, Шашмақомни жуда чуқур билардилар. Мен 1957 йилдан то умрларининг охиригача у киши билан бирга бўлдим. «Шашмақом»ни грампластинкага ёзишда тўлиқ иштирок этдим. Юнус Ражабийнинг шогирди бўлганлигимдан фахрланаман.

Ҳа, миллий маданиятимизнинг бундай фидойи ва аллома санъаткори билан халқимиз ҳамиша фахрланади.

◆

Яқинда қўшни массивда яшайдиган дўстимникидан бир неча йиллар олдин чиқарилган Юнус Ражабийнинг қўшалоқ пластинкасини олиб келиб, радиога қўйдим.

Қаро кўзум [illegible]
[illegible] қилғил,
Кўзум қаросида мардум
[illegible] қилғил...

Шунда ҳали классик қўшиқларнинг мазмунига тушуниб етмайдиган бийрон ўғилчам радионинг ёнига келиб:

—Дада, бу бобо яхши айтадими? —деб сўради.

—Яхши эмас, ЗЎР айтади!..

Ашурали ЖЎРАЕВ

Маданиятимизнинг уч алломаси — Воҳид Зоҳидов, Мухтор Ашрафий ва Юнус Ражабий.

БАРКАМОЛЛИК САРИ

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН АССР ТАСВИРИЙ САНЪАТИ 60 ЙИЛ МОБАЙНИДА

АМУДАРЁ ВА ОРОЛ денгизи бўйиларининг бетакрор табиат манзаралари ва Қорақалпоқ элининг ажойиб кишилари Т. Шевченко, Н. Каразиннинг тасвирий санъат асарларида илк бор бадиий ифодасини топган эди. Асримизнинг йигирманчи йилларидан қирқинчи йилларигача Н. Толстов, Р. Мазель, П. Радимов, В. Бродский, Т. Гиппиус, А. Ладур, М. Ладур каби рассомлар қисқа муддат давомида бўлса ҳам Қорақалпоғистонда яшаб, ижод қилдилар.

1956 йил қорақалпоқ тасвирий санъатининг шаклланиш босқичига якун ясалди. Яъни, Автоном республикада тасвирий санъат билан шуғулланаётган ижодкорларнинг асарлари жамланди ва томошабинлар ҳукмига ҳавола этилди. Тошкент шаҳрида ўтказилган бу кўргазмада К. Бердимуротов, К. Соипов ва бошқа бир қатор қорақалпоқ рассомларининг асарлари намойиш қилинган эди. Ўша йили Қорақалпоғистон АССР Рассомлар союзи ташкилий комитети тузилди.

Шу пайтгача Автоном республикада рассом меҳнати учун эҳтиёж сезиладиган ягона даргоҳ — К. Станиславский номидаги музикали драма театри эди. Театр саҳнасини узоқ йиллар Тўрткўл тасвирий санъат тўгарагида рассомлик сирларини ўрганган Б. Каменев безаб келди. У ўз устида тинмай изланиб Қорақалпоғистоннинг биринчи театр рассоми даражасига кўтарилди. Мазкур театрда кейинроқ П. Беньков номидаги Ўзбекистон ССР бадиий билим юртини битирган Қодирбой Соипов бош рассом бўлиб ишлай бошлади. У Қорақалпоғистон театр рассомчилиги санъатини профессионал даражага кўтаришга эришди.

Олтмишинчи йилларга келиб И. Савицкий Ф. Мадгазин, А. Еримбетов, А. Квон, Ж. Қуттимуродов ва бошқа ижодкорлар бир қадар юқори савиядаги рангтасвир асарлари яратдилар. Чунончи, бу йиллар халқ амалий санъатига қизиқишнинг кучайганлиги билан характерланади. Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Қорақалпоғистон АССР филиалининг санъатшунослик бўлими халқ санъати коллекцияларини тўплай бошлади. Халқ усталари ижоди ва анъанавий санъатни қайта тиклаш ҳақидаги биринчи мақолалар эълон қилинади. 1966 йили Нукусда И. Савицкий бошчилигида тўпланган халқ санъати коллекциялари асосида Қорақалпоғистон АССР Давлат санъат музейи ташкил этилди. Ундан халқ амалий санъати намуналари — ўтовларни безайдиган гиламлар, кашталар, ёғоч ўймакорлиги ва заргарлик буюмлари ҳамда бошқа экспонатлар ўрин олди. Музей археологик қазилмалар пайтида топилган қадимий ва ўрта аср халқ амалий санъати намуналари, Автоном республика реалистик тасвирий санъати асосчилари А. Волков, Усто Мўмин, Г. Карахан, Е. Коровай ва бошқа ижодкорларнинг 30-йилларда яратган асарлари билан бойитилди. Кенг томошабинлар оммасида эстетик тафаккур ва бадиий дидни тарбиялаш, рассомлар профессионал маҳоратини ошириш, тасвирий санъатга ёшлар ҳамда ҳаваскор усталарни жалб этишда санъат музейи муҳим роль ўйнай бошлади. Қорақалпоқ тасвирий санъатига Ж. Қуттимуротов, О. Отабоев, ҳаваскор уста Д. Турениёзов шу пайтда кириб келишди. Рангтасвир бўйича мутахассислар Ж. Қуттимуротов ва А. Отабоев ҳайкалтарошлик билан қизиқиб қолдилар. Улар қисқа давр мобайнида бир қанча диққатга сазовор ҳайкалтарошлик асарлари яратдилар. Бу асарларнинг кўпчилиги Бутуниттифоқ ва Халқаро кўргазмаларда намойиш этилди. Ижодини оддий ниқоблар ясашдан бошлаган Ж .Қуттимуротов йирик декоратив асарлар устида ишлай бошлади. Унинг «Амударё», «Шамол», «Келин» деб номланган асарлари баркамоллиги ва гўзаллиги билан эътиборингизни тортади.

Омон Отабоев асарларида ҳам афсонавий тафаккур, турли халқларнинг ҳар хил даврлардаги оғзаки ижод анъаналари акс садоси сезилгандек бўлади. Айниқса, унинг услуби қорақалпоқ халқ наққошлиги ва безак буюмлари билан ҳамоҳанг. Халқ усталари анъанасига биноан бирорта мих ишлатилмаган сернақш «Шохсимон бош кийимидаги аёл», «Бешик», «Қўбиз», «Ўтов эшиги», «Устунлар» каби асарлар кучли фантазия, халқ амалий санъатини синчковлик билан ўрганиш ва катта меҳнат эвазига бунёд этилди.

Ҳаваскор ҳайкалтарош Дорибой Турениёзов дарахтларнинг табиий ҳолатидан ифода қудратига эга бўлган турли-туман шакллар ҳосил қилиш борасида анчагина тажриба тўплади. У 60—70-йилларда «Сирин қуши», «Кунжут гули», «Овчи», «Полвон» каби йирик декоратив ҳайкалтарошлик асарларини яратди. Бу асарларда образлар ҳайратланарли даражада бўрттириб талқин этилганидан улар халқ оғзаки ижоди намуналарига ўхшаб кетади.

Қорақалпоқ халқ амалий санъати рассом Г. Абдураҳмонова ижодида катта аҳамият касб этади. Рассом халқ нақшлари ва либослари жилосидан моҳирлик билан фойдаланди. Унинг «Заргарлик дўконида», «Келин» рангтасвир композициялари кўргазмаларда халқ нақшлари ва анъанавий гулларидан муваффақиятли фойдаланилганлиги туфайли томошабинларга манзур бўлди.

Кўп йиллар давомида Ф. Мадгазин ҳам пейзаж асарлари яратиш устида иш олиб борди. У Қорақалпоғистон табиати ҳақида, айниқса, Амударё ва Орол денгизи ҳақида ажойиб рангтасвир асарлари, этюдлар яратди. Рассом, шунингдек, ёзувчи Абдулла Тўқай, мусаввир Б. Каменев ва бошқа атоқли кишилар портретларини ишлади, бир қанча тематик полотнолар яратди.

70-йилларда тасвирий санъатга бир гуруҳ талантли ёшлар кириб келди. Улардан Ж. Бекенов, Б. Серекеев, А. Шпаде Автоном республиканинг ҳозирги куни ва ўтмишига бағишланган кўпгина тематик картиналар эълон қилдилар. А. Квоннинг «Отиш», А. Еримбетовнинг «Тарас Шевченко Оролда» асарлари томошабинлар таҳсинига сазовор бўлди. Ж. Бекенов қурувчилар, спортчилар ҳаёти ҳақида диққатга сазовор асарлар яратди. Унинг «Эслаш», «Биринчи трактор», «Қизил ўтов», «1943 йилги кузатиш», «Фронтдан хат», «Чўлқуварлар» каби асарлари қорақалпоқ халқи ҳаётининг турли даврларидаги муҳим воқеаларга бағишланган.

Рассом Ж. Изентаев ижодида тарихий мавзу асосий ўринни эгаллайди. «Бегжон фожиаси», «Бахтга йўл» асарлари унинг ижодий имкониятлари кенглигидан далолат беради.

Қорақалпоқ монументал санъати ижодкорлари ҳам илк муваффақиятларни қўлга киритмоқдалар. М. Эшонова ва Ф. Есенгалиевнинг Нукус шаҳридаги «Тошкент» меҳмонхонасига ишлаган мозаикаси, темирйўл вокзалига ишлаган нақшлари, С. Султонмуротовнинг Автоном республика Радио уйига ва В. И. Ленин номидаги Тошкент метрополитенининг «Тошкент» станциясига ишлаган керамик панноси юқори баҳоланмоқда. С. Султонмуротов монументал санъат асарларидан ташқари, сополдан ажойиб амалий санъат асарлари ҳам яратмоқда. Рассомнинг бу жанрдаги «Қўбиз», «Ёмғир», «Чойхонада» ва бошқа асарларини санъат ихлосмандлари яхши баҳоламоқдалар.

БИР ВАҚТЛАР К. Бердимуротов ва К. Соипов бошлаб берган китоб безаш ишлари билан бугун бир гуруҳ ёшлар ҳам шуғулланишмоқда. Жумладан, К. Нажимов, И. Алибеков, О. Жолдасова, К. Молутов каби ёшлар графика жанрида истеъдодларини намоён этмоқдалар.

Автоном республика тасвирий санъатига бугун У. Сапаров, Ж. Лепесов, Ж. Айтимбетов, И. Жақсибоев каби иқтидорли ёшлар кириб келди. Ёшларни келажак жарчилари дейишади. Демак, автоном республика тасвирий санъатининг келажаги баркамол бўлишига ишончимиз комил.

А. АЛЛАМУРОТОВ,
санъатшунослик кандидати

Ўзбек совет киносининг асосчиларидан бири Наби Ғаниев. 1945 йил.

СССР халқ артисти Бернора Қориева ва композитор Дилором Сайдаминова.

БИРИНЧИ ПОЙТАХТ

ҚАДИМИЙ ВА НАВҚИРОН Самарқандни Ўзбекистоннинг Ленинградн деб таърифлашларида кўп маъно бор. Самарқанд Туркистонда инқилобий ҳаракатларнинг ўзига хос бешиги бўлди. 1917 йилнинг май ойида бўлиб ўтган вилоят Советлари съезди Бутунроссия Советларининг биринчи съездига делегатлар сайлаш билан бирга, большевикларнинг жанговар сафларини янада мустаҳкамлашда муҳим роль ўйнади. Самарқандда Совет ҳокимиятини ўрнатиш ва уни мустаҳкамлашда чинакамига жонбозлик кўрсатган Фаражулло Маҳмудов, Насим Ширинбоев, Эшонқул Миржамолов, Шамсиддин Иброҳимов, Ҳотам Самибоев ва бошқаларнинг номлари биз учун жуда азиздир.

Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллиги нишонланаётган бугунги шодиёна дамларда унинг биринчи пойтахти Самарқанд бўлганлигини таъкидлаб ўтиш фахрлидир.

1925 йилнинг 11 февралида Регистонда бўлиб ўтган митингда В. И. Лениннинг яқин сафдоши М. И. Калинин иштирок этиб, Самарқанд навқирон республиканинг пойтахти бўлганлигини расмий жиҳатдан эълон қилди. У ўз сўзида «Озод Ўзбекистоннинг озод халқи тўпланган»ини қувонч билан таъкидлаб ўтди. Республика партия ва ҳукуматининг илк ташкилотчилари, раҳбарлари Йўлдош Охунбобоев, Акмал Икромов, Файзулла Хўжаев бу ерда қизғин иш бошлаб юбордилар.

Тўхта АБДУКАРИМОВ,
1926 йилдан бери КПСС аъзоси, Самарқанд шаҳар партия комитети қошидаги партия, революция, уруш ва меҳнат ветеранлари кенгашининг раиси

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Совет Иттифоқи составига ихтиёрий тарзда кирганлиги тўғрисидаги ҳужжатга ҳам 1925 йилнинг май ойида Самарқандда имзо чекилган эди.

Ўзбекистон Компартиясининг иккинчи, учинчи, тўртинчи ва бешинчи съездлари Самарқандда ўтди. Коммунистик партия сиёсатини жорий этиш, босмачиларга қарши курашиш, коллективлаштириш сингари муҳим тадбирлар белгиланди ва амалга оширилди.

Ўзбекистонни районлаштириш сингари ғоят муҳим ва масъулиятли тадбир ҳам 1926—1927 йиллар давомида Самарқандда амалга оширилганди. Кўплаб вилоятлар, уездлар билан бирга 10 округ, 87 район, икки мингга яқин қишлоқ Советлари ташкил этилганди ўшанда. Орадан кўп ўтмай Самарқандда Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг биринчи Конституцияси қабул қилинди. Самарқанд Ўзбекистон адабиёти ва санъатининг ўзига хос бешигидир. У Садриддин Айний, Ҳамид Олимжон, Уйғун, Ойдин ва бошқа кўплаб ижодкорлар учун илк ижод маскани бўлди.

Ўтган йиллар давомида Самарқандда саноат, қишлоқ хўжалиги, фан ва маданият мислсиз тараққий этди. Шаҳар аҳолиси 80 мингдан ярим миллион кишига кўпайди. Саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш 1913 йилга нисбатан 35 мартага ошди. Биргина «Кинап» заводининг маҳсулотлари бугун 14 мамлакатга экспорт қилинмоқда. Булар орасида Куба, Италия, Япония сингари давлатлар бор. Самарқанд Лифт, Чинни, «Хлопкомаш» заводлари ва бошқа ўнлаб корхоналар ҳақида ҳам худди шундай фикрларни айтиш мумкин. Пахта, мева, сабзавот, майиз, қоракўл тери ишлаб чиқариш бўйича область республикада юксак кўрсаткичга эришмоқда.

1935 йилда Самарқандда меҳмон бўлган Юлиус Фучик шифохоналар, корхоналар ва колхозларда бўлиб, социалистик тузум халққа истиқбол эшигини очганлигини ёзганди.

Ўтган ҳар кунимиз унинг шу сўзларида оламшумул маъно борлигидан далолат бермоқда.

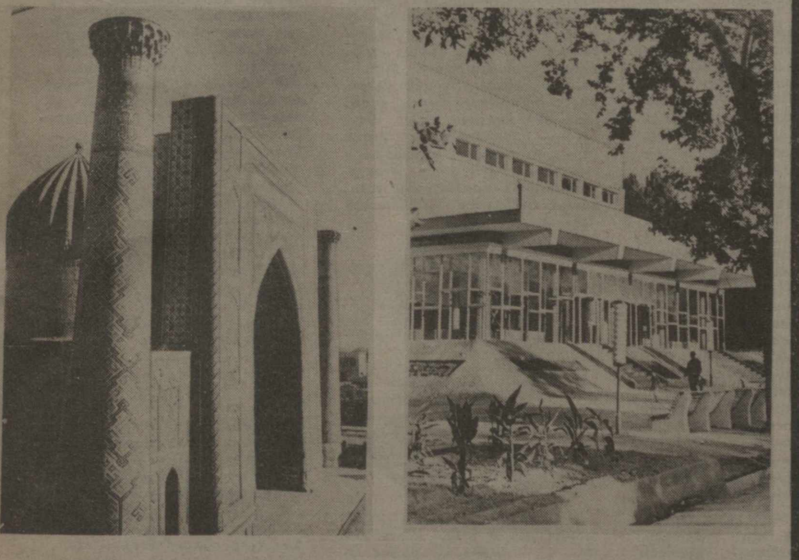

Самарқанд — асрлар туташган шаҳар.

САДОҚАТ МАДҲИЯСИ

Муқимий номидаги республика музикали театрининг ижодий коллективи Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигига бағишлаб С. Абдулла ва Т. Жалиловнинг «Тоҳир ва Зуҳра» асарини қайта саҳналаштирди. Қуйида премьера қатнашчиларининг спектакль ҳақидаги фикр-мулоҳазалари билан танишасиз.

Сора ЭШОНТЎРАЕВА, СССР халқ артисти:

— «Тоҳир ва Зуҳра» спектакли мазкур театрда, янглишмасам, бундан қирқ беш йил илгари қўйилган эди. Унинг қайта саҳнага олиб чиқилишини авлодлар эстафетаси, дейиш мумкин. Халқ достони асосида яратилган, халқ дилига яқин бу асарни қайта саҳналаштиришда истеъдодли режиссёр — Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Бахтиёр Йхтиёров яна бир бор ўз талантини намоён этган.

Эсимда, илгари Тоҳир ролини Ўзбекистон ССР халқ артисти Маҳмуджон Ғафуров маҳорат билан ижро этган эди. Санъаткор бугунги спектаклда Ҳофиз образини яратибди. Бу образ ҳам унинг ижросида ўзига хос талқин этилганлиги билан ажралиб туради.

Ҳамид ҒУЛОМ, Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси:

— Асар қирқинчи йилларда она Ватанга, севикли ёрга садоқат тимсоли бўлиб жаранглаган. Ундаги севги ва вафо ҳақидаги қўшиқлар томошабинларни лол қолдирарди. Ўша қўшиқлар бугун ўзгача жозиба билан янграмоқда.

Анвар ОЛИМОВ, пенсионер:

— «Тоҳир ва Зуҳра» спектакли қайта қўйилишини эшитиб, унинг премьерасини орзиқиб кутган эдим. Тўғриси, мен таниқли санъаткорларимиз Маҳмуджон Ғафуров, Эътибор Жалилова, Фароғат Раҳматова, Абдуғофир Абдураҳмонов, Турсунхон Жаъфаровани шу спектакль орқали таниганман. Бу асар бир пайтлар бизнинг ёшлик туйғуларимиз билан ҳамоҳанг эди. Бугунги ёшлар ҳам спектаклдан ўзлари учун зарур бўлган кўпгина фазилатлар ва ҳис-туйғулар олишлари мумкин.

Манас ЛЕВИЕВ, Ўзбекистон ССР халқ артисти, композитор:

— Асарнинг музикалари ижросида дирижёр, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Наби Халиловнинг хизмати катта эканлигини таъкидлаб ўтиш керак. Қоработир образига артист Насриддин Рустамов узукка кўз қўйгандек ярашиб турибди. Бугун музикали театримизни ажойиб вокал ижрочилари билан ҳам табриклаш керак. Рассом Анатолий Жибоедов ишлаган саҳна безаклари образлар маънавий дунёсини очишга хизмат қилади.

Зикрилла МАХСУМОВ, Ш. Рашидов номидаги Тошкент тўқимачилик комбинати ишчиси:

— Спектаклдаги Зуҳра ролини ўйнаган артист Меҳри Ҳожиматова, Тоҳир образини яратган артист Абдушоир Салимов ижролари менда яхши таассурот қолдирди. Спектаклни томоша қилар экансиз, бутун борлиғингизни қаҳрамонлар тақдири тўғрисидаги ҳаяжон қамраб олади. Бу ҳаяжон спектакль охиригача ва ундан кейин ҳам узоқ вақтгача сизни тарк этмайди.

Ҳамза номидаги Ленин орденли Ўзбек давлат академик драма театрининг илк қалдирғочларидан бир гуруҳи.

ЁРУҒ ЮЗ БИЛАН

«Ўзбексельмаш» заводи республикамиз машинасозлик саноатининг етакчи корхоналаридан ҳисобланади. Бу ерда ҳар куни юзлаб сеялкалар, ўсимликларга ўғит сочувчи мосламалар, пахта тозаловчи ва тўкилган пахтани териб олувчи машиналар ишлаб чиқарилади.

Мухбиримиз завод директори Ўктам Исмоилов билан суҳбатлашиб, завод коллективи республикамиз тўйини қандай кутиб олаётганлари ҳақида гапириб беришни илтимос қилди.

— Заводда кейинги йилларда бироз оқсаш ҳоллари содир бўлди. Ойлик, йиллик планлар сурункасига бажарилмай қолган пайтлар юз берди. Бунинг асосий сабабларидан бири завод маъмурияти томонидан ишчиларга кўрсатилган ғамхўрликнинг етарли эмаслигида эди. Меҳнат интизоми бўшашиб кетганди. Бундай камчиликлар ўзини кўрсатмай қолмади. Юқорида айтганимдек, план-топшириқларни вақтида, сифатли бажаришга салбий таъсир қилди.

КПСС Марказий Комитетининг кейинги Пленумлари, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI ва XVII пленумлари материалларидан тегишли хулоса чиқариб олган завод дирекцияси ва партия ташкилоти корхонада ҳақиқий маънода ижодий меҳнат вазияти вужудга келтириш учун бутун чораларни кўрмоқда. Натижа ёмон бўлмаяпти. Ўтган ўн бир ой мобайнида бир миллион сўмдан ортиқ ҳажмда пландан ташқари маҳсулот реализация қилинди.

Сирасини айтганда, план ҳар бир ишчи учун қонун. Шундай экан, планни бажариш ва ошириб бажариш, деган гап бизнинг турмуш тарзимиз учун фавқулодда ҳодиса бўлмаслиги керак. Кейинги пайтларда завод коллективи ана шу нарсани чуқур ҳис этиб меҳнат қилмоқда. Унга эътибор, меҳр кўрсатилса, у бажараётган яхши ишлар таъкидланса, шу ишчига катта маънавий озиқ бўлади. Уни руҳлантиради.

Завод маъмурияти ана шу мулоҳазалардан келиб чиқиб, кейинги пайтларда ишчиларга қулайлик яратиш мақсадида завод ҳовлисида озиқ-овқат ва мева-сабзавот магазинлари очди. Ишчи сменасини тугатиб, рўзғор учун зарур маҳсулотларни шу ернинг ўзида харид қилиши мумкин.

Хуллас, заводимиз коллективи Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллигини муносиб меҳнат совғалари билан кутиб олмоқда.

МУКОФОТ МУБОРАК!

Германия Демократик Республикасининг Лейпциг шаҳрида ўтказилган қисқа метражли фильмлар Жаҳон кинофестивалига «Ўзбекфильм» киностудиясида яратилган «Ёқимли ёмғир ёғади» мультфильми тақдим этилган эди. Режиссёр Нозим Тўлахўжаев бошчилигида (оператор В. Никитин) суратга олинган бу фильм анжуманнинг «Олтин кабутар» соврини билан тақдирланди.

Мультфильм ижодкорларини мукофот билан табриклаймиз!

ЯНГИ ЛАУРЕАТЛАР

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи йиллик мукофотларининг 1984 йилги лауреатлари эълон қилинди. Улар орасида қуйидагилар бор:

Ойбек номидаги мукофот ёзувчи **Асқад Мухтор**га — «Илдизлар» номли қиссалар ва ҳикоялар китоби учун берилди.

Ҳамид Олимжон номидаги мукофот шоир **Омон Матжон**га «Сени яхши кўраман», «Дарахтлар ва гиёҳлар китоби» китоблари учун берилди.

Ғафур Ғулом номидаги мукофот ёзувчи **Латиф Маҳмудов**га — «Детская литература» нашриётида чоп этилган «Холм с тюльпанами» қиссаси учун берилди.

Сергей Бородин номидаги мукофот таржимон **Сергей Северцев**га — ўзбек шеъриятидан рус тилига қилган таржималари учун берилди.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси коллективи янги лауреатларни самимий табриклайди.

ЁШЛАР КЎРГАЗМАСИ

Пойтахтимиздаги пойабзалчилар маданият саройида Тошкент Театр ва рассомлик санъати институти талабалари асарлари намойиш қилинди. А. Калоновнинг «Семурғ» эртагига ва Зулфия шеъриятига бағишланганган туркум безаклари, «Автопортрет», «Қўҳна дарахт», «Қиз портрети», «Қишки Тошкент» каби ишлари томошабинларда яхши таассурот қолдирди. М. Эргашевнинг «Оила бахти» деб номланган диплом иши, «Фин қўлтиғи», «Самарқанд кўчаси» каби асарлари ҳам санъат мухлисларига манзур бўлди.

Г. РАҲМОНОВА

Суратда: Тошкент чинни заводи лаборанти Яйра Икромова.

ТОШКЕНТ ЧИННИСИ

Тошкент чинни заводи 1952 йилда ташкил этилган. Ўша пайтлари заводда бор-йўғи 200 нафар чиннисоз меҳнат қилар эди. Иноғом Икромов ва Усмонжон Маърупов шулар жумласидандир.

— Ўша дастлаб завод ташкил этилган йиллари, — дейди завод директори Абдурауф Иброҳимов, —бир йилда ортиғи билан бир миллион атрофида чинни идиш ишлаб чиқарилар эди. — Эндиликда эса бу кўрсаткич 31 миллионга етди...

Битта чинни идиш тайёр бўлиб, завод омборхонасига тушгунча 51 кишининг қўлидан ўтади. Демак, битта чинни 51 кишининг ўз касбига бўлган меҳр- муҳаббати билан тайёр бўлади. Оддий тупроқнинг чинни идиш тимсолида инсоннинг кундалик эҳтиёжини қондириши, унга қулайлик яратишини ўйлаб кўринг. Бу бир. Иккинчидан, чиннисозлик санъат. Чинни эса санъат асари. Агар чиннисозликнинг ана шу ҳар иккала томонига чуқур назар ташлайдиган бўлсак, инсон қўли гул, имконияти беқиёс эканлигини ҳис қиламиз. Чиннисозга таҳсинлар ўқиймиз.

— Шунинг учун бўлса керак, — дея сўзини давом эттиради А. Иброҳимов, — заводимизда ёш усталар сафи тобора кенгайиб боряпти. Чиннисозлар сулолаларининг бу ерда мустаҳкам таркиб топганлиги айниқса, кишини қувонтиради. Ҳакимжон Тошхўжаев, Охун Аҳмедов, Қутби Аҳмедова бошлиқ ва бошқа кўплаб оилалар борки, уларни ҳақли равишда чиннисозлар сулолалари дея оламиз.

Тошкент чиннисозлари Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Коммунистик партиясининг 60 йиллик байрамини меҳнатда муносиб совғалар билан кутиб олишмоқда. Йил охиригача 6,7 миллион дона чинни коса, 1,5 миллион дона чойнак, 200 минг дона лаган ва бошқа кўплаб чинни маҳсулотлари ишлаб чиқарилади. Завод чиннисозлари томонидан Ўзбекистоннинг қутлуғ тўйига атаб ишлаб чиқарилган совға маҳсулотлари айниқса, диққатга сазовор. Бу буюмларни кўриб кишининг кўзи қувонади. Уларни яратган кишига раҳмат айтади.

ЗАМИН ТАҚДИРИГА ДАХЛДОР

ЁЗУВЧИ ЁН ДАФТАРИДАН

—Элимизда пахтанинг таърифу тақсоси кўп. Бунинг сабаби бор, — дейди Аъзамжон, ака. — Зеро, халқимиз уни йўқдан бор қилади, оддий чигитни «оқ олтин»га айлантиради... Деҳқон йилнинг тўрт фасли давомида унинг ташвиши билан яшайди, уйқусиз кечалар, хаёлдек узун кундузларни, энг ширин орзуларини унга боғлайди, бор меҳри-муҳаббатини сарф этиб парвариш қилади. У оппоқ бўлиб очилганда деҳқонга разм солинг: ёз бўйи кун тиғида қорайиб, қовжираб ишлаганини эсдан чиқаради, юзига бир ёруғлик нур югуради. Бу нурни кузда, у бутун ҳосилни йиғиб олиб, аҳдига вафо қилганда кўрсангиз!..

Аъзамжон Шамсиддинов сермулоҳаза одам. У Норин район, Калинин номидаги колхознинг раиси, пахта илмини ота-бобосидан мерос қилиб олган уста пахтакор. Аъзамжон ака аввал тракторчи, сўнг табелчи бўлиб ишлаган, кейинроқ бухгалтерлик қилган. Мана, қарийб 30 йилки раислик қилиб келяпти! У хўжалик ҳисоб- китобини яхши билади. Бу йил колхоз катта ютуқларга эришди: областда биринчилар қатори давлатга пахта сотиш планини бажарди. 1195 гектар ерга пахта экиб, ҳар гектардан пландаги 34,3 ўрнига 39,2 центнердан ҳосил кўтарди.

Бу ютуқлар қандай қилиб қўлга киритилди?

— Қандай қилиб бўларди... Баҳамжиҳатлик билан! Фидокорлик билан! — деди кулиб раис. — Ўзингиз биласиз, бу йил Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллиги нишонланмоқда. Шу қутлуғ байрамга муносиб меҳнат совғаси билан бориш нияти бу йилги ҳар бир ишимиз, ютуғимизнинг бош омили бўлди, десам янглишмайман! Колхозимиздаги янгиликлардан бири шуки, бу йил оила пудратига эътиборни оширдик. Бу ердан фойдаланишда яхши натижа берди. Моддий манфаатдорлик ошган сари меҳнат унуми ҳам кўтарилади. Айниқса, Ўктам Тошпўлатов, Каримжон Матмусаев, Абдурашид Алиматов, Давлатбой Ҳайитов оилалари бу ишда яхши намуна кўрсатдилар.

Гап ҳосилдорлик ҳақида бораркан, бир нарсани айтиб ўтиш лозим. Колхоз бу йил ҳосилдорликни гектар бошига 10 центнерга оширди! Ҳозирги хомчўтга қараганда, биргина пахтадан 3 миллион сўмдан ортиқ даромад қилиш кўзда тутиляпти. Бу ўтган йилга нисбатан 1 миллион 200 минг сўм кўп дегани!

Биз хўжаликнинг Мамажон Раҳмонов, Неъмат Омонов, Нозим Жўраев, Абдулла Ҳайдаров, Машрабхон Мамажонова, Каримахон Назарова, Олимхўжа Ҳамзаев, Тешабой Қозоқов, Насибахон Холиқова, Донохон Жалолова каби миришкор, ўз ишининг усталари бўлмиш механизатор, сувчи, илғор теримчилар билан учрашганимизда уларнинг суҳбатларидан бундай ютуққа осонликча эришилмаганининг гувоҳи бўлдик.

Раис ана шу одамлар ҳақида бирма-бир сўзлар экан, унинг юз-кўзларидаги ифтихор туйғусини пайқаш унча қийин эмас эди. Бу ифтихор фақат планни бажарганидан эмас, шунингдек, бу эркин замонда, «меҳнат —таги роҳат»лиги аён бўлган бир паллада, ўз меҳнати билан мўъжизалар ратаётган кишилар билан ёнма-ён яшаш, ишлаш ифтихори ҳам эди. Раис суҳбатини тинглаш асносида Наманган областидаги бошқа хўжаликларда бўлганимни, у ердаги кишиларнинг тараддуд ва меҳнатларини эсладим. Масалан, Наманган район «Ленинград» колхози, Учқўрғон районидаги «Янгиобод» колхози, Янгиқўрғон район, Фрунзе номидаги совхоз, Поп районидаги «Найман» совхозларида ҳар бир чаноқ пахтани йиғиб олиш учун фидокорона меҳнат қилаётган кишиларни эсладим. Бу хўжаликларнинг баъзилари ноябрнинг ўша ёмғирли кунларига қадар планларини бажарган, баъзилари маррага етиш арафасида эдилар. Аммо берган сўзларини бажариш ниятида даладан чиқмасдилар. Масалан, Поп районидаги «Партия XXII съезди» колхозининг илғор бригадири Алёр Арслонов пахта топшириш планини бажарганига қарамай, терим суръатига зўр берарди. Сабаби — ҳали даласида пахта бор эди.

— Ютуқларга маҳлиё бўлиб юрсак, кун ўтиб кетади, — хаёлимни бўлди Аъзамжон ака, — пахтакорнинг юмуши шунақа — йил ўн икки ой тўхтамайди, ҳосилни йиғиб олар-олмас келгуси йил тараддудини бошлаймиз. Халқимизда: «Темирни қизиғида бос!» — деган ҳикматли гап бор. Ҳар ишни ўз фурсатида қилмасанг, унинг кўнгилсиз оқавалари чиқаберади...

Аъзамжон ака сўзлардию мен унинг очиқ, нур ёғилиб турган чеҳрасидан кўзимни ололмасдим. Назаримда унинг кўксида офтоб бордек эди. Бу офтоб нури менингча, турмушдан шунчаки мамнунлик нури эмас, балки бугун ва келажакнинг тақдирига, заминнинг тақдирига дахлдор меҳнат кишисининг қалб қўридан таралаётган нур эди...

Бугун, улуғ айёмда, республикамиз босиб ўтган шонли, залворли йўлни ўйларканман, беихтиёр эсимга Наманганнинг жонкуяр, фидокор пахтакорлари тушди. Уларсиз байрам байрам бўлармиди? Хаёлдан ана шу норинлик, учқўрғонлик, поплик, янгиқўрғонлик дўстларни, уста пахтакорларни байрам билан — Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллиги билан табриклагим келди. Азиз дўстлар, юзингиздан нур, кўнглингиздан ойдин қўшиқ аримасин!

Раззоқ АБДУРАШИД

Республикамизнинг шонли 60 йиллиги арафасида Тошкент метрополитенининг иккинчи навбати ишга туширилди. Навоий, Ойбек, Ўзбекистон номидаги бекатлар ўзининг миллий безаклари билан диққатга сазовордир.

СУРАТДА: 1. Г. Лостер (ўнгда) бошлиқ бир группа метро қурувчилари. 2. «Ўзбекистон» станцияси. 3. Навоий номидаги станция безаклари.

Н. ШАРИПОВ фотоси

ҲАЖВИЁТИМИЗ ХАЗИНАСИДАН

ҚОРИ-ИШКАМБА

Садриддин АЙНИЙ

«СУДХЎРНИНГ ЎЛИМИ»ДАН

— Сиз соч олдириш учун ортиқча пул ҳам тўламайсиз-ку, унинг ташвишини чекиб нима қиласиз?—деди сартарош бир кафт сувни Қори-Ишкамбанинг бошига қўйиб, сочларини ишқалаб тургани ҳолда, — бошқа одамлар ҳафта-ўн кунда соч олдириб турсалар, сиз икки ойда бир марта соч олдирасиз, устара ҳақини ҳам бошқалар берадиганнинг ярмисича бериб қочасиз.

Қори-Ишкамба бир оз зарда қилиб, бошини сартарошнинг қўли остидан тортди ва бўйнини чўзиб, бошини кўтариб, кўзини сартарошнинг юзига тикиб, деди:

— Мен хоҳ ҳафтада бир марта соч олдирай, хоҳ икки ойда бир, бунинг сизга ҳеч бир алоқаси йўқ. Менинг сочим хоҳ ўсиб кетган бўлсин, хоҳ ўсмаган бўлсин, сиз бир марта устара урасиз, узун соч учун икки марта устара ишлатмайсизки, меҳнатингиз ортиқ сарф бўлса. Агар мен соч олдириш ҳақини бошқалардан кўра камроқ берсам, бу тўғрида шикоят қилишга ҳақингиз йўқ, чунки ўзингиз кўриб турибсизки, бошимнинг ярмиси сочсиздир ва сиз у ерга ҳеч бир устара урмайсиз.

Мен Қори-Ишкамбанинг кейинги сўзларидан огоҳланиб, унинг бошига қарадим, дарҳақиқат, бошининг тепаси сочсиз ва териси бурма-чурма бўлиб қотиб қолган экан.

Сартарош Қори-Ишкамбанинг бузилган кайфини тарқатиш учун бўлса керак, узр оҳанги билан:

— Мен ҳазил қилдим, Қори амаки, —деди, —хоҳ кўп ҳақ беринг, хоҳ оз, сизнинг пулингиз табаррук. Икки бошдан мен бой бўлмайман, қайси сартарош ё косиб бой бўлганки, мен бой бўлар эдим.

— Бойлик, қашшоқлик худодан, —деди Қори-Ишкамба ишонтирувчи бир оҳанг билан, лекин унинг масхаралаб, илжайиб туришидан ўзининг ҳалиги сўзига ишонмаганлиги билиниб турарди.

Сартарош Қори-Ишкамбанинг сочини олиб бўлди, лунгини унинг бўйнидан олиб, бир четдаги турган қути устига олиб бориб қоқди. Лунгини сочлардан тозалаб, қайта бошдан Қорининг бўйнига ўраб, унинг бошига сув қуймоқчи бўлганида:

— Керакмас, —деди Қори-Ишкамба, — мўйловимни қайчиласангиз бас, бошнинг кирини тозалаттиришга фурсатим йўқ.

— Нега? Бирон жанозанинг вақти яқинлашдими, мунча шошиласиз?

— Жаноза учраса соат иккиларда хонақоҳ саҳнида учрайди, — деди Қори ва сартарошхонанинг деворида осилган соатга қараб, яна деди:

— Ҳали соат ўн, бошқа зарур ишим бор.

— Яна қандай зарур иш экан у ?— деб сўради сартарош.

— Шу вақт банка ходимларининг чой ичиш вақтлари, агар бир оз кечиксам чойдан қоламан.

Ғафур ҒУЛОМ

«ТЎРТ ҲАНГОМА»ДАН

Баъзида ёш келинчакларнинг нози ҳам қўл бермай қолади, кишининг жиғига тегади. Абдуллажон билан хотини бир-бирига ўчакишмаганда эди, бу фалокат бўлмас эди.

Абдуллажон даромаддан теккан пулларни четига гажим тутилган шоҳи рўмолчасига тугиб олди-да, уйнинг эшигидан хотинига қараб кулиб кирди.

— Хотин, мана бу пулларни қара, бир от кўтарим червон, ҳамма орзунг қонадиган бўлди.

— Шу пул бир от кўтарим бўлса, тоза худо урган экан, — деди камситиб хотини.

— Бир от кўтарим бўлмай нима, бунча пулни етти пуштинг ҳам санамаган.

— Мушук ҳам кўтара беради.

— Кўтаролмайди.

— Кўтара олади.

— Астағфурулло, —деди Абдуллажон, — қани, мушугингни келтир-чи.

Дарча тагида машина ғалтакни чуватиб ўйнаётган бароқ мушукни тутиб келтирдилар. Эри хотин эрмак-эрмак қилиб, шоҳи рўмолчани мушукнинг белига танғиб боғладилар. Мушук умрида вазифаси бўлмаган бу юккашлик ҳунаридан чўчонглаб кетиб, сапчиб шотига тирмашди.

— Ана, кўтара олади демадимми?—деди хотин.

— Кўтаргани қурсин, пулни олиб қочди, — деди Абдуллажон. Ҳар икковлари ирғиб туриб уни қувладилар. Думига челак боғлаб сафар қилдирган итдай чўчиб кетган мушук томга чиқди, ўзини томорқага ташлади, саҳнидан чопиб бориб зовурга кирди, кўча томонга ўтди, кўздан йўқолди.

Эри хотин қувлаб етолмадилар. Изни йўқотдилар.

Абдуллажон ошна-оғайниларига арз қилди. Салкам ўн кишидан иборат бригада бўлиб, қидирмаган жойлари қолмади. Тополмадилар.

Кечқурун бир-бирларини таъна қилиб, ҳориб-чарчаб уйга келганларида, мушук пулсиз шоҳи рўмолчани белига қийшиқ боғлаб дераза тагида юз ювиб ўтирар эди...

Абдулла ҚАҲҲОР

ПАЛАҒДА ГАПЛАР

ЖИДДИЙ АДАБИЙ асарларда ўқувчининг туйғусини қўзғатишда қанча усталик, қанча кучли ифодалар лозим бўлса, кулги асарлар яратишда ҳам унинг завқли, мароқли бўлиши учун ҳунар керак. Биздаги баъзи бир «муҳаррирлар» кулги асар ҳеч қандай нозиклик талаб қилмайди. Оғизга келганини қайтармаслик керак. Ўринли бўлса — ўринли, ўринсиз бўлса — бу ҳам кулги бўлади деб гумон қилишади. Бу адабий нодонликдан бошқа нарса эмас...

Гоголь ўзининг «Иван Иванович ва Иван Никифоровичларнинг машмашаси ҳақидаги қисса» сининг қаҳрамони Иван Иванович билан ўқувчини шундай таништиради;

«Иван Иванович ниҳоятда одамохун! У киши қовунни жуда яхши кўради. Қовун десангиз жонини беради. Овқатланиб бўлгач, кўйлакчан шийпонга чиқади-да, Гапкага иккита қовун келтиришни буюради. Қовунни ўз қўли билан сўяди. Уруғларини алоҳида қоғозга олиб қўйиб, кейин қовунни ейди. Ундан кейин уруғ солинган қоғозга муборак қўли билан ёзади: «Ушбу қовун фалон ойнинг, фалон куни тановул қилинди». Агар шу онда бирон киши меҳмон бўлиб келган бўлса унинг ҳам исми фамилиясини қўшиб қўяди».

Жек Лондон икки кишини мислсиз жаллод деб тақдим қилади-ю, аммо унинг жаллодлиги тўғрисида бирон оғиз сўз айтмайди. Гоголь ҳам шундай қилади. Унинг сизга Иван Ивановичнинг «яхши» томонлари деб тақдим қилгани, Иван Ивановичнинг нақадар аҳмоқ, ярамас киши эканини англатади. Мана бу икки таъриф бир-бирига ўхшайди... Гоголнинг услуби шунақа майин, шунинг учун унинг асарини ўқиганда киши беихтиёр кулади. Унинг гапи «ёқиб-ёқиб оғритадиган гаплар». Сатиранинг чин маъноси ҳам шунда. Биздаги кулги асарларда эса мана шу нарса йўқ.

«3—4 кунда бир қишлоққа чиқиб ўтга куйдирги, бетга сурги бериб ихлос қилганларни ажалдан беш кун илгари тахтаю тобутга чамбарчас қилиб турадилар». (Альбом, «Инсданми-жинсданми?»)

«Етти нонни етти ювуқсиз қаландарга бериб ундан фолбинга югурдилар» (ўшанда). Бундай мисоллар жуда кўп учрайди. «Хулосаи мушкул» каби қўпол сўзларни қўллаш ҳам шу жумладандир.

Услубни бузадиган нарсалардан бири муболағани ишлата билмасликдир, муболаға қилишда жиддий асарларга қанча эҳтиёт керак бўлса, ҳажвда ҳам шундай бўлиши керак. Бир нарсани англатишда бўлганидан бир оз орттириб кўрсатиш муболаға бўлади. Бироқ муболағани қолипдан чиқариб юбориш ҳар қандай асарни совуқ қилиб юборади.

«Қайғули кечалар»да: «...Кўкда қизарган булутни кўргач, бу менинг кўзимдан оққан қоннинг аксидир».

«Икки оғайнимни қўлтиққа қистириб йўрғалаб қолдим» (жуда тез юрдим демоқчи бўлса керак).

«Новвойдан бир қадоқ нон олсам ичидан бир курак мих билан иккита олти газлик арқон чиқди...»

Мана булар жуда қалбсиз муболағалар. Бундай муболаға қилиш билан асар кулгили чиқади дейиш жуда хомхаёл.

Ёзувчилар ўхшатишда бир мунча бепарво бўладилар. Ўхшатиш шунинг учун кераккки, қачон тасвир этилажак нарса ўқувчига қоронғу бўлса, у вақтда кўз олдида бўлган нарсалар орқали ойдинлаштирилади.

Гоголь ўхшатиш учун нарса излаганда уйдан, ҳовлидан ташқарига чиқмайди: «Унинг юзи силлиқ кураккка ўхшайди».

«Узун енгидан қўли супургига ўхшаб чиқиб турган эди».

Умуман, Гоголнинг ўхшатиши унинг услубидек оригиналдир.

1929 йил.

ЧЕТ ЭЛ ЮМОРЛАРИ

Машҳур немис физиги Вильгелм Конрад Рентген бир куни қизиқ хат олди. Хат муаллифи шундай деб ёзган эди:

— Жаноб Рентген, илтимос менга рентген нуридан бир қутига солиб юборсангиз. Кўкрак қафасимда ўқ қолганга ўхшайди, шуни текшириб кўрмоқчиман.

Рентген унга шундай жавоб ёзди:

— Аксига олиб, нурларим тугаб қолган эди. Икки кун ичида яна ишлаб чиқаман. Вақтни бой бермай десангиз, зудлик билан менга кўкрак қафасингизни жўнатинг.

●

Замонавий рассомлар кўргазмасида томошабинлар жуда кўп эди. Улардан кексароғи расмни ҳар тарафлама кўздан кечиргач, ёнида турган иккинчи томошабиндан сўради:

— Кечирасиз, айтолмайсизми, мана бу расмда нима тасвирланган?

— Рассом бу асарини «2000-йил сигирлари ўтлоқда» деб атабди.

— Мен бу ерда ҳеч қанақа ўт-пўтни кўрмаяпман-ку?

— Ўтларни сигирлар еб қўйишган-да.

Қария расмни яна бир бор кўздан кечиргач, деди:

— Ҳайронман, мен негадир сигирларни ҳам кўрмаяпман?

— Қанақа тушунмаган бандасиз ўзи, — деди ҳамроҳи жаҳли чиқиб. — Ўт-ўлани еб битирилган тап-тақир ерда сигирлар нима қилади?

●

Бир шахматчи рақибига уч марта ютқазиб, уйига хафа бўлиб қайтди.

— Хўш, бугун қандай ўйнадинг? — деб сўради хотини кулимсираб.

— Ўйинимиз росмана жангга ўхшаб кетди, — деди у сир бой бермай. — Биринчи марта мен ютолмадим, иккинчи марта рақибим ютқазмади, учинчи марта мен унга дуранг таклиф қилган эдим, у рози бўлмади.

●

— Ўртоғинг Герд жуда ёмон бола экан, — деди она ўғлига. — Кеча у мушукнинг думига консерва банкасини боғлаб қўйибди-я.

— Ҳа, мен ҳам кўрдим.

— Унда нега Гердни бу йўлдан қайтармадинг?

— Чунки мен ўша пайтда мушукни ушлаб турган эдим-да.

Немис тилидан Й. ПАРДАЕВ таржимаси

МАСАЛЛАР

Чаён Кирпини кўрганида жиғибийрони чиқаркан: чақишни билмайди-ю шунча нишни бошига урадими, бу ҳумпар. Шу ниналар менда бўлса эди...

●

Бақага хабар келтиришибди:

— Эшитдингми, Булбул қўшиқчилар конкурсида ғолиб чиқибди?

— Э-е, у қуриллашни билмас эди-ку? — деб ҳайрон бўлибди Бақа.

А. КОМИЛОВ

БОЛАНИНГ ТИЛИ ШИРИН

Уч яшар қизалоқдан сўрашди:

—Даданг уйдами?

—Уйдалар.

—Нима иш қилаяпти?

— Ҳали йўталаётган эдилар.

●

— Синфларингизда қанча ўқувчи бор?

—Ўқитувчимизни ҳам ҳисоблаганда, ҳаммаси бўлиб, ўттиз битта...

—Демак, ўқитувчини ҳисобламаганда, ўттиз ўқувчи қолар экан-да?.

—Йўқ, ўқитувчимиз бўлмаса, синфимизда биттаям ўқувчи қолмайди.

С. ҒАФУРОВ

Тошкент

Рассом М. ҲАБИБУЛЛИН.

ОХУНЖОН ҚИЗИҚ ҲАНГОМАЛАРИ

ИККИНЧИ ТУҒИЛИШ

Хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг, мен икки марта туғилганман. Биринчи марта 1907 йили Марғилон шаҳрининг Сафилтўда маҳалласи, эски гўристоннинг шундай биқинида, лекин гўристондан сира фарқ қилмайдиган бир кулбаи вайронада дунёга келибман.

Камина 9 ёшга етганда дадам кўп меҳрибонлик қилдилар. Мана у кишининг ана шундай меҳрибон ишларидан бири: «Жувонмарг, энди сани мактабга берайин, йўқса, бевош бўлиб кетасан!»

Шундай қилиб десангиз, бувимнинг катта дастурхонидан ҳар хил зиёфатбоп таомлар олиб, дадамга эргашиб, йўлга равона бўлдим. Юзига чертса қон томадиган бир домланинг ҳузурига бордик. Эски уйнинг томига қўнган бойўғлидек, қўнишиб ўтирибдилар домла. Болалик — нодонлик-да, беадаблик қилиб, домлага дадамдан аввал салом бериб қўйибман. Падаргинам бу қилиғим учун юзимга келиштириб бир тарсаки туширдилар. (Билмадим, дадамга юзимнинг адресини ким ёзиб берган экан, тарсаки тушгач, ғунчадек оғзимнинг сабзи кўмадиган ўрадан фарқи қолмади).

Шундан кейин дадам домлага қараб: «Аввало, ўзларига атаган мана бу назрниёзимиз — патир билан сомсани қабул қилгайсиз», — дедилар.

Домла оғизларидан сўлаги оқиб, назр-ниёзни қабул қилиб олгач, дадам давом этдилар: «Бу бизнинг ўғил, эти сизники-ю, суяги бизники».

Мен кутилмаган бу гапдан ҳайратланиб:.

— Дадажон, нима бало, қассоблик ҳунарингиз ҳам борми? Этим билан суягимни шу ерда ажратмоқчимисиз? — дедим.

— Ҳу-у, тилингни тий, шаккоклик қилма, — деб ҳўмрайиб қўйдилар падари бузрукворимиз.

Шундай қилиб, дадагинам мени юзига чертса қон томадиган домлага ташлаб кетдилар. Домланинг ёнида турган бир тўп ивитилган беҳи навдаларини кўриб, юрагим орқасига тортиб кетди...

Бир куни онамнинг кирига сув ташиб бераман, деб мутолаага кеч қолибман. Мактабга қадам қўйишим биланоқ домла халифаларига: «Ушланглар, бу аблаҳни!» — деб буйруқ берди. Халифалар бир пастда оёқ-қўлимни боғлаб, домланинг калтагига тўғрилашди. Мен: «Кўйлак юпқа-ку, домлажон, бу ёғи нима бўлади?» — дейишимни биламан, у: «Маҳкам ушланглар бу лаънатини!» — деб яна фармон берди. Беҳи навдалари чувиллаб келиб баданга тушаверди-тушаверди. Бу ҳам етмади, шекилли, домла чўнтагидан қаламтарошини олиб, товонимни тилиб, эллик пайсагина туз ҳам сепиб юборди...

Каминанинг ёшлиги шу тариқа ўтиб кетди. Домланинг бехосият гапига калака бўлиб, дадамиз ҳам оламдан кўз юмдилар.

Бечора камбағалларнинг бошига кулфат тоши ёғдирган ҳокимлар, бойлар, эшонлар, муллалар, хуллас, йўқсилларнинг баданига тушган қурт-қумурсқалар завол топди. Уларнинг қолдиғи бўлган босмачилар ҳам тор-мор келтирилгач, гўристонга даллол бўлдилар. Ўликлардан ширинкомани кўп олиб қўйиб, ўлакса бўлдилар.

Турмуш кулиб боқиб, меҳнат аҳли чинакамига яшай бошлади. Каминанинг санъатга ихлоси бағоят катта эди, шу даргоҳга қадам қўйдим. Ишлар гумбирлаб кетди. Қайта туғилгандек бўлдим. Ана энди бахтга бор бўйича кўмилиб қолган волидамизнинг камина гастролга кетганида қадрдони Умрибонуга айтган гапларига қулоқ солинг:

— Ҳой, Абдуманнобнинг қизи Умрибону, бу ёққа, кел, бир кўнгил очишайлик. Анави дегин, болам ўйинхонага кириб ўқиганидан бери, етти ухлаб тушимга кирмаган яхшиликларга кўмиб ташлади-да. Бир куни дегин, чарм камзул кийган ўртоғи билан манави чироғни олиб келди. Умрибону, бу чироғи шундай ажойиб, ёғини ўшағдан қўйиб туришади. Шу чироғ келгандан бери пилик қиймайман, шиша тозаламайман, ишқилиб, ўшаларнинг умри узун бўлсин. Айтганча, кўзимнинг хиралигиниям билишади, шекилли, гоҳ-гоҳ кундуз кунлари ҳам ёқиб қўйишади.

— Ҳой айланай, сен унисини айтасан, менинг ўғлим попиллайдиган арава сотиб олди.

— Эй Умрибону, мана бу қўшиқ айтадиган қутисини айтмайсанми? Ҳалимахон, Карим Зокир, Бобораҳим, Акбар қори, тағин анчалари шунинг ичида ўтириб ашула айтишади. Билмадим, шунча одам бу зормандага қандай сиғаркан?

Шундай қилиб, Охунжон Сердуранг билан волидалари Халчаой Давлатбонунинг саргузаштлари тамом-вассалом. Ана, икки марта туғилиш қиссаси шу..

И. КАРИМОВ ёзиб олган.

ЧАМАНДА ГУЛ ОЧИЛДИ

ЧОЙХОНАГУРУНГ

Байрам арафасида Шум боланинг чойхонаси янада гавжумлашиб, мухлислар гурунги қизигандан қизиб кетди. Сўриларнинг энг катталарини санъаткорлар эгаллашган. Мана, улардан бирида СССР халқ артисти **Наби Раҳимов**, Ўзбекистон ССР халқ артисти **Ғани Аъзамов** ва Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати **Ҳайрулла Саъдиев** чой устида гапдан гаштак ясашяпти.

— Дадам мисгар эди,— деб даврадошларини ўзига қаратиб ўтирибди Наби ака.— Мен у кишига ёрдамчи. Бир куни кўчани бошига кўтариб бир нарса патиллаб қолди-ю, устахонамизнинг рўбарўсига келганда, биров: «Уста ака!»— деб ўтиб кетди. Орқасидан бола-бақра чумолидек эргашган. «Уста ака!» уч марта айланиб ўтди. Тўртинчи гал: «Нима гап экан?» — деб дадам билан ташқари чиқсак, маҳалламизнинг зиёлиларидан саналган Рустам ака каттакон чинорнинг тагида ағанаб ётибди. «Нима бўлди, Рустамжон?» дедилар дадам. «Манави савилни минишга миниб, тўхтатолмай қолдим. Охири оборив чинорга урдим».

Унга кимдир «шайтон арава» ҳайдашни ўргатиб, тўхтатишни айтмаган экан.

— Моторли велосипед миниш энди расм бўлган вақтлар эди-да, — дейди Ғани ака.

—Ўша йиллари ўзи ҳамма нарса янгича эди . Эсимда. Қўқондаги актёрлар труппаси Самарқандга кўчган 1926 йили театр биноси биз-ҳаваскорларга қолди. Лекин томошабинлар дарёдек оқиб келади. Спектакль қўйишга эса бизда кийим-кечак ҳам, жиҳозлар ҳам етишмайди. Мухлисларга бирор нарсани гаровга бериб кийимларни олиб, томоша кўрсатардик. Баъзан уларнинг кийимлари йўқолиб қолиб... Ана ундан кейин кўринг томошани. Бир замонлар ўтдида. Ҳай, «Ҳамза»га ишга келганимга 55 йил бўп қўйибди-ку!

— Нимасини айтасиз. Мен ҳам кечагина Себзор маҳалласида муаллимлик қилиб юргандим. — дейди Ғани ака.— Бугун мундай қарасам, шунга ҳам олтмиш йил ўтибди. Янглишмасам, 1928 йили эди-ёв. Бир куни десангиз, мени райкумга чақириб қолишди. Бордим. «Сиз, — дейишди райкумдагилар, — энди театрга бориб дарс берасиз. Артистларга!»

— Бу ҳозирги «Ҳамза» театри бўлса керак-да? — деб сўрайди ёш актёр.

— Шундай-шундай, иним. «Артистларга» деган гапни эшитиб, юрагим такка тортиб кетди. Лекин барибир театрга бордим. Улар бирам салобатли кишилар экан. Бирортаси қаршимдан чиқиб қолса, девор-певорнинг тагига пусиб кетаман. «Бизани сен ўқитасанми, Ғанивой?» — деган гапларни эшитиб, ундан сари қизараман. Бўйимиз қурғур паканагина, теримиз ҳам устихонимизга бориб ёпишган пайтлар.

— Дарсни бошладим, —деб гапида давом этади кекса актёр. — Торгина ҳужра-костюмирнийга тахта осиб (бу доска деганимиз), мутолаани бошлаймиз. Ўтирганларга қарай олмайман. Қарасам, юзимнинг лавлагиси чиқиб кетади. Етим Бобожонов, Маннон Уйғур, Аброр Ҳидоятов... Артистлар абедгача ишлашарди. Пешиндан сўнг саводдан машғулот ўтказамиз.

—«Ҳамза»нинг ҳозирги артистларини кўриб, гапларингизга ҳеч ишонгим келмаяпти, —дейди яна Ҳ. Саъдиев.

—Ишонмасангиз, ана Сора Эшонтўраевадан сўранг. Марям Ёқубованинг гапини олинг. Улар ҳам бир вақтлар ана шундай савод чиқаришган. Қўлланмаям, дарслик ҳам танқис бўлган қийин замонлар эди-да, ука.

— Бундан чиқди, ўзингиз ҳам ўша йиллари артист бўп кетган экансиз-да?

— Артистликка бир қаричлигимдан қизиқардим. Масхарабозликни маҳалламиздаги янги мактабда ўқиб юрганда бошлаганмиз. Мени «Фалончининг боласи масхарабоз бўп кетди», деб юришган... Бир куни театрда «Бомбай» деган испектакль кетаётганди. Саҳнада бўлаётган воқеаларни кулисда пусибгина томоша қилиб турувдим. Ногаҳонда режиссёр Ҳожи Сиддиқ елкамдан итариб юборди-ю, оммавий саҳнага аралашиб кетдим. Бўлди кулги. Эллик йилдан ошибдики, шундан бери саҳнадаман...

Шум бола келиб, дастурхондаги пахта гулли чойнакнинг чойини янгилаб кетди.

— Хўш, Ҳайруллабой, ўйланиб қолдингиз? — деди Н. Раҳимов чойдан баҳузур симирар экан.

—Шум болани кўриб, кўнглим бузилиб кетди, Наби ака.

—Ҳимм, нимага?

—Бу бечорага ҳам инқилобдан бурун роса қийин бўлган экан. «Шум бола» бўлганимда тушиндим. 1967 йили эди. Телестудияда шу болагинанинг ролини ўйнаганимда тўғри келган актёрдан калтак еявериб... «Иннанкейин» деб ҳали «бойи» уради, «баракалло» деб ҳали «Ҳожи бобо» қулоғимдан чўзади, ҳали «кўчадаги болалар» тепкилашади... Бечоранинг оч-наҳор қолиб кетганлари-чи? «Яхшиям роль ижро этяпман, — деб ўйлайман, — бахтим қаро бўлиб ўша замонларда туғилиб қолганимда нима қилардим».

Бир дақиқа жим қолишиб, бошқа сўрилардан келаётган куй-қўшиқ, аския ва қувноқ кулгуга қулоқ осишди.

— Шундай давраларимизни кўрганимда хурсандлигимдан ашула айтиб юборгим келади, Ғани ака:

Чаманда гул очилди,
Чакканга тақ, чакканга!

Гурунгни Қ. ОЧИЛОВ ёзиб олди

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган союза писателей Узбекистана и Министерства культуры Узбекской ССР.

Бош редактор: Одил ЁҚУБОВ

Редколлегия: Раҳим АҲМЕДОВ, Рамз БОБОЖОН, Собир БОБОЕВ, Барот БОЙҚОБИЛОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош редактор ўринбосари), Саъдулла КАРОМАТОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Назир САФАРОВ, Ўлмас УМАРБЕКОВ, Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул секретарь), Тўлепберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Лазиз ҚАЮМОВ, Малик ҚАЮМОВ, Сора ЭШОНТЎРАЕВА.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: 700000, Тошкент ГСП. Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: Бош редактор — 33-52-91, 32-57-42, қабулхона — 32-54-71, бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66, масъул секретарь — 33-49-93, 32-58-49, секретариат — 33-49-93. БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50, хатлар ва оммавий ишлар 32-56-49, танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза — 32-55-78, санъат — 32-56-48, сатира ва юмор — 32-74. фотолаборатория — 32-58-95.

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар авторларига қайтарилмайди. Ҳикоялар уч интервалда 14 бет, очерк ва мақолалар 12 бетдан ошмаслиги керак.

Р. — 09624. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64593. В. 3161.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12